

Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն —

— Հ Ա Յ Կ Ա Ջ Ե Ա Ն —

— Վ Ա Ր Ժ Ա Ր Ա Ն

Ծ Ր Ա Ք Ի Ր

«Պատրաստեց՝ ԽՈՐԷՆ ԳԱՐԻԿԵԱՆ»

Էնօրէն Ազգ. Հայկազեան Վարժարանին

Օգոստոս 1 913 1 Հալէպ

ՏՊ. «ԱՐԱՐԱ» ԽԱՆՏԷՒ 87 «ՀԱԼԷՊ»

373

Ա-23

373
Ա-23

0120-10

ԱԶԳԱՅԻՆ —

— Հ Ա Յ Կ Ա Ձ Ե Ա Ն —

— Վ Ա Ր Ժ Ա Ր Ա Ն

Ծ Ր Ա Ք Ի Ր

Պատրաստեց՝ ԽՈՐԷՆ ԳԱՐԻԿՅԱՆ
Տնօրէն Ազգ. Հայկազեան Վարժարանին

Օգոստոս 1931 Հալէպ

ՏՊ. «ԱՐՄԱ» ԽԱՆՏԷՔ ՀԱԼԷՊ

Պ Պ Ր Ո Տ Ն Ե Ր Ը

Սէկէն, Ֆրանսացի հեղինակ մը ըսած է, «Իստիարակութիւնը տղու մը իրաւունքն է, բոլոր ծընողներուն համար պարտք մըն է, ընկերութեան մը համար պարտաւորութիւն մըն է:»

Եւրոպայի գրեթէ բոլոր պետութիւններու մէջ ձրի եւ պարտաւորիչ է կրթութիւնը: Կեանքի պայմաններուն հետզհետէական փոփոխութիւններուն յարմարելու համար, բազմաթիւ դպրոցներ հիմնուած են զանազան աստիճաններով եւ յատուկ ծրագիրներով:

1. ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷՉ 2—6 տարեկան մանուկներու համար, Ֆրանսայի մէջ կը կրեն Մայրական դպրոց (Ecole maternelle) Պելճիբայի մէջ Պահպանական, Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ Մանկապարտեզ անուններ:

Ծաղկոցը (école enfantine), երբեմն մանկապարտեզի, երբեմն նախակրթարանի միացած է:

2. ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ (école primaire élémentaire, 6—13 կամ 14 տարեկան տղոց համար, ձրի եւ պարտաւորիչ: Նպատակը կրկին է. 1. տղուն ապագայ պէտքերուն յատուկ հիմնական ծանօթութիւններ տալ, 2. խորհրդածելու, դատելու, կարգ ու կանոնի, որոշ զաղափարներ կազմելու եւ զանոնք արտայայտելու սովորութիւններ տալ:

Նախակրթարանին նպատակները օգտախնդիր եւ դատարարական են: Նախակրթարանը աղքատիկ տղուն համար է առաւելագէտ: Հոն պիտի սորվի ինչ որ ներկայ դարու մէջ ապրող ոեւէ անհատ, որքան

63227-67

ալ համեստ ըլլայ իր դիրքը, անգիտանալու չէ: Իր հաշիւները բռնելու եւ իր լեզուն մաքուր խօսելու կարող ըլլալու է, ունենալու է գիտութեանց տարրական ծանօթութիւնները, յծանօթ ըլլալու է իր ազգին եւ ազգերու պատմութիւններուն զլխաւոր գիծերուն:

3. ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ, որոնք նախակրթարանի շարունակութիւնն են եւ զանազան արհեստներ կը սորվեցնեն: Եւրոպայի պետութիւններէն շատերուն մէջ պարտաւորիչ է այս դպրոցները յաճախելը:

4. ՃԱՐՏԱՐԱՌԻՏԱԿԱՆ վարժարաններ, որոնք վարպետներ կը պատրաստեն:

Շարլոտա (Պելճիքա) ունի Աշխատութեան Համալսարան մը որ կը պատրաստէ ճարտարարուեստի ամէն ճիւղերուն համար վարպետներ: Ունի,

ա) Ցերեկեայ, գիշերային եւ կիրակնօրեայ դասընթացք մը արհեստներու ուսուցման համար:

բ) 1903 ին բացուած ճարտարագիտական բարձրագոյն վարժարան մը:

գ) 1904 ին բացուած արհեստներու եւ ճարտարարուեստի ուսուցման թանգարան: Այս հաստատութեան սնօրէնութիւնը կը վարէ Omer Buyse, հեղինակը Ամերիկեան դասխարակութեան մերթները գործին:

5. ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՆԱԽԱԿՐԺԱՐԱՆ (Ecole primaire supérieure) ֆրանսայի մէջ եռամեայ դասընթացքով շարունակութիւնն է տարրականին: Կը պատրաստէ Brevet supérieur վկայականին:

6. ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ վարժարանները (Պելճիքայի մէջ Արեւե, Իտալիոյ մէջ ճիննագիոյ եւ իչէո, ֆրան-

սայի մէջ շիսե (պետական) գոլեթ (անհատական) եւլն. անուններով ծանօթ) թոշակաւոր աշակերտներու համար են: Կը պատրաստեն պոփարեայի վկայականին:

Երկրորդական ուսուցման նպատակն է ժողովուրդի մը բարոյական եւ մտաւոր կեանքը պահել ուժեղ, աշակերտին ընդհանուր մշակոյթ մը տալով պատրաստել զայն մասնագիտական դպրոցներու եւ համալսարաններու:

7. ՀՍՄԱՂՍՍՐԱՆ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնն է, բաժնուած զանազան ֆախշրքներու, ուր կը պատրաստուին բժիշկ, փաստաբան, դեղագործ, ճարտարագէտ եւլն:

8. ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ վարժարաններ որոնք առանձին հաստատութիւններ են եւ կը պատրաստեն երկրագործ, առեւտրականներ, ճարտարագիտութեան համար մասնագէտներ:

Դպրոցներու մէջ առանձին տեղ մը կը գրաւեն «Նոր Դպրոց»ները, որոնք բնութեան մօտ, փորձառական մեթոտով կը դասխարակեն տղան: Սոաջին նոր դպրոցը հիմնուած է Անգլիոյ Ապպոթսհոլմի մէջ 1889ին Տֆ. Ռէտաիի կողմէ: Իրեն հետեւած են էտմոն Տէմոլէն, որ հիմնած է 1899ին Ռոշերու դպրոցը եւ Լից որ Գերմանիոյ մէջ հիմնած է սոաջին նոր դպրոցը: Նոր դպրոցներու նշանաբանն է «լաւ գիտուած կեանքի համար» Ընտանեկան առողջ մթնոլորտի մը մէջ, բնութեան հաղորդակից ըլլալով, տղան առողջ կեանք մը կ'անցնէ. պարտիզպանութիւն կ'ընէ, կը բահէ, կը բուծանէ, խաղերու կը հետեւի եւ նկարագիրը կը կազմէ:

* * *

Մզգային Հայկազեան վարժարանի ծրագիրը կը համապատասխանէ ֆրանսական մայրական դպրոցներու 15 յուլիս 1921ի եւ նախակրթարաններու 23 փետր. 1923ի եւ Սուրբիոյ նախակրթարաններու 15 յուլիս 1930ի ծրագիրներուն: Նախակրթութիւնը հաստատուեցաւ 1792ի Քոնվանսիոնի կողմէ: Կանոնաւոր ծրագիր մը մշակուեցաւ 27 յուլիս 1882ին: Ֆրանսական ծրագրին համաձայն նախակրթարանն ունի (յօդ. 10)

Նախապատրաստական ընթացք մը միամեայ Տարրական (cours élémentaire) երկամեայ

Միջին (cours moyen) երկամեայ,

Բարձրագոյն (cours supérieur) երկամեայ:

Հայկազեանի նախակրթարանն ունի 7 տարրուան շրջան մը, նախապատրաստական, Ա. եւ Բ. դասարաններ Տարրականի համապատասխանող, Գ. եւ Դ. Միջինի, Ե. եւ Զ. Բարձրագոյնի:

Վերջին ծրագրին նպատակն է պարզել նախընթացներուն (27 յուլիս 1882ի եւ 18 յունվար 1887ի) ժամանակացոյցը, կենդանայնել մեթոտները, համակարգել դասերը: «Նոր ծրագիրը երկու անգամ աւելի կարճ է նախորդինէն»:

Ֆրանսայի նախակրթարանին, ինչպէս Հալէպի բարձրագոյն նախակրթարաններէն շատերուն, մէջ օտար լեզուի ուսուցում չկայ: Հայկազեանի մէջ պարտաւորիչ է հայերէնը՝ իբրև մայրենի լեզու, արաբերէնը՝ իբր պետական եւ տիրող լեզու, ֆրանսերէնը՝ իբրև հոգատար պետութեան, միջազգային լեզու եւ բանալի գիտութեանց:

Հայկազեանի աշակերտները կը բաժնուին երկու դասակարգի. 1. նախակրթարանէն անմիջապէս վերջ արհեստի մտնող, 2. նախակրթարանէն օտար վարժարաններ անցնող:

Սրդ, տեղւոյս մանչերու վարժարանները երկուդական են իսկ աղջիկներունը՝ յարձրագոյն նախակրթարաններ: Բնական է որ ծրագիրները կը տարբերին:

Հայկազեանի նախապատրաստականը մանկապարտէզի վերի դասարանին հետ կրնար կազմել առանձին բաժին մը ունենալով աշակերտներու որոշ թիւ մը, առանձին ժամանակացոյց աղջկանց այժմու շէնքին մէջ: Մանկապարտէզը խնդում է պիտի ազատէր, մանչերու բաժինը աւելի աշակերտ պիտի առնէր երբ աղջիկներու համար ձեռագործի, կար ու ձուլի, մարմնակրթանքի, առտնին տնտեսութեան գործնական դասերու յարմար շէնք մը տրամադրուէր:

Հայկազեանի ծրագիրը բաժնեցինք երեք մասերու, նախակրթարանի նախ. եւ չորս դասարանները կը կազմեն Ա. բաժինը: Այս դասընթացը լրացնել անհրաժեշտ է ոեւէ անհատի, անգիր չմնալու համար: Ֆրանսայի մէջ ալ Միջին ընթացքը աւարտողը եւ բարձրագոյն ընթացքի մէկ բանի ճիւղերուն քննութիւն տուողը կը ստանայ նախակրթութեան առաջին աստիճանի (Certificat d'Etudes primaires) վկայագիրը: Պելճիքայի մէջ 12 տարեկանին կը մտնէ նախակրթանի 4րդ տարին (մեր Դ-ը) կամ կը յանախէ միջնակարգ վարժարան 12—16 տարեկաններու յատուկ:

Որպէսզի Ա. բաժինը աւարտող տղան ֆրանսերէնի եւ արաբերէնի նախատարերքին ծանօթ ըլլայ՝ ֆրանսերէնը պահեցինք Ա. տարիին, արաբերէնը՝ Բ.

տարիին մէջ: Երկու լեզուներն ալ ուղղագրական լեզուներ են (տարբեր հնչում, ասարբեր ուղղագրութիւն ունին) եւ ոչ թէ ծայնական (ինչպէս որ կը հնչուի այնպէս ալ կը գրուի): Լաւագոյն պիտի ըլլար վարի դասարաններու մէջ ուժ տալ հայերէնի, որ դժբաղդաբար աշակերտներու մէկ մասին համար օտար լեզու մըն է, եւ զօրացնել օտար լեզուները վերի դասարաններուն մէջ: Պետական դպրոցներու մէջ ֆրանսերէնը կը դասուանուի նախապատրաստականի մէջ:

Բ. բաժինը կը կազմեն, այժմու ե. եւ Չ. դասարանները բարձրագոյն դասընթացքի համապատասխանող: Հաւանաբար այս բաժինը առանձին շէնքի մը մէջ փոխադրուի յատաջիկային:

Գ. բաժինը ապագայ ծրագիր մըն է, բարձրագոյն նախակրթարանի մը ծրագիրը որով կը լրանայ նախակրթութեան ամբողջ ընթացքը:

Այս ծրագիրը կը համապատասխանէ ֆրանսական Brevet élémentaire եւ Brevet supérieur վկայագիրներու համար պահանջուած քննութիւններու ծրագիրներուն եւ բաւական է մեզի համար:

Լրացնելու համար կ'արժէ ներկայացնել վիճակագրական տախտակ մը:

Ա. Տարրական նախակրթարաններ հոգատար պետութեանց մէջ

1. ֆրանսական 317
2. ամերիկեան 85
3. անգլիական 19
4. իտալական 10
5. դանիական 6
6. տեղական

437
958

1395

Բ. Բարձրագոյն նախակրթարաններ Հալէպի մէջ.

1. Ալիանս Իզրայէլիթի վարժարանը:
2. Գոլեժ Ինկոն Բարդիլի:
3. Ֆրանչիսկեան Գոյրերու վարժարանը:
4. Սէն ժոզէֆ տը լաբարիսիոն:
5. Անարատ Յուլիթեան Գոյրերու Թիլիլի դպրոցը:

Գ. Երկրորդական վարժարաններ Հալէպի մէջ.

1. Միսիոն Լայգի լիսէն:
2. Մարիսթ եղբայրներու Գոլեժը:
3. Էլ—Փարուքիէի Գոլեժը:
4. Ֆրանչիսկեան Հայրերու Թեր Սենրի Գոլեժը:
5. Ամերիկեան վարժարանը:
6. Պետական լիսէն որուն կցուած է մանկավարժական դասընթացք մը:

Դ. Համալսարաններ.

1. Դամասկոսի պետական Համալսարանը բժշկական եւ իրաւաբանական հիւղերով:
2. Ամերիկեանը, որ ունի, ա) բժշկական, ատամնաբուժական, դեղագործական, հիւանդապահութեան ֆաքիւլթէ մը. բ) գիտութեանց եւ դպրութեանց, գ) նախապատրաստական դպրոց մը:
3. Ֆրանսականը, որ ունի, ա) Բժշկական, դեղագործական, ատամնաբուժական, մանկաբարձութեան ֆաքիւլթէն, բ) ճարտարագիտական դպրոց, գ) Իրաւաբանական, դ) նախապատրաստական ընթացք մը:

Սուրիոյ եւ Լիբանանի պետական դպրոցներու թիւն է

Ոչ պետական դպրոցներու Թիւ

606
1504

2110

պիտ. վարժարաններու աշակերտներ 45500
 Ոչ պետական վարժարաններու « 107500
 153000

ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ

2 և 6	Տարեկան Մայրական դպրոց	Մանկապարտեզ	
6 և 13	Նախապատրաստական Տարրական { Ա. { Բ. Միջին { Ա. { Բ. Բարձրագոյն Ա.	11	րդ
		10	րդ
		9	րդ
		8	րդ
		7	րդ
		6	րդ
Certificat d'Etudes primaires			
	Բարձրագոյն Բ.	5	րդ
13 և 16	Արհեստներու Brevet Բարձրագոյն Նախալրթարան Brevet Նախալրթարանի Ուսուցչուհիինոց Ուսուցչանոց	4	րդ
		3	րդ
		2	րդ
		1	

Իմաստասիրական դասարան	Ուսողական դասարան
Համալսարան	Համալսարան
Բարձրագոյն Վարժապետանոց	Մասնագիտական Վարժարաններ

ԻՐԱՆՈՒԹ. — Ֆրանսայի մէջ աշակերտը 12 տարեկանին կըրնայ Սերքիվիայի քննութեան ներկայանալ, մերակոյտը նոր պիտի վիճարանի նախալրթարանը մինչև 14 ընկրու, որովհետև Վերսայի Դաշնագրին համաձայն 14 էն վար տղաք գործի չեն կրնար մտնել:

Մ Ր Ա Գ Ի Ր
Մ Ա Ն Կ Ա Պ Ա Ր Տ Ե Ղ

Մանկապարտեզը մանուկներու մարմնական, բարոյական, մտաւոր զարգացումին օժանդակող կրթական հաստատութիւն մըն է:

Մանուկն իր ձգտումներուն համաձայն, առանց թրուկապատրաստելու եւ յոգնութեան հանելի զբաղումներով եւ զանազան խաղերով կը մշակուի ու շարժուի, կը մարզուի անոք, հիմն զգայարանները, կը վարժուի փոխափարտութեան, հնազանդութեան, ընկերոց օգնելու:

Մանկապարտեզներու մեքոսը մանուկին կարողութեան եւ ուսուցանելիք նիւթին համաձայն է:

Բաժանումները կ'ըղլան ոչ թէ միայն երախային տարիքին այլ մտքի հասունութեան համեմատ: Կրտսեր քաժանուիքը 3-5, իսկ երեք քաժանուիքը 5-7 տարեկաններու համար է:

ԿՐՏԱԵՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄ

1. Բաժներու եւ շատ պարզ նախադասութիւններու վարժութիւններ:

2. Դերակներով եւ ձողիկներով, մասներով միկնել 5 հայրուկ, հանել, գումարել:

3. Մարմնին զանազան մասերը — գլուխ, մազք, քերտ, ախակ, աչք, սրունք, ոտք, մասներ:

Դիպաւոր գոյները զանազանել: Մարզել զգայարանները մանուկը շրջապատող առարկաները ցուցնելով, յօշուփել շարով:

4. Խաղեր, երգեր եւ պարեր,
 (Mme. Jeanne Girard «Jeux Educatifs», էջ 1-48)

1. Կարճ, պարզ, հեշափրփրական պատմութիւններ:

2. Խաղաչիֆները հաւերէ, հաւնէ, մէկէն միւրէ 10 քիւ, տղան կարողաքեան հաւեւանս:

3. Մարմիկներու վիճակը — կարծր եւ կակուղ, սափ եւ պաղ, հեղուկ եւ հաստանու:

4. Խաղեր, երգեր պարեր (նոյն գործ էջ 49—105)

5. Խաղերու եւ զանազան միջոցներով վարժեցնել իւրաւ ոգնէրու, խնայելու:

6. Չեռակալի աշխատութիւններ — ծաղիկներ շինել, հիւսել, պիւստուերներ գծել:

ԵՐԷՑ ԲԱԺԱՆՈՒՄ

1. Աղօթքներ եւ մատարներ:

2. Կարճ պատմութիւններ եւ ստույգ շուրջ խօսակցութիւններ, կարճ արտասանութիւններ:

3. Բերանացի հաշիւներ միւրէ 25: Թիւեր ձանջնայ եւ գրել:

4. Ընտանի եւ վայրի կենդանիներու մասին պարզ եւ հետաքրքրական ծանօթութիւններ: Աստուծոց օգուսները եւ վրեւսները:

Ուսելիֆներ. — Պտուղներ:

Չորս եղանակներ. — Դիշեր, ցերեկ, ժամ. — Արեւ, ցուրտ:

5. Երեւանի մարզակներ. — Տալֆրոգեան պարեր, (chansons enfantines):

6. Խաղեր խաղաչիֆներով եւ ստույգ խաղաչիֆի (նոյն գործ էջ 105—135):

7. Երգեր եւ պարեր դաշնակի ընկերակցութեամբ, երգի ինասը, քաները բացարեղի յետոյ: (Mimes, Cart et Sigot danses chantées et mimées):

8. Չեռակալի աշխատութիւններ: Երկրայայտակալի ձեւեր, շէնքեր, տախտակներ, սակաւ:

9. Գծագրութիւնը պարզ անարկաններու, պատմութեան հեփտարներու:

1. Աղօթքներ. — Հին Կտակարանէն եւ Յիսուսի կեանքէն իրաւներ: Հսկել տղան կարագի վրայ (վախ, եւ-խանձ, բարկութիւն, երկոյնութիւն.)

2. Ընթերցում. գրել ձանջնայ եւ գրել ու կարգաւ: Գրապարտութիւն:

3. Հայերէն. 1. Բերանացի վարժութիւններ յսակ արտայայտելու, շուրջ հնչելու, արտասանութիւններ կարճ կտորներու, որով նախապէս բացատրութեամբ ըլլան: Ընթերցման կտոր մը պատմել:

2. Գրաւոր վարժութիւններ, շուրջ կարճ ու նախապէս բացատրութեամբ կտորներու ընթերցման արտաբերութիւն: Աստուծոց գրութեան արտաբերութիւն:

4. Մէկէն միւրէ 50 հաւերէ, հաւնէ: Պարզ վարժութիւններ եւ խնդիրներ մտաւոր եւ գրաւոր:

5. Օրերու եւ ամիսներու անուններ: Բոյսեր-ծաղիկ պտուղ: Անասուններ (պատկերներով նկարաբանութիւն): Անողորմաբանի ծանօթութիւններ քերեկի, ակաւի մատարներու:

6. Մարզակներ, պարեր, երգեր:

7. Բաղադրարարութիւն-բարեւել, ֆայել, խօսիչ, նշիւ, ուսել (նոյն գործ 135-վերջ):

8. Գծագրութիւն-ագուս արտաբերութիւն:

9. Չեռակալի աշխատութիւններ-ծաղիկ, հիւսել, կապարել:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒ

Ա. ԾԱԳՈՒՄԸ

Սրբխաներու դպրոցներուն ծագումը համեստ եղած է, երկար ատեն լքուած են իրենց ճակատագրին կամ յանձնուած վարձկան պահպանուհիներու Գեղջկական միջավայրերու մէջ երբ ընտանիքին լուր անդամները դաշտ կ'երթային աշխատելու՝ երախաները տունն առանձին չմնալու համար կը յանձնուէին մասնաւոր պատասարաններու, ուր պահպանուհիներ հսկողութիւն կ'ընէին:

Պատուելի Օբերլէն վոժ լեռներու օտորոտը գտնուող՝ աղքատիկ գիւղախումբի մը, Բանդըլաօշի, հոգեւոր հովիւն էր: 1769ին տեսաւ բնակչութեան խեղճութիւնը, ագիտութիւնը և ամէն դժուարութիւններու յաղթելով հինգ դպրոցներ բացաւ: Անձնուներ կիներ ստանձնեցին այս դպրոցներու մէջ ծառայելու գործը:

Պահպանուհիներուն յաջորդեցին աղածրի մանկութեան վարժուհիները, Տիկին Օբերլէն, Սառա Պոզէ առաջիններն եղան այս նուիրական գործին վարժուհիները: Պարզունակ գեղջկուհի մը, Լույիզ Մէրլեր, գործունեայ, անշահախնդիր, բարի վարժուհի մը եղաւ 45 տարիներ անընդհատ: Երկրութեան օրերուն Ֆրանսական Ակադեմիան վարձատրեց զմայելի գաստիարակուհին առաջին նութեան մրցանակը տալով (1829) անոր:

Օբերլէնէ առաջ երախաները պահպանուհիներու հսկողութեան տակ էին, վարժուհիներու շնորհիւ բանար դարձաւ պասսպարուս մը, ուր երգը, կրթութիւնը, իրենց տեղն ունէին: 1848 ապրիլ 28ին միայն կրթական նախարարը անուանեց զայն մայրական դպրոց և նուիրագործուեցաւ 1881 օգոստ. 2ի հրամանագրով: Մանուկներու դպրոցներուն բարենորոգման գործին բերաւ բովանդակ եռանդը անձնուէր կին մը՝ Տիկին Պապ կարբանտիէ (1815—1875):

Ռուսոյի հեացող մը, Ֆրոպէլ, ծն. Թիւրինկ քաղաքը 1782 ին, տարբեր միջավայրի մը մէջ ձեռնարկեց երախաներու գաստիարակութեան: Ֆրանքֆորտի մէջ Բեսթարցցիի գաղափարները գործադրող դպրոց մը այցելեց: Անցաւ Զուիցիերիս, վարեց որբանոց մը: Տեսնելով տղու մը գնդակ խաղալը, խաղը սեպեց երախայրի գործունէութեան առաջին արտայայտութիւնը, իսկ գնդակը՝ ստալին

նուէրը: Պոյոտի մը առեն խանդավառութեան պահուն (1840 ին) գտաւ մանկապարտէզը (Kindergarten): բառը, իր գաղափարները հետզհետէ տարածուեցան, մանկապարտէզներ հիմնուեցան: Դպրոցները կը նկատուին պարտէզներ ուր կը մշակուին մանուկ կուլուած տունկերը:

Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Զուիցիերիոյ և Միացեալ Նահանգներու մէջ բազմաթիւ մանկապարտէզներ բացուեցան: Ֆրոպէլ անուն ընկերութիւնը, որ կազմուեցաւ 1880ին Ֆրանսայի մէջ, հիմնեց մանկապարտէզներ, բայց տեսաւ որ շատ վերացական էր մեթոտը, ուստի նուէրները պարզեց:

Նոր մանկավարժուհիներ եկան, գիտական հետազոտութիւններու վրայ հիմնեցին նոր մեթոտներ: Երախաներու գաստիարակութիւնը գիտական հիմ ստացաւ և այսօր չորս մեթոտներու համեմատ կը գտնուին.

1. Մանկապարտէզներ, (Jardins d'enfants)
2. Ֆրանսական Մայրական դպրոցներ (Ecoles maternelles) որոնք Պելճիքայի մէջ կը կուլուին պահպանական դպրոցներ (Ecoles gardiennes)
3. Մոնթեթորեան դպրոցներ (Le case dei bambini), երախաներու տունը
4. Տեմրլիի դպրոցը:

Բ — ՄԵԹՈՏՆԵՐԸ

1. Մանկապարտէզներ.

Ֆրոպէլի համար խաղը տղուն գործունէութեան արտայայտութիւնն էր և գունդը իր ձեւին համար բարձրագոյն միութեան մը խորհրդանշանը, հետեւաբար գնդակը գաստիարակութեան հիմքը նկատէր:

Գունդէն ետք երախան պիտի ճանչնայ խորանարդը՝ առաջին խորհրդանշանը միութեան մէջ զանազանութեան: Քիչ յետոյ երկուքին մէջ զետեղեց զլանը, աւելցուց բարդ ձեւեր և գաւազանիկներ: Խաղալիքները կը նուիրուին — ստիկ նուէր անունը — տղոց, որոնցմով տղան կը կրթէ զգայարանները, մասնաւորաբար շօշափելիքը, աչքը: Դպրոցին պարտէզին մէջ կը դիտէ բոյսերը կը կարգայ բնութեան գիրքը, խորանարդներով, կաւարներով (lattes) գաւազանիկներով տղան կը շինէ, երկրաչափ մըն է: Ֆրոպէլ աւելորդ կը նկատէր իրաւունքով գիրքը և տղուն բնական գործունէութեան կը թողուր աշխատանքը: Գրքունակ և բարձրանալ

դաստիարակութեան տեղ դրաւ ազատ և զուարթ կրթութիւնը։
 Բայց ծրարելի մեթոտը երկրաչափական է և վերացական։ Սրտի մշակութիւնը նկատի չէ առնուած, Զանազան երկիրներու մէջ մեթոտին ոգին միայն պահուած է, —ինքնաբուխ գործունէութեամբ և ազատութեամբ դաստիարակութիւնը— իսկ մեթոտը փոփոխութիւններ կրած է։ Յրանսայի մէջ անունը միայն կայ։ Հարուստներու տղաքը կը յաճախեն մանկապարտէզներ, աղքատներունը՝ մայրական դպրոց։

Felix Klein, Mon fillou, au Jardin d'Enfants 2vol. Colin edit.
 2. Մայրական դպրոցը.

Տիկին կարբանդիէ շեշտած էր տղուն բնութիւնը յարգելու սկզբունքը և իրագործութեան (leçons de choses) ուսուցման պէտքը, այսպէս հիմնեց մայրական դպրոցներու մեթոտը։ Սէր ու յարգանք երախտներու հանդէպ, ուսուցնասիրութիւն անոնց բնաւորութեան, գործնական և հրապուրիչ ուսուցում, ասի՝ ուղղիչ սկզբունքները։

Իր գործը շարունակեց օր. Բրէսս Ելստուցումը ունենալու է չահեկանութեան կեդրոն մը, այսինքն շարժական բոլոր դասերը կցելու է առարկայի մը, որպէսզի տպաւորութեան միութիւնը ուժեղ ըլլայ մտքին մէջ։ Խաղ, երգ, գործնական ծանօթութիւններ, ձեռական աշխատութիւններ, բարոյախօսութիւն, առողջապահութիւն չահեկանութեան կեդրոն մը ունենալու են։ Բարոյախօսութիւնը պիտի ուսուցնուի ցցնելով և նմանցնել սալով։ Առողջապահութիւնը կարեւոր տեղ մը գրաւելու է։ Մայրական դպրոցը կը մերժէ ճրոպելի խորհրդանշականութիւնը և մեքենականութիւնը,

1925 փետ. 13 ին կը մեռնէր մայրական դպրոցներու իսկական կազմակերպչուհին Տիկ. Պոլին Քերկովսար, 87 տմեայ, հոյակապ դաստիարակչուհին։

1879—1917 եղաւ անխոնջ ընդհանուր քննիչուհին Յրանսայի բոլոր մայրական դպրոցներուն, իր օրով կը նուիրագործուի մայրական կուուղը և պատասխան բառը կը փոխուի (1881 օգոստ. 2ին) ապաստանարանը կը դառնայ կրթարան մը։ Ոյս տարի Յրանսայի բոլոր մանկապարտէզայանուհիները խանդավառօրէն տոնեցին դպրոցին յիանալեակը։

Տի. Քերկովսարի կրթական գրութիւնը կը հիմնուի տղուն ա-

19-42769

դասութիւնը յարգելու ոկղունքին վրայ, Տի. Մոնթեսորի պիտի ընդհանրացնէր յետոյ այս սկզբունքը նոր մեթոտներով։

Զարգացնելու է երախային գիտակցութիւնը, լաւ սովորութիւններ կազմել տալու է։ Պատիժ չկայ։

Մայրական դպրոցները երկու բաժանուցներ ունին 1. կրսսեր (2—5 տարեկան), 2. երէց (5—6 տարեկան)։

Mme. Kergomard et Mlle. Brés L'enfant de 2 a 6 ans
 Nathan éd.

3. Մանուկներու տունը.

1898ին իտալացի բժշկուհի Տիկ. Մոնթեսորի հետաքրքրուցաւ անբնականոն տղոց կրթութեամբ, Գաղափարը նոր չէր, Ճրանսացի բժիշկ մը, Իդար, ունեցած էր դաստիարակ ուսուցիչ մը Սըկէն 846ին հրատարակած էր մեծածաւալ գործ մը։ Մոնթեսորի հիմնեց 907 ին «Մանուկներու տունը»։ Փոխեց դպրոցական առարկաները։ Նստարաններու տեղ դրաւ փոքրիկ արժտոները և առանձնական սեղաններ։

Զանգակը կը զարնուի մանուկները կ'երթան առարկաներ դրանք արահը և ազատօրէն կ'ընտրեն աշխատանքի նիւթեր. մէկը կ'առնէ խորդուբորտ գիրերը՝ բառեր կազմելու համար, ուրիշ մը երկրաչափական նիւթերու տուփ մը, միւսը գաւազանիկներ, ուրիշ անհաւասար խորանարդներ՝ աշտարակ շինելու համար, այլազան գոյներով բուրգեր, Յետոյ իւրաքանչիւրը կը գրաւէ իր տեղը, իր արժուքը և կ'աշխատի։ Լռութիւնը կը խղճի միայն, աս չեղաւ կամ յաջողեցայ, տե՛ս տիկին, բացազանչութիւններով։ Մայրական դպրոցին մէջ վարժուհին կը հսկէ, կը միջամտէ, Մոնթեսորեան դպրոցին մէջ ուսուցչուհին կը դիտէ, կը յարգէ մանուկին աշխատելու ազատութիւնը։ Գիտէ թէ մանուկը օգնութեան չի փոփաքիր. անոր մտքին մէջ բազմութիւ պատկերներ արթնցած են իրականացուելու համար, միջամտութիւն մը պիտի խանգարէր ուղեղին աշխատանքը։ Գովեստ չկայ, միակ չ'արձատրութիւնը ուսուցչուհիին ժպիտն է, մանուկը գոհ է արդէն ազատ գործելուն համար։ Երբ ժամանակը գայ ուսուցչուհին նշան կ'ընէ, աշխատանքը կը դադրի, մանուկները կը գոցեն աչքերնին, կատարեալ լռութիւն կը տիրէ սրահին մէջ. ցած ձայնով մանուկի մը ա-

նունը կուտայ, պղտիկը անշուկ կերթայ ուսուցչուհիին քով և հրահանգ մը կը ստանայ: Մոնթեսորեան գպրոցը տղոց տունն է տղան իր տունն է կարծես:

Մոնթեսորեան դրուժեան սկզբունքներն են.

1. Տղան ազատօրէն ընտրելու է իր աշխատութեան առարկան և ազատօրէն աշխատելու է:

2. Յարգելու է տղուն նորածին անձնաւորութիւնը, օգնելու չէ իրեն, իր զօրծունելութեան արդելք ըլլալու չէ, միջամտելու չէ:

3. Ուսուցումը անհատական ըլլալու է, ոչ թէ հաւաքական, ամէն տղայ ինքնիրեն աշխատելու է, պարտաւորելու չէ դասարանական դաս ընելու: Ամէն տղայ նոյն դասին հետեւելու չէ:

4. Կարգապահութիւնը փնտռելու է ազատութեան մէջ: Չկայ ստիպում լուռ մնալու, կարգ ըլլալու: Երբ տղան զբաղուած ունի, զօրծունեայ է և կարգապահ: Պատիժ և վարձատրութիւն չկայ:

Ամէն առաւօտ վարժուհին կը քննէ մանուկներու դէմքին՝ զգեստներուն, կօշիկներուն եղունգներուն մաքրութիւնը: Կը սորվեցնէ անոնց աւել զօրծածել, դասարան մաքրել, ճաշի համար սեղանի շտկել, առարկայ մը առնել շնորհակալ ըլլալ կամ առարկայ մը տալ քաղաքավարօրէն:

Մոնթեսորեան դպրոցին մէջ կը կատարուին շուետական պարզ մարզանքներ (քայլել, մարզել դնդերներ, շնչել, արտասանել որոշ կերպով) դպրոցին պարտէզին մէջ տունկեր, ծաղիկներ խնամել: Ասով տղան պիտի սորվի դիտել, նախատեսել (տունկերը ջրել, խնամել) համբերել:

Տղան կը կատարէ նաև կաղապարումի աշխատանքներ, կաւե ամաններ, առարկաներ (հաւկիթ, պտուղ ևլն.) կը շինէ:

Ձգայարաններու դասխարակութեան համար Տիկ. Մոնթեսորի հնարած է բազմաթիւ առարկաներ: Նախ գրել կը սորվեցնէ, յետոյ կարդալ մասնաւոր գրերով: Տղան նախ կը լսէ գրին անունը, կը տեսնէ, կը շօտափէ զայն: Այս մեթոտով 4 տարեկան տղայ մը մէկ ու կէս ամիսէն բառեր կը կարդէ և բոլոր գրերը կը ճաննայ:

Garcin, l'Education des petits par la methode montessorienne Nathan ed.

4. Տեխնիկի Մեթոսը.

Պէլճիքացի մանկավարժը անընկաւանոն (anormal) տղոց ուս-

սուձնասիրութեամբ ուսուցման նոր մեթոտ մը գտաւ հաւասարակ պէս կիրարկելի մանկավարտեղներու և նախակրթարաններու մէջ (3-15 տարեկան տղոց համար):

Մեթոտին սկզբունքներն են.

1. Տղան ընտելութեան հաղորդակից պարելու է դաշտերուն մօտ:

2. Տղաք իրարմէ կը տարբերին մտային տարիքով և չեն կրնար նոյն ծրագրին հետեւիլ: Ատոր համար Օր. Մոնչանի հետ պատրաստած է « դաստիարակիչ և զգայարանական խօղեր » որոնք յանուկներու մաքին զանազան աստիճաններուն կը յարմարին:

3. Պարզելու է ծրագրը, սորվեցնելու է մանուկին նախ իր անձը ճաննալը (ինչպէս կ'ուտէ, կը խմէ, կը խաղայ. ինչու անօթի, ծարաւ կը զգայ, զգայարանները, յետոյ միջավայր՝ տակիքը բարեխառնութիւն՝ աքաբ և ցուրտ ևն.): Այսպէս « պատրաստել տղան կեանքով կեանքի »: Դասարանը աշխատանք մըն է, տղան հոն քննելու, դատելու է, ոչ թէ միայն մտիկ ընելու:

Ամէն դաս երեք փուլերէ կ'անցնի. Դիտողութիւն, 2. Զուգորդութիւն միջոցին և Ժամանակին, նման առարկաներու հետ»

3. Արտայայտութիւն (չինել առարկան, գծել):

Ընթերցումը կը սորվեցնէ գաղափարաւսեանողական (ideo-visuelle) մեթոտով կամ ստիպողական: Մայրական մեթոտը մայրենի լեզուն կը սորվեցնէ ամբողջ բառերով, վանկ, գիր չկայ, սուտի որդեգրած է այս մեթոտը: Տղան կը սորվի բառը, յետոյ վանկը և գիրը: Տղան կը կարդայ գլխադիր գրուած պարզ հրամաններ և կը կատարէ հրամանը: Յետոյ ցոյց կուտայ առարկաներ, պըտուղներ որոնց անունը գրուած է: Տղան ցոյց պիտի տայ անունը կամ գրուած թուղթը պիտի դնէ առարկային քով: Յետոյ միայն պիտի գրէ, պիտի արտայայտուի և պիտի կարդալ ապագիբը: Տիկ. Քերկուար, Մոնթեսորի և Լահէյի ուսուցիչ Լիկիթհարթ ցոյց տուին ազատօրէն ուսանելու կարելիութիւնը: Ամերիկացի մանկավարժ Տըւէյ կը պնդէ որ տղուն շահեկանութեան համեմատ ուսուցանելու է: Միւնիիթի մէջ դպրոցի մը տընօրէն, « Աշխատանքի դպրոցի » հիմնադիր Քերկուարը շտապըրի հետ կը հաստատէ որ դպրոցը աշխատանոց մը, ըլլալու է, և ոչ թէ ունկնդրատուն մը ձեռքի աշխատանքով սորվելու է:

Mlle. Hamaide, La methode Decroly, Delachaux et Niestlé—Neuchatey

Գ. ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՆԷՐ

1921 Յուլիս 15ին հրատարակուեցաւ մայրական դպրոցներու կանոնադրերը:

Յօդ. 1.—Մայրական դպրոցները առաջին դաստիարակութեան հաստատութիւններ են, ուր երկուս մանուկներ միասին կը ստանան մարմնական, բարոյական և մտաւոր զարգացման անհրաժեշտ խնամքները:

Մանուկը աւարտած ըլլալու է 2 տարին և հոն կը մնայ մինչև 6 տարեկան:

Յօդ. 2.—Քաղաքագետին կողմէ նշանակուած բժիշկ մը կ'այցելէ մայրական դպրոց գոնէ ամիսը անգամ մը և կը քննէ աշակերտները, իր դիտողութիւնները կ'արձանագրէ մասնաւոր ակտի մը մէջ:

Ոչ մէկ պղտիկ դպրոց կ'ընդունուի եթէ չներկայացնէ տարափոխիկ հիւանդութիւն մը չունենալը և պատուաստուած ըլլալը հաստատող բժշկական վկայագիր մը:

Յօդ. 5.— 923 Հոկտ. 1 էն սկսեալ մանկապարտիզպան ուհի կը նշանակուին բարձրագոյն նախակրթարանի վկայագիր ունեցողները, նախապատուութիւն տալով անոնց որոնք մանկավարժութեան, մայրական դպրոցներու, մանկատածութեան, առողջապահութեան ծանօթութիւններ ունին:

Յօդ. 6.— Մայրական դպրոցներու և ծաղկոցներու իւրաքանչիւր դասարանին լմէջ 50 էն աւելի և 25 էն պակաս աշակերտ ըլլալու է:

Ուսուցչուհիներու շարժական աշխատութեան ժամերը 30 էն աւելի ըլլալու չեն:

922 Յուլիս 22ի Հրամանագրէն.

Յօդ. 3.— Ամէն առտու և կէս օր ուսուցչուհին հետաքրքրուելու է մանուկին մաքրութեամբ:

Յօդ. 5.— Դասարան մտնելէ առաջ և ելլելէ վերջ մանուկները պետքարան կը տարուին, ուր միշտ կը հսկուին ուսուցչուհի մը կողմէ:

Յօդ. 6.— Իրենց զուակները առնելու չեկող ծնողները ազդարարութիւն մը կը ստանան: Շարունակական զանցառութեան պարագային մանուկը կը յանձնուի ծնողքին, մանուկին դպրոց

չընդունուիլը կ'որոշուի ընդհանուր քննիչուհիին կամ նախակրթարաններու քննիչին կողմէ:

Յօդ. 7.— Դպրոցը միշտ մաքուր ըլլալու է, լմէն օր աւելու է: Ներքի է միայն խոնաւ սղոցուքով կամ հաստ լաթով աւելի: Տախտակամածը գոնէ ամիսն անգամ մը լուսւոյու է:

Ամէն տարի սրահները ճերմկցուելու են:

Յօդ. 11.— Արգիլուած է մանուկներուն յիշողութիւնը ծանրաբեռնել տրամախօսութիւններ և թատրոններ, հանրային հանդէսներ սարքելու համար:

Յօդ. 17.— Ուսուցչուհիներուն արգիլուած է ծնողներէն ունէ պարգև առնել:

Յօդ.— 18.— Երկրոց մացներու չէ ունէ գիրք, գրքոյկ, ձևագիր որոնք առնչութիւն չունին ուսուցման հետ:

Յօդ. 19.— Ամէն հանգանակութիւն, վիճակահանութիւն, հաւաքական դիմում արգիլուած է մայրական դպրոցին մէջ:

1927 յունվար 15ին հրատարակուեցաւ 50 յօդուածներէ բաղկացած Հրահանգներ, թուենք մէկ քանիքները:

1. Շէնքերը հարաւ նստելու են, Սրահին գետինը ծածկուած ըլլալու է կտաւակով (Linoleum): Պատերու միացած տեղերը անկիւն կազմելու չեն, այլ 10 սանթիմէթը շառաւիղով կիսաշրջանակ մը:

2. Դասարանները վարի յարկին վրայ ըլլալու են:

3. Շէնքն ունենալու է 1. խօսարան, 2. հանդերձարան, 3. հանգստեան սրահ, 4. մաքրութեան սրահ ճաշարանին մօտ, 5. ճաշարան:

4. Բակին տարածութիւնը համեմատական ըլլալու է տղոց թիւին: Իւրաքանչիւր տղու համար 3 քառ. մէթր, 150 քառ. մէթրէն պակաս չի կրնար ըլլալ դպրոցին բակը:

5. Բակը ծածկուած ըլլալու է աւազով:

Մայրական Գպրոցներու (Յրանսական) Ժամանակացոյցը

- 8, 15—9, 30 Մաքրութեան ֆինուքիւն, ազուս խաղեր, երգ, պիսիստան:
- 9, 30—10 Դիտողութեան և լեզուի վարժութիւններ, երգ սորվեցնել
- 10—10, 30 Շնչառական վիրձեր, Զրուակ, խաղեր:

10,30—11,15 Հնչման եւ շեղուի վարժութիւններ:

Պատկերներ, հեփեսքներ, երգ հաւատական:

11,15—11,30 մեկնումի պատրաստութիւն (տղան կը
հանցնայ զգեսքը) Արձակում:

13—14,15 Առատեսան նման մարմնապարզ:

14,15—14,45 Ձեռնակն աշխատութիւններ, կոճիկէ,
ուշուկներ սնցնէր սալ, կարէր, երգ:

14,45—15,15 Առատեսան նման:

15,15—15,45 Գծագրութիւն: Ֆրոպէրիան շինութիւն:

15,45 Արձակում:

2. Մոնթեառեան Գարոցներու ժամանակացոյցը

Քին մոսֆ.9—10 Բարեւել, մաքրութեան ֆլեկոքիւն,
գործնական վարժութիւններ (հանուիչ, զոգնոց դնել,
սրահին մեջ, ստարիաներու կարգաւորումը եւ մաքրու-
թիւնը ֆլեկոք):

Աղոթք:

10-11 Կարճ դասեր, կարճ հանգիստներով ընդմիջ-
ում: Զգայարաններու մարզակ:

11—11,30 Պարզ մարզակներ թելի, իրանի:

11,30—12 Ճաշ, կարճ աղոթք:

12—13 Ազատ խաղեր:

13—14 Խաղ, կարեղի Լիւսն աւելն շաց օտիւն մեջ:
Մեծերը կարգով պիտի մաքրեն սրահը, փոշին առնեն,
ստարիաները կարգի դնեն. իտակցութիւններ:

14—15 Ձեռնի աշխատակ. Գծագրութիւն:

15—16 Հաւատական մարզակներ, երգ. Խնամք կեն-
դաններու եւ բոյսերու: Արձակում:

Ն Ա Բ Ա Պ Ա Տ Ր Ա Ս Տ Ա Կ Ա Ն

Ա. Բ Ա Յ Ի Ն

Ն Ա Խ Ա Պ Ա Տ Ր Ա Ս Տ Ա Կ Ա Ն

(8—9 Տարեկան)

Ծանօթ. = Ա. Բ. Գ. կը ցուցնեն տեսակները:

1. ԿՐՕՆ

Ա. Աղոթքներ:

Բ. Եկեղեցիի մասին ծանօթութիւններ:

Գ. Իրուագներ Հայրապետներու կեանքին:

2. ԲԱՐՈՅԱՐԾՈՒԹԻՒՆ

Ա. Մայրիկին աշխատակները ցարակներուն համար:—

Մօրը գուրգուրակներ, կրած ներդրութիւնները:— Մայրիկը կը
հսկէ զաւակին վրայ երբ կը ֆեանայ:— Ա. Գրիգորի հա-
ւասքը, շարժարանները եւ հանրութիւնը: Հօր աշխա-
տակները սուրը պահելու համար:— Մօր եւ հօր երջանկա-
րիւնը երբ տղան խելօք է:— Տղուն երախտագիտութիւնը
ծնողներուն հանդէպ:— Ա. Սահակի կեանքը ինչպէս ծա-
ռայեց եկեղեցիին եւ ազգին:— Երբ տղան հիւանդ կայ
բարի տղան տղան կը մնայ փոխանակ երբայ խաղաղու:

Ընկերափրութիւն:— Սեփն Վարդանի կեանքը, նահատակու-
թիւնը:— Քաղաքապետութիւն, բարեւել, խօսիչ տարեկից-
ներուն եւ մեծերուն հետ: Մաքուր խօսիչ, շնայեցիչ:— Ու-
րիշին օգնութեան կարօտ ջրը ինքնիրեն հագուիչ:— Ու-
տեղ գիտնալու է, սեղանը աղտոտելու չէ: Հանրեղող ըրարու
է:— Մեծն Երեւոյս ողորմած:— Երեւոյս ըրարու է:—
Անշիշուսար ըրարու է:— Եւուր կաղանկի պապային եւ
մանային համար:—

Բ. Ինչո՞ւ դպրոց կուզակ:— Սիրելու է ուսուցիչը:—
Մաքուր ըրարու են տեսակները, պատրաստութիւնները:—

Յաջող աշակերտը կը գովուի բայց չի հպարտանար:— Մխիթարեղ լացող ընկերը, հաց սալ աղխախի:— Պաշտպանեղ սկարը գորտուորին դեմ:— Գրակիկն՝ պարկեշտ մարդը: Հանոյակասար, ազնիւ ըրաշ: Տղաք իրարու հանոյք պատանեղու են, ոչ թէ միշտ: Խեղոք աշակերտը համբաւն չի խաղար, շիսակ դպրոց կուզայ, շիսակ տուն կերթայ: Օնորքը դուրս ելած ասեն, երբ զիկեր տունը բոլորուն, տունը կը մնայ: Պետրոս կը խոստովանի ապակի մը կոտրելը: Ճշմարտախօսութիւն: Վաշինկերնի կացիներ: Անկեղծ ըրաքը քաջութիւնն են յանգստեղ խոստովանեղ քաջութիւնն են:

Հանելի ե պոյնջի երթալ փոխանակ դպրոց երթալու, բայց պարտքը հանելոցող աշակերտը դպրոց կ'երթայ, չի փախիր դպրոցէն: Երբ միանականոցը ըստ է, հայրիկն ու մարիկը գոհ են եւ երջանիկ: Բոլորմարտի յարստեւորքներ:

Գ. Ընթերցումին օգուտները, ո՛րքան հաճելի է զիմ կարդալը: Իստ ստարկայ մը ժիրոջ սալու է: Մոթեկ, կենդանիին վախեալու չի: Բաց տղան անկեղծ է, աւաքինի է: Դաւիթ Բեկ՝ առաջինի զինուորականը: Ատկեկս իրարու պիտի ունիկ, չհացագործին, կոշիկակարին, չերձակին: Աշխատեղու է միշտ. մեղուն ու մեղուն, ալ կ'աշխատի: Ինչպէս անցնելու է արձակուրդը բարի, աշխատեղ տղան:

Յ. ՀԱՅԵՐԷՆ

Ա. Արտասանութիւններ (1 պահ) — Միշտ կարճ փերուածներ (գրեղ սախակի վրայ, կարդացնել սալ մեկուն, բացատրել եւ հաւաքաբար կրկնել սալ. հոգ սանիչ առողջանութեան.)

- 1. Խօսակցութիւններ.
- 2. Բարոյակերտ:

Բ. Զայնական մեքոսով վարժեցնել հետգետեւ սանուն կարդալու: Լեզուի վարժութիւններ սորված բաներով:

4. ԳԻՏ

Ընթերցման եւ գրի ուսուցումը միասին ըրալու է: Տղան պիտի գրէ ընթերցման դասին գիրերը, գիրերու խումբերը դասին, մեջ սորված մեկ փակի բաները:

- Նախ միջին գիր (5 կաւ 6 միջին):
- Յետոյ կէս նուրբ գիր (3 կաւ 4 «)

Գրի մեկ մէ սորվեցնելու է: Պահանջեղու է որ տղան, գրելը, տեսակը շիսակ բռնէ եւ ուղիղ նստի:

Գրերու խումբեր կարգել սալ, կապակցութիւններ.

5. ԹՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. Առաջին 10 թիւեր կարգել ստարկաներով (Զողիկներ, հասկիներ, զկակներ,) գրել կարդալ, գծել, սրցակներ եւ պարկեր. Գումարում եւ հանում:— Գործածութիւն գումարման եւ հանման նշաններու: Տասնին յացուցիչները 1 ստանել 9, 2 ստանել 8, ... 9 ստանել 1, 8 ստանել 2 ... Զոյգ եւ անզոյգ թիւեր:

Բ. 1էն միկն 60 թիւերը.— Կարգել միկն 20, յետոյ միկն 40, յետոյ միկն 60 թիւերը: Գծել սրցակներ, պարկեր, բաժնեղով տասնաւորները միտքիւններէն: Հաշուել միկն 20, ... 40, ... 60, ... յետոյ 60, ... 40, ... 10. Զական, 3ական հաշուել միկն 100 եւ ետ դառնալ:

Գումարում եւ հանում, թերակացի եւ գրաւոր վարժութիւններ:

Գ. 60էն 100 թիւերը: Կարդալ եւ գրել այս թիւերը: Գծել սրցակներ, Գծումները թիւերով ներկայացնել: Բազմապատկութեան աղիւսակ միկն 20, յետոյ 40, 60, 80, 100, բազմապատկել 2, 3, 4 թիւերով: Բաժանում անզոյգ:

6. ԻՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ա. Այն ու ձայնը. դասարանին, ձեռներուն: **Չորս** կողմերը: **Եղակակներ:** Ամիս, օր, ժամ, Սեանում.— **Ցորեն** աշիր. հաց, գեճկախան, կաղամբ, Շախար, սեռչեղեն, նարինջ: — **Առողջապահութիւն.** **Չոր** էլ օճաւ, մախր ըլլալ (քերէի, սկռայի, ձեռքի, ոտներու մախրութիւն):

Բ. Բար, լեռ, ձոր, հովիտ. — Աւել, Աւարել, **Չիւն.** — Գե-սակ. գէս. — Փայտ, ածուխ, յոցքի. — Մասիտ, մեղսն, կարիճ, սպունգ. — Բուրդի, բանաստեղծ, մեծաստեղծ գեղեստեր: **Կաշի** կոշիկ: **Հաւագոյն** ընկերիկն ջուրն է, **Սուրճ.** Թեյ: — **Այլիկ** առողջապահութիւնը:

Գ. Ծով, ովկիանոս. — **Երկարուղի,** խճուղի, փոխա-րուքեան միջոցներ (էշ, ջորի, կամք, շոգեկամք. ինկեւ-շարժ. **Երկարը** օգտակար մեծաղ մրն է (ասեղ, բան, դա-նակ): **Կառ.** — Ապակի. — **Կարիճ** — **Կիր.** — **Կենդանիներ** (հաւ=հաւկիթ, փեռու. կով=կար, պակիր, ոչխար=բուրդ) **Բոյսեր.** ծաղիկ ծառ բաղար. յուրիս: **Առողջապահու-թիւն.** — **Շնչել** մախր օդ էլ ֆրէն: **Մարմնամարզիկ** օգուտները — **Մախրութիւն** մորթի. բաղնիքի օգուտը:

7. ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ա. Ազատ գծագրութիւն գունազան պարզ առար-կաներու: **Ստուերագիր (croquis)** ձեռակաւ աշխատութիւն-ներու օրինակներուն գծագրութիւնը:

Բ. Ենցեպես: Հեքեպներու, բարոյախօսութեան նի-քերու դեմքերը. իրագիտութեան առարկաներ:

Գ. Ազատօրէն գծել ընթերցումէն նիւթեր, խաղա-լիքներ, դրոշ, ջուր, գեղակ, շնչան, պտուղներ:

Կաղապարում (modelage). — Գեղակ, խորհուրդ, կեռաս, նարինջ, խնձոր, շնչան:

8. ԵՐԳ

Մանկական երգեր միաձայն, յետոյ:

9. ՉԵՐԱԳՈՐԾԵՐ

Ա. Ուղիղ գիծ, քիւր, գոյներ, հանգոյց:

Ծաղիկ ուղղանկիւն բուրդի երգներ: Մեծ առանցքը 2, 4, 8 հաւասար մասերու բաժնել: Հիւսել յարդով:

Աղջիկներու յասուկ՝ ֆրոշ:

Բ. Մանկեր. ուղղանկիւններ, առանցքներ, տրանս-գիծեր, քիւրերու ուսումնասիրութիւն, ֆունկտիւններու ծաղրում:

Աղջիկներ. պուպիկի սկիզբի ծածկոց.

Գ. Չուզանեռակներ. — Խաղաղիքներ երկանի կամք:

Աղջիկներ. ֆրոշ. սասանիկի (picot) ուսումնասիրու-թիւն:

10. ՄԱՐԲԵԱԿՐԹԱՆՔ

Կարգ ըլլալ. ոտքի մասերուն փայտէջ. Ծուկերը վերջնելով ֆայտէջ: Իրարմէ հեռակաւ, մօտեակ: Շնչառա-կան, ղնդերային վարժութիւններ. Խաղեր երթեմէ երգերու ընկերակցութեանք: Հաւասակաւ խաղեր:

Դասագրքեր.

1. Լուսաքեր Ա. Տարի:

2 Ասրուկի՝ Թուրքանութիւն, մանկական-ընթացք:

Ա. Տ Ա Ր Ի

(9-10 Տարեկան)

1. ԿՐԾՆ

- Ա. ՆԱՀԱՊԵՏՆԵՐ.— 1. Ասեղծում աշխարհի եւ մարդուն. Ադամ.
- 2. Կայիկ եւ Աբել, Սեթ: — 3. Եղ. Չրհեղեղ
- 4. Աբրահամ.— 5. Իսահակ.— 6. Յակոբ.—
- 7. Յովսէփ Գեղեցիկ.— 8. Յոբ.— 9. Մովսէս Մարգարե. Եգիպտոսէ ելիլը.— 10. Յեոն.—
- 11. Խոսազուած Երկրին սիրացումը:

Ադոբֆ՝ Առաւօս Լուսոյ (քսցասրեղէ: հասկըց-
նէրէ եւք երգել եւ գոց ընել սա):

- Բ. ԴԱՏԱԻՈՐՆԵՐ.— 1. Յեկիթայէ.— 2. Սաւանն.—
- 3. Սաւուէր:

ԹԱԳԱԻՈՐՆԵՐ.— 1. Սաւուդ,— 2. Դաւիթ,—

- 3. Սողոմոն:
- Գ. ՄԱՐԳԱՐԷՆԵՐ.— 1. Յովնան.— 2. Եղիա.—
- 3. Տովիթ.— 4. Դանիէր:

Ընթերցում՝ Հին Կտակարանէն:

ԳԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆ.— Իսրայէլի գերութիւնը:
Ադոբֆ՝ Եպեաց Սիրով:

2. ԲԱՐՈՅԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Հօր աշխատակիցը իր յոգնութիւններն ընտանիքին համար:—Մօր խնամքները. սեւեռութիւն, խնամքներ գաւազներուն:—Երախտագիտ տղան. ինչո՞ւ երախտագիտ ըլլալու է, ի՞նչպէս ցոյց տալու է երախտագիտութիւնը:—

Հնազանդ տղան. ինչո՞ւ հնազանդ ըլլալու է, իր պարտքը հասարեան է:—Մեծ հայր ու մայր. բոռ-
նիկներուն պարտքը անոնց հանդէպ:— Եղբայրս սի-

րութիւն. իրիսպարձ պարտականութիւններ.
Մայրիկին տօնը երբ է, ի՞նչ նորերն է. կրթու-
թեան պիտի, ինչո՞ւ պարոց կ'երթանք: Տգիտ-
թեան վնասները:

Բարի,՝ աշխատատեղ. հնազանդ պարոցականը:
Ուսուցիչը կը սիրէ աշակերտը, կը պատէ գալն
իր բարիքին համար:

- Բ. Ուշադրութիւն. ուշադիր ըլլալու է անկէ գործի
մէջ: Անուշադրութեան հետեւեցողները գործի
մէջ, փողոցին մէջ:

Կրթութիւն. քան ինչքան չէ, ուրիշները յարգե-
լու է, ձեռնպահութիւն. ժամանակին պարոց գա-
լու է, տուն երթալու է: Անձնութիւն. սովոր
ըլլալու է ընկերոջ հանդէպ եւ հանոյակասար:

Ուղղանքութիւն. ուղղամիտ ըլլալու է խաղի մէջ.
ընկերոջ հանդէպ: Մաքրութիւն. մաքուր պահելու
է գիտերը, տեսակները, զգեստը: Բաղադրարու-
թիւն. սեղանին վրայ կանոնաւոր ուտելու է, կտր-
ներն ընտրելու չէ:

- Գ. Կանոնախ եղբերուն բարիքները:— Լալը տխուր-
թեան նշան է.— Բարեկրթեան վնասները.—
Մտքէն վախճողը տխուր է.— ձեռնադաստիակ ուրիշ-
ներուն վստահութիւնը կը վայելէ:— Բարի տը-
ղան իր յոգնակիցը կը խոստովանի ուսուցչին, հօրը,
մօրը:— Խեղացի տղան գործէի տունս հօրն ու ու-
սուցչին խորհուրդ կը հարցնէ:— Համեստ ըլլալու
է, ուրիշներէ յարգուելու եւ յառաջընթացին հա-
մար:— Ուրիշներու ստացածքին մի՛ դիմիր.— Մի
կտրեր քու կամ ուրիշին ոտէն մէկ աւարկան:—
Կենդանիները սանձելու չէ:

Պատկանածներով հրաւիրել զյան անհասակակ
ձիզի, յարստեւորեան, անկեղծութեան, բարու-
րեան:

Յ. ՀԱՅԵՐԷՆ

ՀՆԹԵՐՑՈՒՄ.— Յսակ եւ աստուծ ընթերցում
վոյր պատկանութիւններու, հեփեսքներու: Հար-
ցումներ եւ խօսելաբարձութիւն նիւթին շուրջ:
Դժուար բաներու նշանակութիւն:

ԱՐՏԱՍՍԵՆՈՒԹԻԻՆ.— Կարձ բանաստեղծութիւն-
ներ որոնց բաներուն եւ նախադասութիւններուն
ինաստ բացատրում եւ արդէն:

ԲԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ.— Տարրական ծանօթու-
թիւններ սալ բերանացի վարձութիւններով, դա-
սեմ վերցում իսորներով: Գտնել սալ իրերու, ծա-
ւերու, կենդանիներու անուններ. որակա-
կան անուններ, գործ եւ վիճակ ցոյցնող բաներ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻԻՆԵՐ.— 1. Բերանացի՝ կարձ խօ-
սելու եւ կարձ պատկանութիւններ կրկնել: Խօսակցու-
թիւններ ընթերցման նիւթին շուրջ:

2. Գրաւոր՝ ընթերցման դասը ուղղագրել սալ:
Կարձ նախադասութիւններ կազմել սալ շուրջը
զտնում անարկաներու մասին:— Կարձ խօսելու
կազմել սալ:

ԱՐՏԱՍՍԵՆՈՒԹԻԻՆԵՐ.— 1. Աղբիւր. — 2. Թու-
սակը. — 3. Մանուկն ու ջուրը. — 4. Գարուն. —
5. Չափիկ. — 6. Իաշայիկ երգ. — 7. Աղոթք ըրի
8. Աղուոր դաս մը. — 9. Որբը:

4. ԳԻՐ

Ա. Խնդրարում մանրատեսակներու ուսումնասիրու-

թիւն, հաս եւ միջակ գիրեր, վանկ, բան:
Միջոց հակել մարմինին, տեսակին եւ գրիչը բը-
նեղուն վրայ:

- Բ. Գլխագիրներու ուսումնասիրութիւն. ստանձին
եւ խնդրարում:
- Գ. Յասուկ անուններու եւ ստանդներու գրութիւն:

5. ՄԲԱՆՍԵՐԷՆ

Ա. Ճանչեալ կարգաւ եւ գրել գրերը ձայնակակ մեթոտով:

Բ. Բաները կարգաւ. նշանակած անարկան գծել:

Գ. Պարզ նախադասութիւններ կազմել:
Խօսելաբարձութիւն դպրոցական անարկաններու,
մարմինին մասերուն, զգեստի, խաղաղիկներու,
խաղերու մասին: Թիւերու մասերերկը: Գրա-
վարձութիւն:— Ստոված բաներուն գրուագրու
թիւեր:

6. ՎԱՏՄԻԹԻԻՆ

Ա. Աւանդական պատկանութիւն. — Հայկ եւ Բեյ, Արաւ.
Արու. — Անուշաւան. — Պարոյր:

Բ. Տիգրան. — Վահագն. — Սենեֆերիւ. — Մըրեր:

Գ. Վաղարշակ. — Արսաշէս. — Տրդատ: Վերաբալ:

7. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՆ

Ա. Հորհոգն. — Գլխաւոր եւ միջակակ կողմեր:
Արեւելում — Իսասրակին յասակագիծը. — Գը Կ-
րոցին եւ քաղին յասակագիծը. — Անկ. Անձրեւ,
Կարկուտ. — Լեռ. Բլուր. Գագար. — Չոր. Լեռնա-
դաշտ. Անապատ. Ուխտիս. Դաշտ. Արօտախոր: —

Բ. Չիւն. Ստանարան. Հրաբուխ. — Ակ. Դեակ.
Դեակից Դե. Դեակերան. — Լիւն. Ճանիւն:—
Ջրակց. Նեղուց. Պարանց. — Ծով. Ուխտեւո-
ւորչ. Ծոց. Ծովածոց. — Թեւակղզի. կղզի. — Ծո-

վեզերք. Դաւանանգիտս: —

- Գ. Երկրին ձեռք. բեւեռ. առանցք: Եւրծուսներ: Գօսիներ. կիսագունդ. հասարակած: Հիւնդ գանձներ: Հիւնդ գեղեր. Լեզու: Ասիա, Ովկենսիս, Ամերիկա, Աֆրիկե, Եւրոպա:

Յ. ԹՈՒԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Թուարկութիւն. — Թիւերը մեկիկ քան, վարսան, հարիւր:
- Չորս զործողութիւններ. բերանացի եւ գրաւոր վարծութիւններ, մեկ զործողութեանք պզտիկ խընդիրներ:
- Բ. Թուարկութիւն — Միաւորներ, սասնաւորներ, հարիւրաւորներ: Թիւ մը 10. 100 ով քազմպայտեղ: Աղիւսակ քազմպայտեղութեան: Մեքրական դրութիւն. — Մեքրը, հեքթմեքրը, ֆիլմեքրը: —
- Վարծութիւններ եւ խնդիրներ բերանացի եւ գրաւոր:
- Գ. Թուարկութիւն. Միաւորներ, սասնաւորներ, հարիւրաւորներ միկնէ 1000:
- Գործողութիւններ: — Ի երանացի եւ գրաւոր վարծութիւններ եւ խնդիրներ մեկ զործողութեանք: Մեքրական դրութիւն. — Կրանը, Լիդրը:

Ծ. ԻՐԱԳԻՏԱՌԹԻՒՆ

- Ա. Մրեթիք ցորեն, զարի, վարսակ: Ալիւր, խեւր, հաց:
- Ուտեղիներ՝ միս, կար, շաքար:
- Մեք մարմիկը՝ աջք, սեւակ, բերան: Առողջապահութիւն:

- Բ. Վանեղանիք՝ փայտածուխ, փարածուխ, փարիւղ, յուղիկ. — Օդ:
- Զգեսներ՝ բուրդի, բանրակի, մեքսսֆու. — Անպ, անձրեւ, ստոյղ:
- Լուսաւորութիւն՝ կանթեղ, մոս, խղ, կազ:
- Գ. Հաւ, հաւկիթ. բայ: Զի, ել, ջորի, ոչխար:
- Ստղագործի զործիքներ:
- Բոյսերու մասերը, բոյսերու սարիք: Պտուղ, կորիզ, հունկ: Արեւսներ, պտուղներ:

Ժ. ԳԾԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Գծագրութիւններ պարզ առարկաներու (զնդակ, կծիկ, խնձոր, ջրհան): Յիշողութեանք գծեղ նախապէս գծած առարկաները:
- Ազգս գծագրութիւններ իրագիտութեան, պատմութեան, աշխարհագրութեան հայերեկի հաւ եւսու: Ազգս գծագրութիւններ դասարանէն դուրս. ուսուցչիկ յանձնարարութեանք պարսականութիւններու զարդարում:
- Կաղապարում. հաւկիթ, խնձոր, կրն:
- Բ. Առարկաներ (անէ, սանձ, քաղար): Յիշողութեանք գծեղ: Ազգս գծագրութիւն:
- Կաղապարում. պնակ, սանձ:
- Գ. Առարկաներ (անուշի անսն, դափ, դոյ, բահ, պզտիկ նսարան):
- Յիշողութեանք գծեղ — Ազգս գծագրութիւն:
- Կաղապարում. սունկ եղն:

ԺԺ. ԵՐԳ

- Ա. 1 Կախի երգ 2. Հոպոպ 3. Ծիծեռնակիկ գարուսը:

- Բ. 1. Լուսպասակը 2. Հնչում ե զանգը 3. Սիրուն շարուն:
- Գ. 1. Յիմար ազուններ 2. Սարի շանջին 3. Սիրուն քիթոն:

12. ՉԵՌՔԻ ՊՈՒՇԵՐ

Ա. Գիծեր. երկարութեան չափեր. գոյներ. — 1 սե-
պիւ. 2 սեւ. 1 սև. երիզակներ: 2, 3, 4 ան-
զամ աւելի երկար երիզակներ: Ուղղանկիւն
կողմեր, անկիւն, առանցք:
Ծաղիւ, կտել, փակցներ: 2, 4, 8 հաւասար
բաժներ: Հիւսել. կապել ռաֆիայի 2, 3, 4, 5
միւղեր ծայր ծայրի: Հիւսի. Գրի կողմ սևցներ,
Ծրար շինել:

Աղջիկներու յասուկ — Գրոշե. վզնոց պուպրիկի,
կար, հաս կտաւի վրայ:

Բ. Ուղղանկիւն եւ քառակուսի, շրջագիծ. ուղ-
ղանկիւն բաժանումներ,
Աղջիկներու յասուկ. — Շարունակութիւն նախորդին
դարձումս կար կարկասուք կոճակ դներ. —
Գրոշե. քեզանիք:

Գ. Երջանակ. կեղրոն, շառաւիղ, տրամագիծ.
ծաղի, կտել ֆառակութեան շրջանակ հսակեր.
խաղաղիներ 4 անխով: Հիւսել աղիւսակարան
(damier). կիսել ուրիշ ֆառակութիւն մը ուրիշի
մը կիսել:

Աղջիկներու յասուկ — Թոխի. փորձի երիզներ փա-
նելու, պզտիկ շաշ, կար. նշան դներ, սկուսի
շինել:

13. ՄԱՐԾՆԱԿԻԹԱՆՔ

Ա. Շարժումներ. Շուէտական մարզակի Ենչառա-

կան վարժութիւններ:

- Բ. Շարժումներ. Շուէտական մարզակի. Ենչառական
վարժութիւններ:
- Գ. Հաւասարական խաղեր, մարզակի. Ենչառական
վարժութիւններ:

Դասագրքեր.

1. Պեկեան. Իրուպներ Իւրայիլի Պասնութեան:
2. Բարոյախօսութիւն. Ռումցիկն գիրք, Կեանքի
Նախօրեկիկն քրգ. Հ. Ալեքսիս Վ. Յովսէփեան
3. Հ. Զ. Ասասուր, Թանգարան Տարրական Ա. —
Մեղրագէտ Ա.
4. R. Jolly, En Riant, 1e livret (Nathan éd.)
5. Ասրուկի, Թուարանութեան Տարրական ընթացք
6. Գեորգ Մեարոյ, Ազգ. Պասնութիւն Տարրական
7. Ասրուկեան, Գիտութեան դասեր Ա. գիրք:
8. Մարմնակրթականի ռումցիկն գիրք նախակրթու-
թեան աւերոյց դասընթացքի համար, Manuel d'ex-
ercices physiques et de jeux scolaires
(Hachette éd.)

Բ. Տ Ա Ր Ի

(10-11 Տարեկան)

1. ԿՐՕՆ

Ա. Չափարիայի աւեսուներ. — Մարիամի աւեսուներ: —
Յովիաննու Սկրչին ծնունդը: — Յիսուսի ծնունդը:
Հրեշտակներու երգը. «Փառք ի Բարձունս»:
Մոզերու երկրագործութիւնը: Յովսէփի փախուսքը:
Ադոքս' Նորաստեղծեալ:

Բ. Յիսուսի ընծայումը. Տեառներնդառաջի սօնը: —
Յովիաննու Սկրչիչ: Յիսուսի մկրտութիւնը:
Աստուածայայտնութեան սօնը: Յիսուսի փորձու-
թիւնը: Առաջին աշակերտները: Յիսուս սա-
նաթիւն մեջ. հարուստ երիտասարդը: Յիսուսի
աշակերտութիւնը. Վարդափառ:

Գ. Հրաշխներ. 1. Կանայի հարսանիքը. 2. Դիւա-
հարիւն բուժումը. 3. Հրաշայի ձկնորսութիւնը:
4. Յայրոսի դուստրը: 5. Նայիւնի պատանիներ:
6. Բեդեզաբայի բժշկութիւնը: 7. Մորիկին հան-
դարտիքը: 8. Ի ծնէ կոյրիկն բուժումը: 9. Դա-
զարոսի յարութիւնը:

Երուսաղէմի մուտքը. Ծաղիկագարդի սօնը: Վեր-
ջին ընթրիքը. Ոսերուայի սրարողութիւնը: Յի-
սուսի յարաբերութիւնը. իսպառնութիւնը. մահը:
Յիսուսի Յարութիւնը. Ա. Չասիկ: Համբար-
ձում: Հոգեգաղութիւն:

2. ԲԱՐՈՅԱԼԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Չառակ մը ծնողիին կը պարտի իր կեանքը: Որ-
քերու վիճակը: Չառակ մը փաղցրութեանք եւ
յարգանքով խօսելու է ծնողիին հետ: Չառակ մը
ծնողիին երախտագիտ ըլլալու է՝ երբ փոքր է, օգ-

նականն ըլլալու է՝ երբ մեծուայ: Յարգելու է
ծերունի հայրն ու մայրը: Տան մեջ ամենեքէն
իրարու օգնելու են:

Բ. Լաւ սովորութիւններ: Ծղրապահութիւն եւ յա-
րստութիւն: Բարի ընկերակցութիւններու հա-
մայնները (խաղեր, խօսակցութիւն): Կրթուելու
պարտականութիւնը: Չանսովորութիւնի պարոյցի
մեջ: Ինքնաշխատութեան բարիքները:
Առողջութեան արժեքը: Առողջապահութիւն
(մաքուր օդ, յիւս, կանոնաւոր սնունդ եւ քուն-
մարզակներ):

Կոկիկ հագուելու է: Պարկեչ խօսակցութիւններ
ունենալու է: Գործեք ստաց խորհրդածելու է
Գործերու մեջ խնկն ըլլալու է միշտ:

Գ. Ինչ ըսել է ֆայ ըլլալ: Բացութիւնը կը կրկ-
նապատկ ուժը: Բացարի տղան ջանաւոր է,
անվախ է, չի բարկանար, անկեղծ է: Տրուած
խոսքում մը կատարելու է: Համեստ ըլլալու է,
Ներողակիտ ըլլալու է ուրիշներուն հանդէպ:
Պարկեչ անհաս մը խարդախութիւն չ'ընէր, չի
խաբէր: Յարգէ՛ ուրիշին իրաւունքը:

Յ. ՀԱՅԵՆԻՆ

1. Ընթերցում. Սանուն ընթերցում հասումի մը,
Արտայայտիչ ընթերցում:
2. Արասանութիւն. Կարձ փերքուածներ, սոսկներ-
հասկնալի յետոյ գոց ընել, Նախ բառերը, յետոյ
գլխաւոր բառակները բացատրել, Յոյ՛ յար
յակները, հակակ մասերը:
3. Քերականութիւն. Ընթերցանու դասի ասեկ հան-
դիպած անուն (հասարակ եւ յատկ) եւ յոգնու-

կիի կազմութիւն. Ածական (սեռակներ). Բայ (եական եւ կանոնաւոր միայն). Կեսարութիւն: Առողջութիւն:

- 4. Վարժութիւններ. 1. Բերանացի. Խօսակցութիւններ դասին շուրջ: Եւր սորված բաներով կախարասութիւններ կազմել սաղ: 2 Գրաւոր. ա) Ուղղագրութիւն բացատրած կախարասութիւններու. բ) Բերականական կիրարկումներու:

4. ԳԻՐ

Վարժութիւններ կախարայ սարւոյ սորված ստեղծում: Գլխագրեր:

5. ՄԻԱՆՍԵՐԷՆ

- Ա. Ընթերցման վարժութիւններ: Պարզ կախարասութիւններով խօսակցութիւն ծանօթ առարկաներու շուրջ: Խօսակցութիւններ ժամանակի բաժանումներու, չափի, բուականներու, սարիքի մասին:
- Բ. Մանուկ ընթերցում կարճ կտորներու: Խօսակցութիւններ ընթերցման ճիշդին շուրջ: Խօսակցութիւններ կոր սորված բաները խրացնել սաղու համար: Զուգագրութիւն, Ազգականութեան, սան մասերու անունները սորվեցնել միշտ խօսակցութեամբ:
- Գ. Գրախարժութիւն սոխրական գրերու: Ընդօրինակութիւն կարճ պարբերութիւններու, որոնց նշանակութիւնը սորված է. Խօսակցութիւններ ունեղիներու, ընկերիներու մասին. Թուարանութեան սորված դասին վրանսերկեր:

6. ԱՐԱՐԱՅԵՐԷՆ

Ա Ընթերցման առաջին սարերը ձայնական մեթո-

սոյ: Գրախարժութեան առաջին վորձեր:

- Բ. Բառաւերջ պարզ վարժութիւններ ծանօթ առարկաներու շուրջ: Կարճ ընթերցումներ: Սորված բաները գրուցագրել:
- Գ. Խօսակցութիւններ մարմինի մասերուն, դարբանական առարկաներու վրայ: Հանրել, հանել քիւները:

7. ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Արեւնակ. Անասիա. Սրա Գեղեցիկ.
- Բ. Զայրմայր. Վահե. Տորք Սեղեղ. Արսայիւ. Խուրով:
- Գ. Տրդատ. Մեծն Ներսէս. Ա. Սահակ. Ա. Մեարոյ Մեծն Վարդան:

8. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Հաշիւի կանխագր:
- Բ. Սուրիա. քնական կազմութիւնը, կրիան, արսարութիւնները, կենդանիները. ժողովուրդը, զուխարոս փայլները:
- Գ. Լիբանան, Ալաիքներու երկիր:

9. ԹՈՒՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Միաւորներ, սասնաւորներ եւ հարիւրաւորներ: Մեկին հազար բուարկութիւն: — Գործողութիւններ. բերանացի եւ գրաւոր վարժութիւններ, վոյթ խնդիրներ:
- Բ. Թուարկութիւն. Միաւորներ, սասնաւորներ, հարիւրաւորներ, — երկրաչափական ծանօթութիւններ. կե, գիծ, ուղղահայեաց. անկյուններ. սոր. ուղիղ, բուր: Եւանկիւններ: Զուգակեանական Բառանկիւն — Խառն քիւներ: — Ժամանակ.

Լիբրը: Խնդիրներ պարունակութեան վրայ:

Գ. Չորս գործողութիւններ: Գումար եւ մեծ թիւ 10000 եւ վեր ըրպարու չեն:

Բազմապատկութեան աղիւսակ: Արտարեւոյ եւ Բաժանելի 10000 եւ վեր ըրպարու չեն:— Բերանայի եւ գրաւոր խնդիրներ:— Խնձորին, Լարին՝ յին կէսը, երրորդը, չորրորդը, ութերորդը:— Բերանացի վարձարիւններ. գրաւոր փոխ խընդիրներ:

[Չորս գործողութիւնները արուելու են ոչ թէ առանձինն, այլ մէկ գործողութիւն ներկայացնող փոքրիկ խնդիրի տեսքով: Այսպէս աշակերտները պիտի կատարեն զանոնք ոչ թէ մէքենարար, այլ իմաստը հասկնալով:]

10. ԻՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Պատահ մը հնչին պատմութիւնը. մարտդակակ խոտորակ: Ինչպէս կը շնչենք:— Արիւն. սիրտ:— Գրուի. իրան:— Զգայարաններ:— Առողջապահութիւն ստանոֆսի. բոֆերու, արտի, աջֆի. մորթի:

Բ. Գործածակակ առարկաներ:— Մեծացներ. երկար, պղինձ, արծաթ:— Կաւ. կիր:— Ազարակ. մարգագէտին. Բնական անասուններ՝ կով, եզ, մեղու = մեղր. խոզ, ողջ = ասեւ, այծ = թիֆթիկ, կաշի:

Գ. Բոյներ. ծաղիկ, պտուղ. ծառեր, անասուն:— Օգտակար բոյներ. զենասխաններ, սոխ. սխտոր, անկրկնիկ:

11. ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Աշակերտին առջեւ դրած պարզ իրերու գումար կամ սեւ մասիտով գծագրութիւն:— Յիշողութեան գծեր անխապէս գծած առարկաներ:—

Ազատ գծագրութիւն դասերու զարդարանակ հաւար: Կաւե աշխատակ (Կրպարարու):

12. ԵՐԳ

Դարձակակ երգեր: Ժողովրդային երգեր: Մարգէտակակ, վարձեցներ ձայնը: Մեներգներ, խընքերգներ. միաձայն երգեր:

13. ՁԵՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐ

Մանչերու յատուկ. — Երկրագիտակակ պատկերներու շինութիւն: Գործակակ կեանքի պատմութիւն. զիտ մը և որոզեղ, տեսակ մը կարեղ: Ազատ աշխատակ կենդանիներու, դիմաստներ գծելու եւ կրպարարելու. խաւաֆարեկ շինութիւններ:

Աղբիկներու յատուկ. — Եղանագրեր շինել: Ստորակակ կար: Բրոշէ:— Թրիֆ:

14. ՄԱՐԲՆԱԿԻՐՈՒՆԲ

Շարքի վարձարիւններ: Կրթիչ շարժումներ. Ուժի եւ անուրակակ մարզակներ:

Նանկողակակ վարձարիւններ:— Հաւաքակակ խաղեր: Շնչառակակ մարզակներ:

Դասագրքեր.

1. Բարոյախօսութիւն, Լախորդ տարուակ զիտը:
2. Սեղարգէտ Բ. (մանչերու հաւար), Թակարակ Բ. (աղջիկներու հաւար:)
3. J. B. Rebouis, Petit Vocabulaire (Gedalge éd.)
4. Գեորգ Մեարոյ, Հայոց Պատմութիւն, Տարակակ Բ:
5. Ատրուկի, Թուարակութիւն, Տարակակ ընթացք:
6. Մ. Ազակակակ, Գիտութեան Դասեր Բ.:

Գ. Տ Ա Ր Ի
(11-12 Տարեկան)

1. ԿՐԾՆ

- Ա. Աւետարանին դասերը. — Առակներ. 1. Փարիսեցիև ու մաքաւորը. — 2. Անտառի որդիև: — 3. Ողորմած Սաւաւացիև: — 4. Այրի կնոջ յռանև: — 5. Չար ծառաև: — 6. Անկիս հարուստը: — 7. Կորսուած ոչխարը. — 8. Սերմ ևսցալը: — 9. Որունը: — 10. Ագարակի գաւնար. — 11. Մեծասունիև ընքոյիքը: — 12. Այգիիև մըշակները: — 13. Քանխարաքաղոյցը: — 14. Մեծասունև ու աղիս Լագարը: — 15. Տասը կոյսեր:

- Բ. Լեբան բարոզը. Ինը երանութիւնները: — Հիև օրէնքը, սաար պատիրանները, Եկեղեցիիև կազմութիւնը: — Աստուածպաշտութիւն. Այօրօք: — Ծես. պաշտօնեան: — Ս. Գիրքերը (Աւետարան = Հիև եւ Նոր Կտակարան, Գործք. Աւետարաններու բողոքերը, Յովնանև Աւետարանիչիև Յայտնութիւնը) . — Ծարական, Ճաշոց, Մաշոց, Յայտնաւորք: — Ս. Պատարագ:

- Գ. Հայ Եկեղեցիի կոիրապետութիւնը. 1. Դոնապան, Զահրնկար, 2. Դպիր, 3. Սարխաւագ, 4. Բահաւայ, 5. Վարդապետ, Ծայրագայև վարդապետ, 6. Եպիսկոպոս, Արքեպիսկոպոս, 7. Կարողիկոս. Հայրապետ. Եպիսկոպոսապետ. Վերախոյ:

2. ԲԱՐՈՅԱԾՈՍՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Մարմնական ուժը. — Առողջութեան բարիքները:

րը: — Մաքրութիւնը ստափեանութիւն մըն է: — Չափաւորութիւն ունեղու եւ խմեղու մեղ: — Միշ կարգաղու է: — Ողբևտքեանք գործեղու է: — Գեղարուեստը սիրեղու է: — Մեր շաւաղայև բարեկալները օգտաղար գիրքերև են:

- Բ. Անկեղծութիւն: — Պարարեանութիւն: — Հաւքերութիւն: — Ինքնաղխատութիւն: — Հաւեստութիւն. — Քաղութիւն հիւանդութիւններու, յոգևութեան դեմ: — Իր դաւանանքը պաշտպանեղու, մըշմաւտութիւնև շտեղու է, փորձութիւններու տղաղու է: — Աղխատանքիև բարիքները, պատարարութիւնը, հաճոյքները: — Պարապոյ ժալերու գործածութիւնը՝ ընքերցուև, հալգիս, պոյոյ, ընտանեկան կեանք:

- Գ. Կարգ ու կալունև առեկ բանի մեղ, առեկ բան իր տեղը դնեղու է, առեկ գործ իր առեկիև կատարեղու է: — Խնայողութիւն, խնայապիրութիւն աղանութիւն: — Բաւքաւանք (գեղ խօտեղու չէ ուրիշներու մապիև). կերողաւտութիւն (շարգեղու է ուրիշներուև գաղաղարները). աղխաղարութիւն (մոննաղու է ուրիշ մը կրած կաղաղիկը, ուրիշ մը ըրած շարիքը):

3. ՀԱՅՅԵՐԷՆ

- 1. Ընթերցում. — Հասընթիր հաստածներու ընքերցումը, ա) յսակ առողանութեանք, ուշաղիր ըղաղաղ հնեղունիև, կեղարուքեան, բ) հաստածիև բաղարուքեանք, հաստածիև կիւրք, յսակաղիժը բաղերը, ինասը:
- 2. Արտասանութիւն. — Կաղաղոյն քերթոլներու բաղաստեղծութիւններև բաղարուած կտրներ գոլ

ընել:

3. Բերականութիւն. — Խօսքին մասերը: — Կանոնաւոր հոդովներ եւ մէկ քանի սակաւուն ձեւեր: Կանոնաւոր բայեր:

4. Շարադրութիւն. — Դասարանին մէջ կարգացումը կամ պատշաճ նկարի մը բերանացի կըրկնում: Աշակերտին փորձառութեան քաղաքացիական պարզ նկարագրութիւնը կամ պատկերները: Պատկեր մը, տեսարան մը նկարագրել, դէպք մը, կարճ հեքիաթ մը պատել, պատկեր սաշ եւ շարադրել սաշ: Արքայութիւն եւ արքայութեան շնորհակալութիւն:

5. Վարժութիւններ. — ա) Բերանացի խօսքով վարժութիւն դասին մէջ սորված բաներով: — բ) Գրաւոր 1. ողբագրութիւն բացատրումը կտրի մը, 2. քերականական կանոններու կիրարկումը ցոյց տուող հասումով մը:

4. ՓԻՐ

Ձանազան տեսակ գրերու վարժութիւն: Գլխաւոր գրեր: Թանձր, միջակ եւ նուրբ գրեր:

5. ԱՐԱՆՍԵՐԷՆ

Ընթերցում. — Սահման ընթերցում կարճ պատմութիւններու, հեքիաթներու: Բաներու եւ արտաստեղծութիւններու բացատրութիւն:

Գիր. — Դասագրքին վերջում կտրի մը գրել:

Խօսակցութիւն. — Ընթերցման նկարին շուրջ խօսակցութիւններ: Ա. ոտնայ գործածելի նման, արտաստեղծութիւններ:

Հայերէն սորված բնութագրական, իրագիտական, ծանօտութիւններու գրանւերէնը: Պարզ երգեր

Le pont d'Avignon. Les noces du papillon

Բերականութիւն. — Տարական ծանօտութիւններ յոգնակի կազմութեան վրայ: Արական բաներ եւ իգական բաներ: Ածականին համաձայնութիւնը գոյականին հետ:

6. ԱՐԱՐԵՐԷՆ

Ընթերցում. — Վերստեղծութիւն նկարի տարւոյ ընթացքին: Հեղինակ սահման կարգաւոր վարժութիւններ: — Կարգացած բաներու եւ նկարագրութիւններու ընթերցման քաղաքացիականութիւնը:

Գիր. — Ընթերցման հետ կապ ունեցող գրի վարժութիւններ:

Խօսակցութիւն. — Տղան շրջապատը ստանալներու վրայ խօսակցութիւններ. Մարմնական մասերը, տուն, ուստեղծել:

7. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա. Երկարապատական դարեր. պատմութեան բաժանումներ: Մարդկային գեղերը:

Բարեկարգ երկիրը. ժողովուրդը. կրօնը. բարերը: Հայերու ծագումը. Հայկ: — Արամ — Արա Գեղեցիկ: — Պարոյր:

Բ. Ստրուսան, երկիրը. Թիգրս Պարսսար. Ստրուսանաւոր. Եւրոպայի ընտան: — Ստրուսանի կրօնը. բարերը. Արտեսները:

Հրայեայ: — Տիգրս Ա. — Ռարսու: — Հիթիթներ: Մարսասան. Կիսար. Ա. ժողովուրդ:

Գ. Փիւնիկե. Փիւնիկեցիներու կրօնը. բարերը. Գիտերը:

Պարսկաստան. երկիրը. ժողովուրդը. — Կիրոս,

Կանխիւ. Գարեկ:— Գարսիկներու կրօնը. բար-
ֆերը. Արուեստները:
Հայերու կրօնը. բարֆերը: Մակեդոնական սիրու-
պէտքիս:— Գարսիկներ:— Արսաշէս:

3. ԱՇԽԱՏԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆ

- Ա. Ովկիանիա:
- Բ. Ամերիկաները:
- Գ. Հայ գաղութներ Ովկիանիոյ եւ Ամերիկաներուն
մէջ:
Վերախոյ:

9. ԹՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

- Ա. Թուարկութիւն.— Միւսներ, սասնաւորներ,
հարխուսներ 1 1000, 10000, 100000 —
Թուանշանի մը բացարձակ եւ յարաբերական
արժեքը:
Մեղրական դրութիւն.— Մեքր, լիյր, կրամ,
բազմապատիկները:
Երկրաչափութիւն.— Եռանկյաններ եւ քառան-
կյաններ. Մասուր եւ գրասուր բազմաթիւ վարժու-
թիւններ. Գրասուր պարզ խնդիրներ:
- Բ. Չորս գործողութիւններ.— Մասուր եւ գրասուր
վարժութիւններ, խնդիրներ:
Մեղրական դրութիւն.— Մեքր, լիյր, կրամ.
ստորապատիկները:
Երկրաչափութիւն.— Բազմանկյաններ:
- Գ. Տասնորդական թիւեր.— Չորս գործողութիւն-
ներ:
Վերաստասրթիս մեքրական դրութեան եւ երկրա-
չափութեան:

10. ԻՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

- Ա. Մարմիններու երեք վիճակները:— Չոր. Շոգի.
Օդ:— Չեռուցում:— Լուսաւորութիւն:— Բը-
նականներ:
- Բ. Մեր մարմինը.
Մարտոպակն գործարաններ. Մարտոպիւն.
Առողջապահութիւն:— Սիրս. Արեան շրջան. Ա-
ռողջապահութիւն:— Թոք. Շնչառութիւն. Առող-
ջապահութիւն:— Կեանք. Դեղերներ. Շարժում.
Մարմնակրթութիւն:
- Գ. Օգտակար կենդանիներ:
Օգտակար բոյսեր:
Վերախոյ:

11. ԳԾԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Գունաւոր կամ սեւ մասիներով առարկաներու,
բոյսերու. կենդանիներու գծագրութիւններ:
Յիշողութեանը գծել արդէն գծած առարկաներ:
Գասերու պատկերագրում:
Կադապարում: Երկրաչափական գծագրութիւն:

12. ԵՐԳ

ժողովրդական, դպրոցական, սզգային երգեր,
մեներգ. խմբերգ. միաձայն, երկձայն:

13. ՉԵՌԻ ԳՈՐԾԵՐ

Շարունակութիւն նախորդ տարւոյ ծրագրին:

14. ՄԱՐԾՆԱԿԻԹՈՒՆ

Բազմակերտ, իրանի, արուզներու դեղերները
մարզոյ շարժումներ: Բաղ. մագցում, վագֆ.
նոսում:— Խաղեր:

Դասագրքեր.

1. Բարոյախօսութիւն. Ռումոցիկի համար, Տէ Ա. Վիշիս, Միւս. Buisson, Leçons de Morale (Hachette éd.): — 2. Մեղրագէտ Գ. (Վսևկերու համար), Թանգարանի Միջին (սոցիոլոգիկ) համար):
3. G. et Troncet, premier livre encyclopédique (Larousse éd.): — 4. Գ. Մեւրուպ, Հայոց Պատմութիւն Միջին Ա.— 5. Հ. Սահակ Վ. Տ. Մովսէսեան, Արեւելք: — 6. Արեւելեան, Աշխարհագրութիւն, Բ. գիրք:
7. Ասրունի Թուաբանութիւն. Միջին Ա. եւ Բ:
8. — Մ. Ասրունեան, Գիտութեան դասեր Գ. Պատմութեան օժանդակ՝ Ռումոցիկի համար, Blanchet, Biographies des Hommes illustres.

Գ. Տ Ա Ր Ի

(12 — 13 Տարեկան)

1. ԿՐԾՆ

- Ա. Հայ եկեղեցիին. Իր կազմութիւնը. Տօները. սուղաւարները: Խորհուրդ Մեծ. Զրօհեկէֆի երգ:
- Բ. Խորհուրդները. Մկրտութիւն. Դրոշմ. Ապաշխարութիւն. Հարորտութիւն. Ամուսնութիւն: Կարգ. Այցեկրութիւն հիւանդներու: Եւրահուշ պատկարո շարակաւք:
- Գ. Պահիտ եւ ուսիք: — Զանազան արարողութիւններ. Խաչ հանգիստ. Յուղարկաւորութիւն. Մեռեալոց. Տնօրհնեմք: — Մաս, ժամուոց, Իւր բաժնեղ:

2. ԲԱՐՈՅԱԲՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ռումոցիկը պիտի բացարեւ Ամերիկայի մանուկին համար պատրաստած հետեւեալ աստիճանեան, հրատարակուած Ռաշիկկըրնի բարոյական դասխարակութեան Institut եւ:

- Ա. 1) Առողջ եղի՛ր. — Լաւ անհասը կը ջանայ կասարեալ առողջութիւն մը ստանալ եւ գայն պահպանել:
 - ա) Մահուր պիտի պահեմ զգեսներս, մարմինս, միտքս:
 - բ) Ինձի վնասող ունակութիւններէն պիտի խուսափիմ:
 - գ) Կասարեալ առողջութիւն ունենալու համար անհրաժեշտ սնունդը, բուժք եւ մարզանք պիտի ջանամ առնելու:
- 2) — Ի՞նչն քեզի տէ՛ր եղի՛ր. — Լաւ անհասը ինքնիրեն սերն է. Իրենց հարեւնիքին ամենեկն աւելի ծառայութիւն մատուցանող անհասները իրենք իրենց տէր եղողներն են.

- ա) Լեզուիս տէրը պիտի ըլլամ:
- բ) Պիտի չբարկանամ երբ անձերն ու իրերն ինձի հակառակին:
- գ) Մտածուելիս տէրը պիտի ըլլամ եւ յիմար վնասաբեր մը պիտի չեղծանեմ ողջամիտ դիտարարութիւն մը:
3. — Ինչնալստան եղի՛ր. — Լաւ անհասը ինքնալստան է: Անալատութիւնը յիմարութիւն մըն է, բայց ինքնալստանութիւնը անհրաժեշտ է գորսուր եւ օգտակար ըլլալու բաղձացող տղա մը.
 - ա) Միտքով պիտի անսամ ինձեմ աւելի տարեց եւ խելաւոր սնձերու խորհուրդներուն, Բայց պիտի ստոյլիմ ինձեմ մտածել, զնոնք եւ գործել:
 - բ) Պիտի չվնասեմ որ զիս պիտի ծաղրեն:
 - գ) Պիտի համարձակիմ զորէնք եւ շուրջս ամբոխը տարբեր կը գործէ:
- 4) — Վստահութեան արժանի եղի՛ր. — Լաւ անհասը

պիտի ունենամ. Ոչ մէկէն ինքզինքս բարձր պիտի զգամ, որովհետեւ տարբեր ցեղէ տարբեր գոյնէ, տարբեր պայմանէ եմ: Ոչ մէկը պիտի արհամարհեմ:

բ) Բարի պիտի ըլլամ խօսքերով: Պիտի չբամբասեմ: Բառեր կան որ կը բուժեն, ուրիշներ՝ կը վերաւորեն:

գ) Բարի պիտի ըլլամ ամէն գործերու մէջ, Եսասիրտաբար պիտի չպահանջեմ որ ամէն մարդ ինձի տեղի տայ: Միշտ քաղաքավար պիտի ըլլամ: Անօգուտ վիշտ պիտի չպատճառեմ ինձի համար աշխատողներուն:

10) — Հաւատարիմ եղիր. — Բարի անհասը հաւասարիմ է: Եթէ մեր երկիրը միշտ աւելի մեծ եւ շաւաղոյն պիտի ըլլայ, հարկ է որ փաղափայցիներէն ուղղամիտ ըլլան եւ կրօնային հաւատարմութիւն մը ցոյց տան փոխադարձ յարաբերութեանց մէջ:

ա) Հաւատարիմ պիտի ըլլամ ընտանիքիս կատարեալ ուղղամտութեամբ պիտի հնազանդիմ ծնողիս կամ խնամակալներուս: Յրցածիս չափ պիտի օգնեմ ընտանիքիս ամէն անդամին, որպէսզի գորաւոր եւ օգտակար ըլլայ:

բ) Հաւատարիմ պիտի ըլլամ դպրոցիս:

գ) Հաւատարիմ պիտի ըլլամ քաղաքիս, պետութեանս եւ ազգիս կատարեալ ուղղամտութեամբ պիտի յարգեմ եւ պիտի ջանամ որ յարգեն ուրիշներն ալ օրէնքները, արդարութեան վճիռները:

դ) Հաւատարիմ պիտի ըլլամ մարդկութեան. պիտի ջանամ որ երկրիս յարաբերութիւնները միշտ բարուքին միւս պետութեանց հետ: Ո՛յն ատեն ապահովաբար հաւատարիմ պիտի ըլլամ ազգիս, պետութեանս, քաղաքիս, դպրոցիս, ընտանիքիս:

Այս բարոյականը կը հիմնուի երկրին ծառայելու պարտականութեան վրայ: Տղուն բմբուռել տալ թէ կը գտնուի միջազգային համեմատութիւն մը, ինչքան անդամներն մէկն է ընկերութեան, ուր կ'ապրի եւ ընկերութիւնը մէկը մարդկութիւնը բազմազան ընտանիքներէն: Չգտելու է ուրեմն արժանի զաւակն ըլլալու այդ ընտանիքին եւ ընտանիքն ալ մարդկութեան լաւագոյն անդամը:

Գ. Արհեստ մը սորվելու է. — Ասկէ արհեստ յարգելու է: — Ասկէ արհեստաւոր կատարելագործելու է իր արհեստը: — Պարսֆի սա՛յ մեայ անկախութիւնը վստահելու է — Ասկէ մարդ պատուաւոր կերպով իր օրասպանիկը ճարելու է ի՛ր աշխատութեամբ իր ընտանիքը պահելու է, իր ազգին օգտակար ըլլալու է:

Յ. ՀԱՅՅԵՄԻՆ

1. Ընթերցում. — Վարժ ընթերցում հասցնելու կտրուկներու: Բառերու բուն եւ փոխաբերական իմաստները. հումանիչ եւ հակամիչ. գործածութեան օրինակներ: Բաներու ընտանիք:

2. Արտասանութիւն. — Աշխարհին մտքին հասողութեան համեմատ ընտանիքներու արտասանութիւն:

3. Բերականութիւն. — Առողակութիւն կիսաբոլորակ: — Գոյական. Հորովներ: — Ածական: — Գերական: Բայ. Կական եւ կանոնաւոր բայեր:

4. Վարժութիւններ. — ա) Բերանացի. ընթերցելու կրթութիւնը պատճառով, բացարձակ. նոր սորված բաներով անկախաբար պահելու շինելու. բ) Գրաւոր 1) բացարձակ կտրուկներ շինելու. 2) հրահանգներ փրակական կանոնները կիրարկելու համար. 3) նստաւոր մը արձակի վերածել:

5. Ծարագրութիւն. — ա) Ուսումնասիրութիւն. կարճ պատմութիւն մը ձեռն ու իմաստը, յետոյ շարադրութիւններ նկարագրելու: բ) Ընդհանուր ծրագրի մը: գ) Նամակներ. նկարագրութիւններ:

Զ. ԳԻՄ

Նախորդ տարւոյ նման:

5. ՄՐԱՆՍԻՐԷՆ

Ընթերցում. — Կարձ ու ընկիր Կտրուերու սահուն ընթերցում: Խօսեղախարժուքին կարդացած Կտրին կաներով:

Արտասանութիւն. — Բացարձակ կարձ փոքր-ւածներու արտասանութիւն. Le petit poulet (J. A icard): La cigale et la fourmi. — L'enfant et le chat (Guichard) — L'orphelin (Blanchard) — La chanson du grillon (F. Bataille):

Գիր: — Խոփ ստերու, գլխաւորու վարժութիւն: Բերականութիւն. — Անունին սերը, թիւը: Իզակա-նի կազմութիւնը, յոգնակին: — Ածականին հաւանաւայնու-թիւնը գոյականին հետ: — être, avoir, aimer բայերուն իտալերէնը սահմանական ներկայ, անկասար, ապառնի հրահայտական: Բայերու հարցական եւ ժխտական ձևերը միշտ խօսակցութեանը:

Վարժութիւններ. — ա) Բերականացի. սորված բա-ներով կարձ կախարասութիւններ կազմել: բ) գրաւոր. կարդացած նիւթին վերցուած կախարասութիւններու գը-րուագրութիւն. փրակական կանոններ կիրարկող հը-րահանգներ:

6. ԱՐԱՔԵՐԷՆ

Ընթերցում եւ գիր. — Սահուն ընթերցում դժուար բաներու բայարտփայտութիւն: — Սորուն եւ Մուծթատէլը: Խօսելով վարժութիւն Պարզ նիւթերու շուրջ: Թուա-բանական ծանօթութիւններու արտփայտութիւն:

Բերականացի սարական ծանօթութիւններ անունին վը-րայ (արական եւ իզական, եզակի եւ յոգնակի). մասնիկ-ներու գործածութիւնը բայը:

7. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա. Եզակապոս. — Երկիրը. — Բաղաձայնութիւնը. Կրօնը. Դասակարգերը. Յիշատակարանները. Գիրը:

Յունաստան. — Երկիրը — Արքեւի. Սպարսա. — Մե-սական պատերազմներ. — Պեղարկուեալ պատերազմ. — Մակեդոնական փրայեսութիւն. — Հեղին ֆալաֆալթու-թիւնը. կրօնը. արտեսները. բարձրը. Պերիկլեսի դարը: Հոմ. — Երկիրը. — Հանրապետութիւնը. — Փիլոսոփ-եան պատերազմներ. — Հոմ. քի փրայեսութիւնը:

Տիգրան Մեծ. Արտաւազ: Բ. Կիսաբար. — Օգոստոս. Հոմ. քի յարաբերութիւնները: Հայաստանի հետ: — Բրիտանական սարածուրը: — Հը-նոմի կրօնը. բարձրը. արտեսները: Օգոստոսի դարը: Սակասրուկ. Արտաւազ Բ. Վարդ. Խոսրով Ա. Տը-րաս Մեծ:

Արեւելեան կայսրութեան անկումը: Բարբարոսներու արշաւանքները. Վիսիգոթներ. Ֆը-րանկներ, Հոմեր:

Մեծն Ներսէս. — Պապ. — Վառլապոս. — կրօնա-կան պատերազմներ. — Դայլ Վահան:

Գ. Կարոյն Մեծ. — Աւաստիքութիւն. Արարական արշաւանքներ. — Արարները Արեւելոսփ-մեջ. — Արար ուսիականներ Հայաստանի մեջ. — Այն Բագ-րասունի. — Սեղանգները. — Բագրատունեան հարսու-թիւնը: — Անիի կործանումը:

Ռոքիլեան Հարսութիւն. — Լուսինեան բազար-ներ. — Խաչակրութիւն. — Լեւոն Ե. բազարը: Հարիւրամեայ պատերազմ:

8. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. Ասիա. Մարտիկան Արիպետաբոս:

- Բ. Այերիկե. Ծրանասկան գաղթախայրեր:
- Գ. Ընդհանուր տեսութիւն Եւրոպայի վրայ:

Չ. ԹՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. Հասարակ կոստրակ. — Ընդհանրութիւն. — Տասնորդականի վերածում:

Մեքրական րոտքիւն. Մակերեսի չափեր.

Երկրաչափական պատկերներու մակերեսը: Վարժուքիւններ եւ խնդիրներ:

Բ. Սառն քիւն. Ժամանակ:

Մեքրական րոտքիւն. Սուրիական եւ Ծրանասկան քրակներ:

Շրջանակ — Վարժութիւններ եւ խնդիրներ:

Խորանարդ. Պրիսմակ. Գլան. Կոն. Բուրդ. Գունդ:

Գ. Երեֆի կանոն. — Հարիւրիկ սցսիկն չափ: Ձեռք Տոկու:

Ծառայի չափեր: — Վարժութիւններ եւ խնդիրներ:

10. ԻՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ա. Կենդանիներու դասաւորում.

1) Սկնաւորներ 2) Թռչուններ 3) Սողուններ:

Բ. Տարրաբանական ծակօրութիւններ.

1) Օդ. 2) Զուր. 3) Խնորում. 4) Ալֆօլ. 5) Մե-
սակներ:

Գ. Երկակնեցաղներ. Չուկեր. Անողնայարաւորներ:

11. ԶԵՌԻ ԳՈՐԾԵՐ

Մակերես շասուկ՝ Երկրաչափական ձեւերու հասկա-
մայն աշխատակ:

Աղջիկներու շասուկ՝ վարժութիւններ ֆակըլտի վրայ.
Աղջեր բանիդ. — Հիւսեր:

12. ԳՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1) Ազգի գծագրութիւն. 2) Յիշողութեանը գծեր տե-
սած, նկարած առարկայ մը, նոր առարկայ մը. — Կաղա-
պարում:

13. ԵՐԳ

Ազգային երգեր. — Ծրաներեկ երգեր. Le petit cha-
peron rouge. La chanson du tisserand. Le soldat
français

Ուսումնասիրութիւն Եօթերու: Չափեր:

14. ՄԱՐՄԵՆԱԿՐԹԱՆԻ

Նախորդ տարւոյ նիւն:

Դասագրքեր.

Հարեչեան, Հարստոս կրօնագիտութիւն. — 2. Մեղ-
րագի Դ. (Մակերես հասկար) Թանգարան Միջին Բարձր.
(աղջիկներու հասկար). Յովհաննէս Գազանճեան, Քերականութիւն Միջին. — 3 F. Strowski, La langue fran-
çaise. 1e livre. — E. Chauffour, La pratique du
français, 1e degré (խօսելալարժողութեան հասկար): 4. Գ.
Մեքրայ, Պատմութիւն Միջին Բ. — Ծալեան, Հոնոլ եւ
Միջին դար. — 5. Ասլանեան, Գիտութեան Դասեր Դ. —
6. Ձեռքի գործերու հասկար, Rocheron, Travail manuel
(certificat d'Etudes). — Բարոյախօսութեան, Այլաւրձու-
գրութեան, Թուարակութեան գիրքերը նոյն են:

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ո Ւ Մ

Ընթերցման ուսուցումին նպատակն է մայրենի լեզուին ծանօթացնել, իր դադափարնելը յստակ կերպով արտայայտելու և գրականութեան ծանօթանալու պատրաստել:

Նախալրթարանի մէջ ընթերցումը կը ձգտի դասադրքերը սահուն կարգաւ վարժեցնելու: Տղան ոչ մէջ բան կրնայ սորվիլ առանց կարգաւ սորված ըլլալու: Խիստ կ'սիրի եղածին չափ շուտ վարժեցնելու է տղան կարգալու: Ֆրանսայի նախալրթարաններու մար, լեզուի դասերէն դուրս և 7 ական ժամ տարրականի մէջ, Ուրեմն երեք տարի կը տրուի սահուն ընթերցման, իսկ չորս տարի միջինին և բարձրագոյնին մէջ արտալրթարանի ընթերցման համար: Աղջիկներուն պահերը աւելի քիչ են որովհետեւ մանչերէն աւելի շուտ կը սորվին կրթական խորհուրդին կարծիքին համեմատ:

Բարձրագոյն ընթացքի մէջ ուսուցիչը վեր պիտի հանէ հատուածի մը գրական իմաստը, նոյն դադափարը արտայայտելու համար տարբեր հեղինակներու գործածած բացատրութիւնները: Նախակրթարանի մէջ տեղ ըսնելու չէ «բացատրեալ ընթերցումը» հեղինակի մը գործին վերլուծումը, գրականութեան սեռը, հատուածին բանասիրական նրբութիւնները: Ուսուցիչը կը կարգայ բացատրութիւք հատուածը մտածումի և զգացումի երանգները արտայայտող շեշտով: Աւփով հարցումներով և բացատրութիւններով աշակերտին դասել կուտայ մանրամասնութիւններու համար, կը զգացնէ արտայայտութիւններու իմաստները միայն ուսուցիչը բարձրաձայն կարգաւ պիտի տայ, հասանելի ընելու համար թէ աշակերտն ըմբռնէր է կտորին նշանակութիւնը և կը գնահատէ անոր արժէքը:

Ինչպէս կարգաւ սորվեցնելու է, ֆրանսայի կրթական նախարարութեան հրահանգները «ընթերցումը մը չեն ընէր հեղինակի մեթոտին և վանկային կամ ամբողջական մեթոտին միջև»: «Փորձերը միայն ցոյց պիտի տան մեթոտներուն արժէքը» կը գրեն:

Ս. Գարու կիսուն Port Royal իմաստուն մենակեացները յղացան ընթերցման նոր մեթոտ մը, զոր կիրարկեցին միայն իրենց մեթոտունին մէջ: Այդ մեթոտը անունն է ուսնց հատուածային (phonique) ուրիշներու հասանատ հնչական

(phonétique):

Ուրիշներ աւելի կը պարզեն մեթոտը, կը նուազեցնեն ընթերցման ճիշդը, վանկային ընթերցմամբ յառաջացնելով տղան, վերջապէս Ֆրանսուհին կակարտել կ'ամփոփէ միւսները ուղղակի ընթերցումի մեթոտով, այսինքն առանց հեղինակի, տառը հնչելու, ուղղակի բառին արտասանութեամբ գիրն ու ձայնը գտնել կուտայ:

Ունինք հետեւաբար.

1.— Հեգելու համարական մեթոտը, տղան նախ գրերը կը ճանչնայ յետոյ վանկեր կը կազմէ, այնուհետև բառը կը համարէ, պարզէն բաղադրեալ կ'երթայ. բայց պարզը վերացական է հոս, բաղադրեալը թանձրացեալ և հասկնալի, պարզը անծանօթ է, բաղադրեալը ծանօթ: Պիտի սորվի հաց բառը, պիտի կրկնէ հ, ա, ց անծանօթ գրերը, յետոյ պիտի արտասանէ ծանօթ առարկայ մը նշանակող ծանօթ բառը՝ հաց:

2.— Ամբողջական—վերլուծական մեթոտը, տղան ծանօթ է, անծանօթին կ'անցնի, նախ կ'արտասանէ բառը, որ ծանօթ է, յետոյ կը տարբաղագրէ վանկերու և կը բաժնէ գրերը: Այս մեթոտին համեմատ ընթերցման գիրք մը գրած է մանկապարտեզ պանուհի մը Տիկին Ռուգիէ:

Հին մեթոտին մէջ գրերը կը ծանօթացուէին իրենց աւելուներով. Բ=Բէն, Բը. Դ=Դա, Դը: Չայնական նոր մեթոտով գրերը կը հնչուին բառերու մէջ իրենց ունեցած ձայնով: Հին մեթոտով հաց պիտի կարդացուէր հո, այբ ցո—հաց, բէն, այբ—բա, բէ, ինի—բարի, ձայնական մեթոտով հ—ա—ց, Եյբ բառը հնչուած է. հեղահետէ կ'արագացուի արտասանութիւնը՝ մինչև որ կարդացուի սահուն կերպով:

Կակարտելի մեթոտը, որ նոյնպէս ձայնական է կը հիմնուի սա սկզուունքին վրայ: Բոլոր գրերը, մասնաւոր թէ բաղաձայն, խօսքին զործարաններէն անջատ հիլով, մասնաւոր տրամադրութեամբ, կ'արագութեամբ հանուած է Տ. Բ. Մարտի ձայնի գործարաններուն, Ռուսընյէ հնչարանութեան վրայ կատարած ուսուցիչներէն: Դարերէ ի վեր կրկնուած հաստատուութեան հակառակ հնչարանները կ'ընդունին որ բաղաձայն ալ անկախ, ուրոյն ձայն ունի, զոր արտարբերելու համար, անհրաժեշտ չէ ձայնաւորին օգնութիւնը:

Կակարտել կը սորվեցնէ անմիջապէս նշաններուն (գիրերու խումբին) կցել համապատասխան ձայնը: Առաջին դասին կուտայ

Յ բառ, բ.ին 10, գ.ին 20 բառ: 42 դասէն տղան ընթերցումը տւարտած է.

Առաքողներ եղան թէ այս մեթոտով ուղղագրութիւն կարելի չէ սորվել: Կակարտել փորձառութեամբ կը պնդէ հակառակը ուղղագրական լեզուներու համար, — տարբեր բառերով ստուգաբանական ուղղագրութիւն ունեցող լեզուներու համար, — խնդրը գծուար է լուծել, բայց ձայնական լեզուներու — ձայնական ուղղագրութիւն — ունեցող լեզուներու համար խնդիր չկայ:

Հին մեթոտով մանուկը ավիաներով մեքենական աշխատանք սը կը կատարէր, առանց ստ.քի զարգացման շրջ սը ընենալ: Գաղափարը բառէն անկախ էր:

Նոր, վերլուծական — համագրական մեթոտով կը սորվեցնեն նախ բառին որոշ արտասանութիւնը, յետոյ սորվեցնելք գիրն ունեցող բառը կ'առանձնացնեն, բառ սը որ ծառայ առարկայի մը անունն է, յետոյ կը բաժնեն վանկը, կ'արտասանեն գիրը, առանց ձայնաւորի միացման, բառին սէջ ունեցած ձայնով հընչելով:

Բազմաթիւ բառեր փնտռելէ, հնչելէ ետք, որոնք նոյն հնչական տարն ունեն, կը գրեն տրպար բառը, կը կարգացնեն, յետոյ ցոյց կուտան նոր աւելլել: Սակուկը կը կրկնէ բազմաթիւ անգամներ և կը գրէ: Տղուն կտանել կուտան նոյն ձայնն ունեցող բառեր և սոյսպէս կը բաժնան, կը կարգան:

Այսպէս կարգացելու ուսուցման մեթոտը գրեթէ ասէն տեղ կը ձգտը բուսած և գրած բառը լսած կաս անսած բառին միացնելու:

Մըր կարգով սորվեցնելու է: Ծնողներէն շատեր կը փափաքին որ զաակնին Յ կամ 4 տարնկանին զեբը ճանչան ու նոյ լեզ կարգան: Կանխահասութեանը հպարտութեան պատճառ ուն է շատ մը ծնողներու, որոնք ուղիղին զարգացման, աւքին առողջ հասակահոլթեան կանոններուն անսանձակ են: Վանկ բազմաթիւ գրեականութեանը միջոց առաւ որ ընթերցումը սկսելու չէ ծէն առաւ, բն աւքը: Արդ ինչպէս լեզուները կը վերագրուեն նայ Ծրոպէն և զարգելն լեզուները և անկապարտելու սէջ: Կարգալ ու գրել սորվելու են աւելք վեցը լեզուցած, այսինքն Դաստիարակութեան մէջ:

Ն Ա Ր Ա Կ Ր Թ Ա Ր Ա Ն

Բ. Բ Ա Ժ Ի Ն

Ե. Տ Ա Ր Ի

(13 — 14 Տարեկան)

1. ԿՐԾՆ

- Ա. Առաքիալներու գործերը. — Հոգեգարուս. Եկեղեցիին սկզբնաւորութիւնը. — Եօրը սարկաւագներ. — Առաքեալներու քարոզութիւնները. — Ս. Պօղոս. — Բրիստոնեկոսթանի ծաւարները. — Հարածակի քրիստոնեակներու դեմ: Հայոց հեթանոսական կրօնը. — Առաջին յուսարիցներ. Թասիկու եւ Բարդուղիմէոս — Հայ եկեղեցիի հիմնադրուի. — Ս. Գրիգոր Լուսարից. — Արիստակես. Վրդանէս. Յուսիկ. Հայրապետներ: Հայ եկեղեցիի կազմութիւնը. — Մեծն Եւրոսի. Ս. Սահակ եւ Ս. Մեարոպ. — Հայ գրերու զիւսը: Պարսկական հարածակի. — Վերախոյ:

2. ԲԱՐՈՅԱԹՈՍՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Բարոյախօսութեան նպատակը. — Բարին ու չարը յոյց կեանքին մէջ. — Երջանիկ եւ օգտակար ըլլալու կեանքին մէջ. — Երջանիկ եւ օգտակար ըլլալու համար ստող ըլլալու է, միտքը մշակելու է, սիրտը ազնուաշինելու է, նկարագիր մը կազմելու է: Մարմինին դաստիարակութիւնը. Զարգէն ստող ջապանութեան կանոնները. — Մաքուր եղի՛ր. —

Մարմնակրթական հետեւի: — Ճուժկայ եղի՛ր: — Տոկա՛ ցուրտին ու սափին. անօրութեան եւ յոգնութեան:

Բ. Ետքին դաստիարակութիւնը. Ուշադիր ընթացողի: — Մշակի յիշողութիւնը: — Չարգացն՛ւր դասողութիւնը անկե գործե առաջ խորհրդածելով: — Սիրե՛ ճշմարտութիւնը: — Սիրե՛ արուեստները:

Սրտին դաստիարակութիւնը. Սիրել գիտցիր որպէսզի սիրուիս որիչներեկ: — Եսասերը ասեցի ե անկեուն: — Իսկայ մը ունեցի՛ր:

Գ. Նկարագրին կազմութիւնը. Մտող ըրրաբա հասարակութիւնը: — Տե՛ր եղի՛ր բոլոր գաղափարներուդ: — Փախափների կտաւարե՛ք: — Որոշում մը սաշե առաջ խորհրդածե, որոշելի ետք ջանա՛ որոշումդ գործարել: — Անկեուն շահին համար, մոռցի՛ր քո շահը. անկեուն օգուտին համար մոռցի՛ր քո ետը:

Յ. ՀԱՅՅԻՒՆ

1. Հնթերցում. — Հասընտիր կտրներու վարժ եւ արտայայտիչ ընթերցում. Բաւերու փոխաբերական ինասները, ինասներու երակները. սարքեր գործածութիւնները: Կենսագրական համանոս ծանօթութիւններ հեղինակի մասին.
2. Արտասանութիւն. — Քերթնածներու եւ արձակ կտր՛ կտրներու արտասանութիւն.
3. Քերականութիւն. — Բայերու տեսակներ: Չարտադրի բայեր. Եսասարտութիւն մակբայ. բաւերու կազմութիւն, բաւերու պաշտօն. Քերականական վերլուծումներ:

4. Վարժութիւններ. — ա) բերանացի. Խօսակցութիւններ ընթերցման նիւթին շուրջ գործածել սաշտով սորված բաւերը. բ) գրաւոր 1) կտրի մը ուղղագրութիւնը, 2) Քերականական կանոններու կիրարկում:

5. Շարադրութիւն. — Տղան դարձակ կեանքի հետ կսայ ունեցող դիպտեկե. դասերեկ եւ ընթերցումներեկ վերցումս պարզ նիւթերու խմբագրութիւնը:

4. ԳԻՐ

Նոսր գիր. բոլոր գիր. միջնագիր (bâtarde):

Յ. ՄԲԱՆՍԵՐԷՆ

Հնթերցում. — Վարժ ընթերցում արձակ եւ ոստիւար հասումներու. Բաւերու զանազան ինասները. հոնակիչներ, հակակիչներ, անակցներ. բաւերու ընտանիք: Խօսելովարժութիւն հասումին բաւերը իւրացներու համար: Պատկերներ:

Խօսելովարժութիւն գործնական նիւթերու շուրջ. միւս կողմեկ իւրացներ սաշտով փերականական կանոնները, յատկապէս նիւթերը: Արտասանութիւն. — Բացարձակ փերմածներու արտասանութիւն. Le loup et l'agneau (La Fontaine). — L'aveugle et le paralytique (Floriant). — Napoléon à St. Helene (Hugo). — Hymne (aux morts pour la patrie) (Hugo). La mer (Briseaux. — La (La martine). Գիր — Գլխագիր, բոլորագիր: Քերականութիւն. — Յօդ. Ամական. Քերական.

կանոնաւոր բայեր: Խնդիրներ: Եւսխարստութեան
 սարերը: aller, venir, dire savoir բայերու
 խոնարհուելը՝ բացի ստորադասականէն:
 Վարժութիւններ. — ա) բերանացի. սորված
 բաւերով նախադասութիւններ շինել. բ) գրաւոր
 դիւրին հասոյածներու գրուցադրութիւն. Հասոյածի
 մը դիւրեղ, ժամանակները փոխելով
 գրել: Հայերէն կարճ ու պարզ նախադասութիւն-
 ներ գրանւերէնի դարձնել: Քերականական կա-
 նոնները կիրարկող հրահանգներ.

6. ԱՐԱՔԵՐԷՆ

Ընթերցում եւ գիր. — Սահման ընթերցում պարզ
 հասոյածներու. խօսակցութիւններ նիւթին շուրջ՝
 բառերն ու ստութիւնները խորացնել սպառեալ
 հար: — Սոլոն եւ Ռուբան:

Արտասանութիւն պարզ ու կարճ ֆերմածնե-
 րու:

Խօսելովարժութիւն արհեստներու, փողոցին,
 տեսակցելու, պարտեզի, գիւղի մասին:

Զրուցագրութիւն նախապէս ուսումնասիրած
 կարճ հասոյածի մը:

Քերականութիւն. — Ընդդայնէն նախորդ սարեւոյ
 ծրագիրը. հոյովելի եւ ոչ հոյովելի բառերը:

Քանա բային ենթական: Իննայի խնդիրը: Հայ-
 ցականները

Վարժութիւններ բերանացի եւ գրաւոր ֆերմ-
 ականական կանոններու վրայ:

7. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա. Վերածնութիւն. — Գիտ. — Բարեկարգութիւն:

Կրօնական պատերազմներ. — Անգլիա. — Օսման-
 ցիներ. — Լեւիթիւնուր:

Բ. Սպանիա. — Էռդովիկոս ժԴ. — ԺԷ. դարու մեծ
 դիւմները: Անգլիա ժԷ. եւ ժԸ. դարու: Թուրք
 եւ Պարսիկ պնտերազմներ:

Գ. Բրուսիական պետութիւն. — Ռուսական կայսրու-
 քիւն. — Մ. Եւրասիականներ.
 Միխիստ Արքայադ. — Դաւիթ Բեկ: Հայ գաղ-
 արականութիւններ:

8. ԱՇԽԱՏԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Ստրիա եւ Լիբանան. բնական կազմութիւն. ար-
 տարութիւններ. վարչաձեւ. հաղորդակցութիւններ
 ներքին եւ արտաքին:

Բ. Հայաստան. երկրին կազմութիւնը, հակեր ու
 բուսականութիւն. արտարութիւններ ու կենդա-
 նականութիւն: Գլխաւոր ֆաշակները:

Գ. Յրանս. Բնական բաժանումներ. կլիման. եր-
 կրագործութիւն. հակեր ու հարստարուեստ. ստե-
 սուրը. հաղորդակցութեան միջոցներ:

9. ԹՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Թուարկութիւն. — Անքողական եւ սակնորդա-
 կան քիւն:

Երկարութեան եւ մակերեսոյթի չափեր.
 Չորս գործողութիւններ եւ խնդիրներ անքողա-
 կան եւ սակնորդական քիւնու:

Բ. Հասարակ կոտորակ — Յասկութիւն, պարզում,
 Հասարակ յայտարար. խնդիրներ. վարժութիւններ,
 Տակնորդականը Հասարակի վերածել.
 Ծառայի եւ պարունակութեան չափեր:

Վարժութիւններ. — 1) մտանք. բաժնէ 2, 3, 4, 5, ... 9 թիւերով աւելց մնացորդները գրելու: Բազմապատկել 0,5 ով 5 ով, 0,25 ով, 25 ով 1,5 ով 0,125 ով 0 75 ով: Բաժնէ ևնցն թիւերով:

2) գրանք. խնդիրներ երկրաչափական մարմիններու ծաւալի վրայ:

Գ. Խառն թիւեր. — Ժամանակ, օր, շաբաթ, ամիս, տարի, ժամ:

Ծանոթեան չափեր. Դրանքներ, Խնդիրներ ծաւալի մարմիններու խտութեան վրայ:

10. ԵՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Ա. Գործարարական և անկենդան մարմիններ. — Մարմիններու ընդհ. յատկութիւնները — Օդ, քրքուածիկ: — Ջրիւն: — Այրու՛ն: Բնածխային քրքու: Լուսաւորութիւն: — Ջերմութիւն: Ջուր. ջրածիկ: քրքու, աղիազ, աղեր. — Բոյր, ծծումբ. բնածոյս: — Կիր. կաւ: — Խմորում: — Ծարպային և շաքարոս մարմիններ: — Մետաղներ:

Բ. Երկիրը: — Դեղնակներ: — Երկրի կազմութիւնը. — Հողը: — Ժայռեր:

Բոյներու մասերը: — Սննդաւորութիւնը: Տերեւիկները սննդաւորութեան մեջ: — Ծաղիկ. պտուղ: — Բոյներու բազմացումը: — Պարարտարանք:

Գ. Բոյներու դասակարգութիւնը: Միաբոյր և երկբոյր բոյներ: — Դադարաւոր և Արմտի: Եղնաւոր և բժշկական բոյներ: Բնօրէններ: — Դժայ: Գիւնի. քաղցի. օդի:

11. ԱՌՏԵՆ ԵՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ա. Երկրական ծակօրութիւններ. — Տակօրիկներ:

պարսֆերը. — Բնօր. առողջապահութիւն. — Հիւանդութիւններ:

Բ. Մարմնիկն առողջապահութիւնը:

Զգեստիկն առողջապահութիւնը:

Գ. Բնակարան. տեղ, կանխարար. խոհանոց. մաքրութիւն:

12. ԳՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երկրաչափական գծագրութիւն:

Ազգ. գծագրութիւն (մասի բաւարար ջրաների եղն):

13. ԵՐԳ

Ազգային երգեր. պարոցական երգեր: Խօթերու ուսումնասիրութեան շարունակութիւն: Մեկ ֆակի քրակներէն երգեր:

14. ԶԵՌԻՒ ԳՈՐԾԵՐ

Մանչերու յատկ. երկրաչափական պատկերներու իրականացում: Ծակօրութիւններ գործածական գործիքներու վրայ:

Աղջիկներու յատկ. 1) սովորական կար. կարկր-տուֆ. կարներու տեսակներ. Օդակի զանազան տեսակներ: — 2) քիմիական, ֆակիւլտի և երաւի-նի գործ. ֆոյի վրայ ատեղակարծ:

15. ՄԱՐՄԵՆԱԿՐԱՆԵՐ

Կրթիչ մարզակներ: — Ոչ հասակաւ շարժումներ: Բազէր, վազէր, հաւասարակշռութիւն պահել, ցատկէր, — խաղեր. կրիան, Հնդկիկներու աղօթքը և այլն:

Դասագրքեր:

1. Մ. Բնիկ. Մանուկեան, Ծաղկաբաղ: — 2 Buisson

Leçons de morale: — 3. 2. Ասասուր, Քան-
զարան Բարձրագոյն (մանչերու եւ աղջիկներու
համար): — 4. Գազանձեան, Քերականութիւն
Միջին. — 5 Strowski, 2e livre. — 6. Chau-
four, La pratique du français 1e livre — 7.
7. Մեարոյ, Պատմութիւն Միջին Բ: — 8.
Ծաղեան, Պատմութիւն Արդի եւ ժամանակակից:
9. Աբեղեան, Հայաստանի աշխարհագրու
թիւնը. — 10. Husson, Cours d'Arithmétique,
cours moyen 2e année et supérieur (Mame
éd.) 11: 2. 8. Տիրոյեան, Գիտութիւններ:

2. Տ Ա Ր Ի
(14-15 Տարեկան)

ՆՐՈՆ

- Ա. Տիեզերական յոյժներ. — Հաւասոյ Հանգանակ.
Քաղկեդոնի յոյժը. — Գրիսունեաներու երկպա-
նակութիւնները. Եկեղեցիներ. —
- Բ. Հայկական Տոնար. — Արրահիւմ եւ Կոմիսսու
կարողիկոսներ. — Եգր. — Յովնան Օձնեցի. —
Ներսէս Ենորհաշի. — Հայ եւ Յոյն եկեղեցիներ. —
Գրիգոր Տաթեւացի. Հայ եւ Լատին եկեղեցիներ:
- Գ. Կիրակոս Վիրապեցի. — Գրիգոր Մակուցի —
Փիլիպոս Աղբալեցի — Կ.օնական պայքարներ. —
Եփրեմ. Ներսէս Աջարակեցի. — Ս. Էջմիածին.
Սիս. — Երուանդեմ. Հայ-Հռոմեակալներ. Հայ-
Բողոքականներ:

2. ԱՐՄՈՏԱԾՈՍ. եւ ՔԱՂԱՅԱՑ. ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ա. Մարդուն ազատութիւնը բանականութեան հետեւիչն

Կ. — Մարդուն դասաւորը խիղճն է: — Պարսա-
ձանաչութիւն. Եկարագրի տեսիլը հաստատուն
սկզբունքներ ունի եւ ուժեղ կամք. Ազգային բա-
րեւար մը՝ Յարութիւն Ամիրս Պեգնեան:
Հնկերային կեանքը. — Կենցաղագիտութիւն. Ինչ-
պէս հագուելու է. — Իճչպէս վարուելու է. սակ
մեջ — Իճչպէս նաշելու է. Ինչպէս վարուելու է
ընկերներու մէջ: Փողոցին մեջ: — Այցերու-
թիւններ. — Խօսակցութիւններ. — Կրթաւեր հայ
մը՝ Մկրտիչ Սանասարեան:

Բ. Ազգայինի մը պարսփերը, իրաւունքները. — Թա-
ղեցիկները — քաղաքականութիւն. — Թեւը — գաւառական
ժողով: — Առաջնորդ. կրօնական եւ Քաղկ. ժողով-
ներ: — Տնտեսական եւ դաստիարակական խորհուրդ-
ներ. ընտրութիւն, տնտեսութիւն: Ազգ. Մանկանա-
դրութիւն:

Գ. Մուրիոյ վարչական կազմակերպութիւնը. —
Նախիկ — միտի. գաղա — գայրեգաւ, սանձագ
— միտեաւոր, վիրայիք — վաշի. Նախարարու-
թիւն: վարչապետ:

3. ՀԱՅՏԵՐԻՆ

1. Հնկերցում. — Արձակ եւ ոստանար ընտրում
կտրուներու սահման եւ արտապայտից ընկերցում ա-
րեւելահայ եւ արեւմտահայ հեղինակներէ: Հեղի-
նակներու անխօս կենսագրութիւնը. Հոնանիքնե-
րու գործածութեան տեսիլ: Դարձանածներու կր-
թութիւնները: Բաւերու ընտանիք:
2. Արտապայտութիւն. — Գրական շարժոյցն ֆրոն-
տիստներու եւ մեկ քանի արձակ հաստատներու ար-

- սայսից արսասանութիւն;
3. **Քերականութիւն.** — Վերստաւորին բայերու. ժանանակներու կազմութիւն. Եւսիսադասութիւն, իր մասերը. պարբերութիւն: Քերականական վերլուծում:
 4. **Տրամաբանական վերլուծում.**
 4. **Ուղղագրութիւն.** — Բացարձուած կտորի մը գրուողագրութիւնը. սրբագրութիւն հրատարակային եւ մասնակի:
 5. **Շարադրութիւն.** — Չանագան կիւրքերու մասին ազատ գրութիւն: Նկարագրութիւն 1) տպար կիւրագրութեան մը ուսումնասիրութիւնը, յետոյ կը ման կիւրքի մը խաբարութիւնը. 2) պատկերի մը կամ բնականին վրային կիւրագրել: Տղուն փորձաւորներէն վերջուած կիւրքերու վրայ ընտանեկան նախակներ, կարճ պատմութիւններ:

4. ՊԻՐ

Նախորդ սարոյ ննան.

5. ՄԻԱՆՍԵՐԷՆ

Ընթերցում. — Վարձ ընթերցում հասրնէիր արձակ եւ ոսանաւոր հասրնածներու: Բաւերու բուն եւ փոխաբերական իմաստները. Հոմանիչներ, հակակիչներ. բաւերու ընտանիքներ. — Բնակարանութիւններ. փրակասարանութիւններ:

Արտասանութիւններ. — Բացարձուած արձակ եւ ոսանաւոր պարզ կտորներու արսասանութիւն: Le chêne et le roseau. (La Fontaine). L'hymne d'un enfant à son réveil. (Lamarzine) Le cygne. (A. de Vegny). — La France parmi les nations. (Michelet).

Քերականութիւն. — Բաւերու տեսակներ: Անկանոն բայեր. Ներկայ ընդունեցութիւն. Անցեալ ընդունեցութիւն: Եւսիսադասութիւն. Մակրայ: Կհսարութիւն.

Վարժութիւններ. — ա) բերանացի լեզուի եւ փրակական վարժութիւններ, կարդացած եւ սորված կիւրքին շուրջ. Դասին բաւերու կտոր նախադասութիւններ կազմել: բ) գրաւոր. բացարձուած կարճ հասրնածներու գրուողագրութիւն. Հայերէն պարզ նախադասութիւններ փրակներէն շարձել: Ընթերցման կիւրքը բարգւաճել հայերէնի: Քերականական կանոնները կիրարկող հրատարակներ:

Թուարական եւ իրազիսական ծանօթութիւններ փրակներէն:

6. ՍԲՐԱՅԵՐԷՆ

Ընթերցում եւ գիր. Մանուն ընթերցում պարզ փրակներու եւ հասրնէիր կտորներու: Գիր իմաստ արսագրութեան աստի:

Արտասանութիւն. — Պարզ փրակներու:

Քերականութիւն. — Ծարունակութիւն նախորդ սարոյ ընթացիկն: Ուսուցիչը պիտի խուսափի վերացական սահմանումներէ. փրակակազմութիւնը պիտի սորվեցնէ ընթերցումով:

Վարժութիւններ. — ա) բերանացի. Ընթերցման կիւրքին շուրջ խօսակցութիւն: Ընթերցման կիւրքը պատկերէ: Թուարական ծանօթութիւններու սորվեցնելը: Խօսակցութեան կիւրք ունենալով սահմաններ, պաշտներ, շէնքեր, զգեստ, փայտ, սահմաններ:

մեծադներ, դրամներ, ք) գրաւոր ընթերցման նիւթերէն ընտրած հասումներու գրուագրութիւն:

7. ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Ծրանասկան Յեղափոխութիւն. — Հիւսիսսուրբիւն. Կայսրութիւն:
- Բ. Լարաբաղի Մեղիքներ: Ռուս-թրքական պատերազմ. — Անգղիա ժ.Թ. դարու մեջ: — Իսպիոյ միութիւնը: — Երիւնի պատերազմ: Գերմանիոյ միութիւն: Ազգային սահմանադրութիւն:
- Գ. Ծրանասյի երրորդ Հանրապետութիւնը. Պալլանական պատերազմ. — Հաներոպեան պատերազմ. — Ազգերու Դաշնակցութիւն: Հայ կրթական հիմնարկութիւններ, Մամուլ: Գեղարուեստ, Պերիկի վեհածոյող, Մայիսեան ծրագիր: Թուրք սահմանադրութիւն: Հայերն աշխարհի մեջ.

8. ԱՇՊԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Երկրագունդին ծանօթութիւնը. — Երկրին շարժումները, գիշեր ու ցերեկ. գիշերահաւասար, յեղշնդակ, եղանակներ — Երկրին պատմութիւնը. երկրագունդին ձեւը եւ կեդեղին կազմութիւնը: — Ծովեր. — Լեռներ. — Հրաբուխներ — Աւանդներ, Եւրոպա, Բնական կազմութիւն. Բուսականութիւն. կենդանականութիւն. մարդկային ցեղեր. Պետութիւններ. Պալլանական պետութիւններ: Իսպիա. Սպանիա եւ Փորթուգալ. Զուիցերիա. Աւստրիա. Հունգարիա. Չեխոսլուաւիա. Բոլոնիա.

Գերմանիա:

- Գ. Սփանիական Պետութիւններ. Հոլանտա. Պելճի-ֆա. Անգղիա. Ռուսիա:

9. ՈՒՍՈՂՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Թուաբանութիւն. Վերստեմքիւն կոստակներու: Բառակուսի սրմուս: Երկրաչափութիւն. Սահմանումներ, Գիծեր. Անկիւններ. Եռանկիւն: Երջանակ: Զուգակենդանակ: Գրահաշիւ. Գիտերու գործածութիւնը, Պարզ ինդիւրներու գրահաշուական լուծումը, Խնդիրներ կանոնի սահմանումը.
- Բ. Թուաբանութիւն. Հաւեւետութիւն, ուղիղ եւ խոստ: Երեքի կանոն պարզ եւ բարդորեւոյ: Եւս եւ վրնաս Հարիւրին այսինչ չափ, Երկրաչափութիւն. Բառանկիւններ. Ենթոճեւոյ կանոնաւոր բազմանկիւններ: Երկրաչափական պատկերներու մակերեսները: Գրահաշիւ. Մեկ անծանօթոյ հաւասարութիւն: Թուաբանութիւն. Պարզ տոկոսի կանոն: Զեղջ: Հասարակաց եւ միջին վնարօր: Ընկերութեան կանոն: Խառնուրդի կանոն: Երկրաչափութիւն. Խորանարդ. Պրիսմակ. Դշակ: Բորգ. Կոն. Գունդ. Գրահաշիւ. Առաջին աստիճանի երկու անծանօթոյ հաւասարութիւն:

10. ՏՈՍՄԱՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գիտելիք. Փոխանակագրեր. Մորհակներ. Չեխ: Առեւտրական գործառնութիւններ. Տոկոսներ: Զեւտետ. Մայր հաշիւ. Օրհաշիւ:

11. ԻՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Մարդկային մարմինը.
 Դեղերներ. Կուսիֆ. Շարժում. Սարմեակրթակ.
 Մեռնեղներ. Մարտոպակ գործարան: Առողջա-
 պահութիւն: Միւս. երակներ. շնչերակներ. Արեւակ
 ջրքան: Առողջապահութիւն. Թոֆ. Շնչառութիւն.
 Առողջապահութիւն.
 Զոյշին դրոսիւն. Զգայարաններ:
 Բնկեղիներ: Այրոյին վսակները:
 Կենդանիներ.
- Դասաւորութիւն. Ողնայարւորներ, Սնկաւորներ.
 Թռչուններ. Սողուններ. Գորսագրիներ. Զուկեր.
 Անողնայարւորներ.
- Գ. Զերմութիւն. Զեռուցում: Լոյս. Լուսաւորութիւն.
 Մարմիններու անկումը: Լծակներ, կշիռ: Զայն:
 Երեւոյնութիւն եւ Մագնիսականութիւն.

12. ԱՌՏԵՒՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

- Ա. Մեռնեղի կարեւորութիւնը: Կերակուրներու պահ-
 րասութիւն.
 - Բ. Պտուղներ. պահածոներ. շնչեղիներ.
 - Գ. Մանկաստանութեան կախնակալ ծակօրութիւններ:
 Երգ. Գծագրութիւն. Զեռֆի գործեր. Մարմնակրթ-
 քանի կախորդ սարւոյ նման,
 Դասագրքեր.
1. Անտնեան. Գանձարան Բարձրագոյն... 2.
 Strowsky, 3e livre.— 3. Արեւեան. Աշխար-
 հագրութիւն. Գ. գիրք:
 Կրօնի, թուարանութեան, Իրագիտութեան, պահ-
 մութեան գրքեր կախորդ սարւոյ մէջ գործած-
 ուածներն են:

Հ Ա Յ Կ Ա Ջ Ե Ա Ն Ի Շ Ա Բ Ա Յ Ա Կ Ա Ն

Մ Ա Ն Չ Ե Ր Ո Ի Բ Ա Ժ Ի Ն

	Ն.	Ա.	Բ.	Գ.	Դ.	Ե.	Չ.	Գումար
Կրօն	1	1	1	1	1	1	1	7
Բարոյախօսութիւն	1	1	1	1	1	1	1	7
Հայերէն	12	10	7	6	6	5	5	51
Դեղագրութիւն	4	3	2	2	2	1	1	15
Ֆրանսերէն	-	4	4	4	4	5	5	26
Արաբերէն	-	-	4	4	4	5	5	22
Պատմութիւն	-	2	2	2	2	2	2	12
Աշխարհագրութիւն	-	1	1	2	2	2	2	10
Թիւ, երկրաչափ.	5	4	4	6	6	6	6	37
Իրազիսութիւն	3	2	2	2	2	2	2	15
Առեւտրի սնտեսութիւն	-	-	-	-	-	-	-	—
Գծագրութիւն	2	2	2	2	2	2	2	14
Երգ	2	1	1	1	1	1	1	8
Ձեռքի գործեր	2	2	2	2	2	2	2	14
Մարմնակրթական	2	1	1	1	1	1	1	8
Դաս-ստեղծագրութիւն	4	4	4	2	2	2	2	20
	38	38	33	38	38	38	38	266

Իւրաքանչիւր պահ կը տեսնէ 45 վրկ: Վարի երկը սերտողութիւն = դասի պատրաստութիւն միայն աշխատանքի ուղղութեան համար է:

Պ Ա Շ Ե Ր Ը

Ա Ղ Ջ Ի Կ Ն Ե Ր Ո Ի Բ Ա Ժ Ի Ն

	Ն.	Ա.	Բ.	Գ.	Դ.	Ե.	Չ.	Գումար
	1	1	1	1	1	1	1	7
	1	1	1	1	1	1	1	7
	11	10	8	6	6	5	5	51
	4	3	2	2	2	1	1	15
	-	4	4	4	4	4	4	24
	-	-	3	4	4	4	4	19
	-	2	2	2	2	2	2	12
	-	1	1	2	2	2	2	10
	5	4	4	6	6	5	5	35
	3	2	2	2	2	2	2	15
	-	-	-	-	-	1	1	2
	2	1	1	1	1	1	1	8
	2	1	1	1	1	1	1	8
	3	3	3	3	3	5	5	25
	2	1	1	1	1	1	1	8
	4	4	4	2	2	2	2	20
	38	38	38	38	38	38	38	266

դասարաններուն մէջ 4 ական պահ դաս եւ են, վերի դասարաններուն մէջ 2 ական պահ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱԿՐԹՍՐԱՆՆԵՐՈՒ

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր Ը

Հրատմանագիր ք. 2 3 2 3

Սուրիոյ պետութեան վարչապետը
Նկատելով Սուրիոյ պետութեան կազմակերպութեան
1924 դեկտ. 5 թուակիր եւ 2980 թիւ. հրամանագիրը:
Նկատելով Սուրիոյ պետութեան նախակրթու-
թեան վկայագրի (Certificat d'Etudes Primaires)
հաստատման 1927 փետր. 28 թուակիր 29 թիւ հր-
րամանագիրը:

Նկատելով 1913 թուականի տարրական նախա-
կրթութեան օսմանն օրէնքը:

Նկատելով հանրային կրթութեան բարձրագոյն
խորհուրդի 23 մայիս 1930ի առաջարկները:
Կրթական նախարարի առաջարկութեան վրայ
Կը հրամանագրէ

Յօդ. 1.— Մանկապարտէզներու, նախակրթա-
րաններու եւ քրացուցիչ դասընթացքի ուսուցումը
ծրի է պետական դպրոցներու մէջ:

Պետական նախակրթարանները կ'ընդունուին այն
տղաքը որոնք ընթացիկ տարւոյ 31 դեկտեմբերին
առ նուազն վեց տարեկան կ'ըլլան:

Յօդ. 2.— Նախակրթարանը սկզբունքով 6 դասա-
րան (կամ բաժանում) ունի: Բնականոն կերպով ամէն
աշակերտ տարի մը կը հետեւի դասարանի մը ըն-
թացքին:

Յօդ. 3.— Ճրդ. դասարանը վերապահուած է նա-
խակրթութեան վկայագիր ունեցող տղոց, որոնք կը
փափաքին ամբողջացնել իրենց ծանօթութիւնները

Դրամական տրամադրելիութեան սահմանին մէջ Երդ. դասարան կը բացուի նախարարական հրամանագրով մէկ քանի կարեւոր դպրոցներու մէջ, ուր վրկայագիր ունեցող աշակերտներու թիւը բաւական է դասարան մը կազմելու համար:

Յօդ. 4.— Կարեւոր դպրոցներու մէջ նախարարական հրամանագրով պիտի հաստատուին նաեւ քրացուցիչ դասընթացներ Երդ. դասարանը լրացնող տըղոց համար:

Այս դասընթացքները ընդհանուր ուսուցում տալէ զատ մասնագիտական (առեւտրական կամ արհեստի վերաբերեալ) տարրական ուսուցում մը պիտի տան:

Յօդ. 5.— Նախարարական հրամանագրով լիվաներու եւ գազաներու գլխաւոր տեղերու մէջ աղջիկներու դպրոցներու կից մանկապարտէզներ կրնան բացուիլ միմիայն 6էն վար երկսեռ տղոց համար:

Յօդ. 6.— Մանկապարտէզներէ զատ, որոնց համար ոչ մէկ ժամանակացոյց հաստատուած է, նախակրթարանի իւրաքանչիւր դասարան օրական 6 պահ դաս պիտի ունենայ, իւրաքանչիւր պահ պիտի տեսէ 45 վայրկեան:

Ընդհանուր կանոնով 4 պահ առաւօտուն, 2 պահ կէսօրէ վերջ տեղի պիտի ունենան:

Ա. Բ. Գ. դասարաններուն մէջ մասնաւորապէս կը յանձնարարուի իւրաքանչիւր պահ բաժնել բերանացի եւ գրաւոր աշխատութիւններու միջեւ:

Յօդ. 7.— Իւրաքանչիւր դասարան մէկ ուսուցչի յանձնուելու է: Միայն ֆրանսերէնի ուսուցումը մասնագէտ ուսուցչի մը կողմէ տրուելու է ամէն անգամ որ կարելի ըլլայ ատիկա:

Յօդ. 8.— Շաբաթական պահերն եւ ծրագիրը հետեւեալ կերպով բաժնուած են: Սակայն տեղական պայմաններուն յարմարցնելու համար պահերուն եւ ծրագրին մէջ փոփոխութիւններ կրնան ներմուծուիլ կրթական քննիչներու եւ տնօրէններու կողմէ՝ կրթական նախարարին հաւանութեամբ. ասիկա միայն 4րդ, 5րդ, 6րդ, դասարաններու համար է:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՊԵՋԱՅՈՒՅՑ

	Ա		Բ		Գ	
	Մանչ	Եւ	Մանչ	Աղջիկ	Մանչ	Աղջիկ
Կրօն	3		3		3	2
Բարոյախօսութ.	1		1		1	1
Արաբերէն	12		12	11	10	10
Թուաբանութիւն	5		4	4	4	4
Իրագիտութիւն	2		2	2	2	2
Պատմ. եւ աշխհ.			2	2	3	3
Ֆրանսերէն	6		6	6	8	8
Գծագրութիւն	2		2	2	1	1
Զեռակն աշխատ.	2		2	3	2	3
Երգ	1		1	1	1	1
Մարմնակրթանք	2		1	1	1	1
	36		36	36	36	36

	7	ե	9		
	Մանչ Աղջիկ	Մանչ Աղջիկ	Մանչ Աղջիկ	Մանչ Աղջիկ	Մանչ Աղջիկ
Կրօն	3	2	3	2	.
Բարոյախօսութ.	1	1	1	1	2 2
Արաբերէն	9	8	9	8	8 8
Թուարանութիւն	5	5	5	5	5 5
Իրագիտութիւն	2	2	2	2	3 3
Պատ. եւ աշխարհ.	4	4	4	4	4 4
Ֆրանսերէն	8	8	8	8	8 8
Գծագրութիւն	1	1	1	1	2 1
Զեռական աշխա.	1	3	1	3	2 3
Երգ	1	1	1	1	1 1
Մարմնակրթանք	1	1	1	1	1 1
	36	36	36	36	36

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԴԱՍԱԸԱՆ

Առեւտրական ձարտ քրագոկն. աղջիկներու հմր.

Արաբերէն	3	3	3
Գիտութիւններ	2	3	2
Ուսողութիւն	4	4	1
Աշխրհգրթ.	2	1	2
Պատմութիւն	1	1	1
Ֆրանսերէն	8	8	8
Ապրանք	1	4	4
Հաշուակալու.	6	4	4
Մաքենագրու.		4	4
սղագրութ.	6	2	2
Առեւտրակ սն	4	4	4
Իրաւունք	3	6	7
	36	36	36

Յօդ. 9.— Քրիստոնեայ եւ Հրեայ աշակերտները պարտաւոր չեն հետեւելու գուրանի ուսուցման: Նոյնպէս այն դպրոցներուն մէջ ուր աշակերտութեան մեծամասնութիւնը քրիստոնեայ է, պիտի ուսուցուի քրիստոնէական, բայց մահմետական աշակերտները ոեւէ ատեն պարտաւոր չեն հետեւելու այդ դասին:

ա) Մանկապարտէզի մէջ ուսուցումը կը տրուի արաբերէն լեզուով:

բ) Ընթերցում եւ գիր կը սորվեցուին 5էն սկսեալ:

գ) Իւրաքանչիւր դաս մանկապարտէզի մէջ հազուանդէպօրէն քառորդ ժամը անցնելու է: Դասամիջոցին զբօսանք, երգ, մարմնակրթանք ընելու են:

(Կը հետեւի մանրամասն ծրագիրը)

Յօդ. 10.— Կրթական նախարարը ներկայ հրամանագիրը պիտի գործադրէ 1 հոկտ. 1930 քն սկսեալ:

Դամաս, 3 օգոստ. 1930.

Վարչապէս

ԹԱՃԷՏՏԻՆ—ԷԼ—ՀԻՒՍԷՅԻՆԻ

Կրթական Նախարար
ԳՈՒՐՏ—ԱԼԻ

Տեսած եւ վաւերացուցած 1593 հրմ.ով
Պէյրութ 9 օգոստ. 1930.

Վ. ՄԱՐԶՊԱՆ Ի

ՀՈՐԸՆՈՅ

Supplément au Bulletin officiel

EL-ACIM \

N. 13 du 15 juillet 1930

ըրաշու և փորձառական, հետեւաբար մտնուին ու՛ տղան
մասնակցելու եւ ավեւ առարկայի համար անհասական
հիգով գնելու կանոնը, հանելու սկզբունքը. հետագոտելու
հարստութիւնը. Տղան հաւաստելու է բոյսեր, կենդանիներ,
հաւաստող կազմելու է պատկերներու, կշռելու է առար-
կաները, գնելու է նման յատկութիւններ:

Ժամանակին տղան կը սորվէր տեսնելով, լսելով,
այժմ պիտի սորվի ընելով, ի՛ր իսկ գործով:

1. Բարոյախօսութիւն

Աշխարհիկ ուսուցման ջանքովներ էին անշուշտ
1887 ի հրահանգներու հեղինակները, բայց կրթական հո-
շակապ էջ մըն է բարոյախօսութեան մեթոտին յատկացում
էջը:

Բարոյախօսութեան ուսուցումը կ'արեւոյացնէ,
կ'ազնուացնէ դպրոցին բոլոր ուսումները: Միեւնոյն իրա-
ւանքիւր առարկայ կը զարգացնէ ընդունակութիւններու
որոշ կարգ մը, կուտայ օգտակար ծանօթութիւններ, բա-
րոյախօսութիւնը կը զարգացնէ մարդուն մէջ մարդն իսկ,
պսիւնիս սիրտ մը, ինքնակամութիւն մը, գիտակցութիւն մը:
Բարոյական դաստիարակութեան ուժը կախում ունի ու-
սուցում ձեւաւորութիւններու տեսակէն, սպառնու-
տիւնէն հանդուրձներու հարդորիչ ջերմութենէն, սպառնու-
թիւններու ուժգնութենէն, զգացումներու ներուժութենէն:
Դաստիարակութեան նպատակն է ոչ թէ գիտնալ, այլ ուզել
սալ: Նախակրթարանի մէջ մանաւանդ գիտութիւն մը չէ,
այլ ազատ կամքը դեպի բարին ուղղող արուեստ մը:

Ուսուցիչը պիտի չսորվեցնէ հետեւաբար տեսական եւ
գործնական բարոյախօսութիւն մը, բարիին եւ չարին
ծանօթութենէն զուրկ նկատելով աշակերտը: Դպրոցական-
ներու մեծամասնութիւնը դպրոց կուգայ արդէն կրօնա-

կան ուսուցում մը ստանալի եւ կամ կը ստանայ: Անոնք ու-
նին արդէն տեղերի եւ մարդոց հայր Աստուծոյ մը գաղա-
փարը. պաշտամունքի մը հաւաստիքներով եւ արանդա-
թիւններով, որուն միջոցաւ ստացած են արդէն տեղերա-
կան եւ յարեւմտական բարոյականի մը հիմնական ծանօ-
թութիւնները: Այս վերջինները սակայն դիւրաբեկ են սա-
կալին, շիտք են եւ յիշողութեան յանձնում: Հասուն-
նաշուն, անտէր պե՛տ ունին պատշաճ մշակոյթով մը: Ու-
սուցիչն է որ պիտի սայ այդ մշակոյթը: Ան պիտի արեւ-
սացնէ, պիտի գորացնէ աշակերտներու հոգիին մէջ, ստոր-
եայ գործարարութիւններով, բոլոր փոքրփոքր մարդոց
անհրաժեշտ, բոլոր փարպագետութիւններու յատկ, մարդ-
կային բարոյականութեան իսկութիւնը կազմող ծանօթու-
թիւնները:

Ուսուցիչը չի բռնէր ոչ ֆանտազիան ոչ ալ ընկալիչի
հոր տեղը: Իր ջանքերը պիտի միացնէ անոնցին հետ պարկեշտ
մարդը պատշաճելու համար: Ծանրանալու է մարդիկ ի-
րարու մօտեցնող պարտականութիւններուն վրայ, ոչ թէ գա-
րաւոր փոխանակութիւններուն: Ստուսածաբանա-
կան, ինաստասիրական վիճաբանութիւններէն հետի մնա-
լու է իր պաշտօնին բերումով, աշակերտներու արտաբա-
կասի ունենալով, ընկալիչներու վստահութիւնը, շարաշար
չգործածելու համար: Ապագային թե՛ս իրարմ է արքեր
դաստիարակներ պիտի ունենան, բայց գոնէ գործնականի մէջ
կեանքի նպատակը պիտի ունենան կարելի եղածին չափ բարձր,
կոյն ստուստիք պիտի ունենան յոյսին ու վստիւն, կոյն
հիացումը ինչ որ վերահասն ու ազնիւ է, կոյն ձգտումը
բարոյական կատարելութեան, միացած գաղտն համար բա-
րիին, գեղեցկիւն, ձեւաւորին այն ընդհանուր պաշտամուն-
քին մէջ, որ կոյնպէս մէկ ձեւն է, ոչ նուազ մախուր:

կան կրթութեան նախաստերքը, պիտի ծանօթանայ ընկե-
րային հաստատութիւններուն՝ միշտ գործնական ուսուցու-
մով, ծանօթ անուններէն անծանօթ կառուցումսքէն հաս-
նելով, Տղան սորվեցնելու է որ քաղաքացիական պատրաս-
կանութիւններ ունի կատարելիք որոնցմէ խոշորակերտ չէ
իրեն համայնքի մը գաւազնը, ընկերութեան մը անդամը։
Տղան պիտի պատրաստուի իրեն համար եւ հաւաքականու-
թեան համար։

Բարոյական դաստիարակութիւնը միայն դպրոցին
գործը չէ, որ աւելի կրթարան մըն է։ Տղան դպրոց կու-
գայ կերպով իր փճակը մասամբ անցուցած կամ յոռի
միջոցառումի մը ենթակայ։ Դպրոցը յանախ պիտի պայքա-
րի յոռի կազմութեան դէմ։ Դաստիարակութիւնը հեղինակ-
ւորութեան գործ է, անհրաժեշտ է որ ուսուցիչը յարգուած
անձնաւորութիւն մը ըլլայ ընկերութեան մէջ։ Բարոյա-
կանը մեզի համար կապուած է կրօնային իտեպի մը,
ուսի բարոյական դաստիարակութիւնն առաւելագոյն գործն
է քահանային, ծնողիին։ Եկեղեցի եւ ընտանիք պատրաստե-
լու են յարմար հողը, որպէսզի ուսուցիչը կարենայ սեր-
մանէն անհասական եւ ընկերային բարոյականի առողջ
սերմերը։ Առանց ընտանեկան եւ ուսուցչական հեղինակ-
ւորութեան, առանց եկեղեցիի, ընտանիքի եւ դպրոցի սերս
աշխատակցութեան, չկայ բարոյական դաստիարակութիւն։

2. Մայրենի լեզու.

Երբ երախտները դպրոց կուգան մարմնական սարքե-
րութիւններու չափ լեզուի գանազանութիւններ կը ներկա-
յացնեն։ Այդպէս մայրենի հաւաքում՝ քրիստոս, արա-
բախոս բազմաթիւ գաւառաբարբառներ խօսող ընտանի-
կերու գաւազներ են։

Ժանտեսակի կառուցակն իր բարբառով դպրոց կ'եր-
բար. բայց եղի քաղաքի մէջ սպորտներ էին աւելնէ ալ,
որոնք դպրոցին մէջ պիտի մոռնային բարբառներն՝ սորվե-
լու համար գրիկն լեզուն, տուն պիտի վերադառնային մոռ-
նալու համար դպրոցին լեզուն։

Այսօր դժուարութիւնները բազմաթիւ են։ Դպրոցին
ջանքն է լեզունական միութիւն մը առաջ բերել բազմա-
զան բարբառներու մէջ։ Տղան ակնկոյտները վարժ են սար-
քեր հնչումներու, հայ գրիկն հնչումը դժուարին է իրեն
համար, սարքեր պիտի հնչէ, սարքեր պիտի տեսնէ եղջն
գիրը եւ նմանաձայն տարբեր շխոթելով՝ ուղղագրութեան
մէջ սկար պիտի ըլլայ։ Ի՛նչ աշխատանք կը բաժնէ երա-
խային ուղղող դպրոցի եւ տան լեզուները գործածելու համար։

Հայերէնի ուսուցումը հիմնական է հայ դպրոցին մէջ։
Նպաստին է լեզուն մաքուր խօսիչ եւ մտածումները
յստակ կերպով արտայայտել սար։ Տղան դպրոցն աւստած
աւտէն գաղափար մը վիճելու, իրողութիւն մը ներկայացնե-
լու, հարցի մը շուրջ յստակ կարծիք մը յայտնելու կարող
ըլլալու է։ Լեզուի ուսուցումը կը մարգէ մտքին բոլոր
կարողութիւնները, կ'ազնուացնէ նաեւ սիրտը։

Լեզուն սորվեցնելու միջոցներն են խօսելովարժու-
թիւնը, արտասանութիւնը, ընթերցումը ուղղագրութիւնը,
ֆերականութիւնն եւ շարադրութիւնը։

Խօսելովարժութիւնը կարեւոր տեղ մը գրաւելու է
լեզուի ուսուցման մէջ։ Անկէ դասի աւտն ուսուցիչը պահան-
ջելու է անբող նախադասութիւններ եւ յստակ առողջում-
քիւն։ Զանազան նիւթերու շուրջ խօսելովարժութիւններով
խօսեցնելու է տղան, Ուսուցիչն ու աշակերտը գործով
դեր մը պիտի ունենան դասին աւտն։ Այսպէս՝ պիտի
յայտնուի աշակերտին հասկցած ըլլալը, բերի հասկա-

ցողոթիներ, հետաքար յարեղութեան բացարձակեան
մը ակնհայտութիւնը:

Եւստասիոսի, Ա. եւ Բ. դասարաններուն
մէջ յեզուի վարժարանները ըլլալու են աշակերտի ծա-
նօթ ստանալներու շուրջ-դպրոցը, փողոցը, տունը, եկեղե-
ցին — այնուհետեւ միայն կրնայ դիմել պատկերներու:

Վերի դասարաններուն մէջ դասին պատկերը, բացա-
րեղը խօսելավարժութեան նիւթեր են: Գ. ին մէջ շարս-
դրութիւնը բերանայի է, աշակերտը ծանօթ նիւթ մը պիտի
պատկերէ: Օճերիկեան մեկ քանի դպրոցներու մէջ շարսը
անգամ մը արտասանութեան պահ մը կայ. աշակերտը
պզտիկ ձառ մը պիտի պատրաստէ իր ուզած նիւթին վրայ,
որ ընդհանրապէս մեծ մարդու մը կեանքին վերջում
դրուած մըն է կամ քաղաքին մէջ պատահած դեպք մը: Ու-
սուցիչը մեկի կ'ընէ ձառը, երբ կ'աւարտէ. կը արքա-
գրէ յեզուի սխալները: Կարելի է ներշնչուիլ այս մեթոտին,
փոխանակ կապիտէն ընդօրինակելու զայն: Ուսուցիչը
նկատի պիտի առնէ ստոգանութեան սխալները, պիտի գրէ
զանոնք ստիպակին վրայ եւ յաջորդ դասերուն պիտի անդ-
րադառնայ նոր բաներու ուղիղ արտասանութեան: Պիտի
ստիպեցնէ բաները չկրկնել, նախադասութիւններու մէջ
կրնայ մը հաստատել, զգայարանները գործածել, տուն
նիւթին վրայ խորհրդածել եւ յետոյ դասել:

Արտասանութիւնը նոյնպէս կարելոր է քե յեզուի
ուսուցման, քի յիշողութիւնը մարգելու համար:

Ուսուցիչը պիտի կարգայ յստակ ստոգանութեանը եւ
չստակեանը կարճ փորձում մը, որոց մէջ հաստատութեան
համեմատութեան, պիտի բացարձակ անբողոքեան ի-
մասը եւ յետոյ միայն տղ տղ կամ տուն տուն կրկնել
պիտի սայ ընդհանրութիւն, մընչեւ որ ստիպին անբողոքապէս

այնուհետեւ կ'անցնի մ իս սոյնի կամ տունին: Իւրաքան-
չիւր տղ կամ տուն անբող իմաստ մը ներկայացնելու է:
Զգուշանալու է սակայն միտքի անբողոքեան: Իւրաքանչիւր
դասի նախորդին մէջ ստիպածը կարելի է կրկնել ստ
նոր մը սխալէ առաջ: Փոփոխելու է վարժարանները,
հաւաքար, խմբակեան եւ ակնհայտեան կրկնութեանով:
Արտասանութիւնը կարելի է փոխել տունախօսութեան, կը
բարեւ որ նիւթը մասշտի ըլլայ եւ կարճ:

Գոյնը յաճախակի վերանայնութեան պիտի ունեննէ ը-
մանցութեան համար. Հոս ալ նկատի ունենալու է մանկա-
վարժարանի առաջը. Բիջ բայց լաւ:

Բ. եւ Գ. դասարաններու աշակերտները գոցելը պիտի
ստիպին առանձին:

Վարի դասարաններու գոցելը պիտի ըլլան փոքր-
ւածներ միայն: Ե. եւ Զ. կարգերու աշակերտները պիտի
ստիպին նաեւ կարճ եւ մասշտի արձակներ, որոնք գրա-
կան արժեք մը ունենան: Եղև դասարաններու մէջ մի-
այն պիտի ունենան արտասանութիւններու ընդօրինակու-
թեան տեսակներ:

Արտասանութիւնը պիտի ըլլայ հասկնալով. ուսուցի-
չը փնտրել պիտի սայ կտրիկ գլխաւոր բաժանութիւնները,
յանգները, վանկերը, գեղեցիկ դարձնումները, անհեղին ար-
տայայտիչ բաները. գտնել պիտի սայ հեղինակին յատկապէս
ծը եւ գլխաւոր մտածումը: Յիշողութեան դիմելի առաջ
իմացականութիւնը գործածելու է աշակերտը:

Գոց ընելու շարժումն կերպն է կտրիկ ամբողջապէս
կարդալը, փոխանակ հատուածական գոց ընելու: Տղաք
կան իրիկունը շար կը ստիպին եւ առաջ կը վերջիչեն,
որիչներ առաջուն անելի բարձր յիշողութիւն ունին եւ
դիտարար ստիպելու:

Բառամթերք ունենայ կը նշանակէ մտածումն ար-

Ա. Է. Բ. Կարգերու մեջ ֆերականական ռաւոցում
աւելորդ է: Տղան գործնականապէս պիտի սորվի, դասէն
պիտի հանէ անունը, յոգնակիի եւ հոշոյնան սարական
կանոններն եւ բայերուն ներկան, անկասարը, ազաննի
ն հրանայականը:

Քերականութեան մեթոսի ռաւոնմասիրութիւնը կը
սկսի Գ. եւ: Հոս աչ վերացական ըլլալու չի կանոններու
բութակօրէն արսասանութիւն պահանջելով: Ընթերցման
բնագրէն մեկնելով հասկցնելու է անունին, ածականին,
դերանունին, բային պաշտօնները: Օրինակէն կանոնը
հանելու է եւ կանոնէն կիրարկումին դիմելու է: Բերա-
նացի եւ գրաւոր վարժութիւններով կիրարկել տալու է
սորված կանոնները:

Վերի դասարաններուն մեջ մեթոսը նոյն է, միայն
թէ ծանրանալու է այս անգամ բացատրութիւններուն վրայ:
Քերականական յաճախակի վերլուծումներով վերադառնա-
լու է կանոններուն:

Շարադրութիւնը միւս բոլոր վարժութիւններուն
անբողջացումն է: Անով աշակերտը պիտի կիրարկի ֆերա-
կանութեան կանոնները, ցոյց պիտի տայ թէ բառակերտ
ուրի եւ ուրի կը մտածէ ու կը գրէ:

Տղան անգիտակցաբար շարադրելու կը վարժուի իւ-
սելավարժութեանը, արսասանութեանը, զանազան դասե-
րու պատրաստութեանը: Մինչեւ որ բառական գաղափար-
ներ չունենայ, ծանօթութիւններ եւ իրողութիւններ անբա-
րած չըլլայ՝ չի կրնար շարադրել:

Վարի դասարաններուն մեջ տղան պիտի սորվի պարզ
նախադասութիւններ կազմել, յետոյ գաղափար մը արսա-
յայտել, այնուհետեւ ուրի կը գրել պարզ խօսք մը:

Միջին դասարաններուն մեջ տղան պարբերութիւն մը
կազմելու վարժեցնելու է, նախ բերանացի, յետոյ միայն

գրաւոր:

Վերի դասարաններուն մեջ միայն կը սկսի բուն
շարադրութիւնը: Նիւթերը տղան կողմէ ընտրուելու են
ազատօրէն կամ ջանալու է որ տղան անձնական յորձա-
նութենէն վերցուած ըլլան: Նիւթին աստղծը գտնելու է իր
գրներուն, իր յիշողութեան մեջ: Տղան մեղելու է իր սպա-
ւորութիւնները բարգնանելու եւ արսայասութեան յարեւար
բառն ու բացատրութիւնը գտնելու: Ուսի նիւթերը պարզ,
յոր ըլլալու չեն, ալ կենդանի, խանդավառող:

Բանի՞ շարադրութիւն ընել տալու է: Թիւր կարեւոր
չի, ալ աշակերտին պարսականութիւնը կասարելու, ռաւոց-
չիւն ալ գայն արագրելու համար տարած աշխատակը:
Պարսականութիւններով ծանրաբեռնուած տղան կամ մեկ-
նաբար պիտի կասարէ զանոնք կամ հարեւանցի կերպով:
Բազմաբիւ աշակերտներ ունեցող ռաւոցից մըն ալ շարա-
քական բազմաբիւ սանեակ պարսականութիւններ անա-
պարտեմով պիտի արագրէ: Ընդհանուր կերպով կիսաան-
եայ շարադրութիւն մը բառական է:

Սրբագրութիւնն ըլլալու է դասարանէն դուրս: Նշա-
նակելու է պարսականութեան ֆերականական, ուղղագրա-
կան սխալները, շարադրութեան թերին, բառերու եւ բա-
ցատրութիւններու անպատշաճութիւնը: Մասնակցելու է
նաեւ գաղափարի մը ճշտութիւնը, յարեւար ստուքեան մը
գործածութիւնը: Անէն շարադրութիւն մանրակրկիտ արա-
գրելու չի, որովհետեւ թէ ժամանակի կորուստ է ռաւոցչի
համար եւ թէ աշակերտը, որ միշտ չի կարողար բոլոր արա-
գրութիւնները, կը յուսադուի: Աններեղի սխալները ցոյց
տալով, ֆերականական սխալները ճշտել կը բարէ: Այնու-
հետեւ աշխատութեան արժէքը գնահատող տղանով անկո-
փելու է գիտաւոր թերիները եւ անբարութիւնները:

Դասարանին մեջ կարելի է արագրել մեկ ֆանի շա-

բարոյութիւններու զարգացումը, կարգաւորումը: Կարգաւորումը և շարժումներէն մէկը: Ուսուցիչը կը պատրաստէ նաև գրութիւն մը կամ հետզհետէ մը նոյն նիւթին վրայ գրած մէկ կտորը կը կարդայ, գրուած գրութեան նիւթ կ'ընէ եւ ընթացիկակէ կուսայ:

3. Կենդանի լեզուներ

Կենդանի լեզուներու ուսուցումը պատրաստից է ամենուրեք երկրորդական վարժարաններու մէջ, միևնոյն նախակրթարաններու մէջ մայրենի լեզուն միայն կը սորվեցնեն:

Իսկ մեծ պատրաստ եւն նախակրթարաններու ծրագրին մէջ շայն տեղ տալ մէկի աւելի կենդանի լեզուներու, որոնք իրարու հետ ունենան նախապիւստի չունին: Մեզի համար ոգտակար եւ անհրաժեշտ են արաբերէնն ու ֆրանսերէնը:

Պէտական նախակրթարաններու մէջ ֆրանսերէնը կ'ուսուցուի մանկապարտեզէն անմիջապէս յետոյ, նախապատրաստականի մէջ: Հայկազեանի մէջ Ա. դասարանէն կը սկսին, որպէսզի տղան նախապէս ծանօթանայ մայրենի լեզուին տարբերակին:

Կենդանի լեզուներուն ուսուցման համար ընդհանրապատմութեան է ուղղակի մեթոտը (methode directe) որ օտար լեզուն կը սորվեցնէ այդ լեզունով առանց մայրենի լեզուին դիմելու: Աշակերտը կը ստիպուի վերապատրաստուի ընդ սորված բաներուն, ասուցումներուն եւ կարելի եղածին չափ շուտ խորհիլ եւ խօսիլ այդ լեզունով:

Մասնագէտներ կը յայտարարեն թէ այս մեթոտը սպասած արդիւնքը չէ տուած: Բից վերջ պիտի սկստարարանակ զանազան մեթոտներուն:

Նախապատրաստ համարեցիմք միացնել ուղղակի եւ քարգանակութեան մեթոտները: Ա. դասարանին մէջ տղան

մայնական մեթոտով պիտի սորվի ընթերցումը եւ խօսարարութեանը՝ զիմք շրջապատող կարեւոր առարկաներու անունները, մարմնիկին մասերը, միշտ նախապատրաստութեանով, ոչ թէ սկզբաւարտ: Բ. ին մէջ կը շարունակուի խօսարարութեանը, իսկ ընթերցման բնագիրը պիտի հասկնայ, պիտի քարգանակէ:

Միջին դասարաններու մէջ բերանացի պատրաստութեան իրեններուն պիտի միանան գրաւորները տղան սարողութեան համար: Պիտի ուսուցումին ֆերականութեան տարբեր գործնական վարժութիւններով բերանացի թէ գրաւոր, ոչ թէ գիրք մը կանոններ զոց ընել տար: Ուսուցիչը պիտի քարգանակէ ծանօթ նիւթ մը — քուստրալութիւն կամ իրագիտական ծանօթութիւն — եւ խօսեցնէ այդ նիւթին շուրջ: Բերականութեան մեթոտով ուսումնասիրութիւնը պիտի կատարուի վերի դասարաններուն մէջ: Հոն միայն պիտի ստանայ լեզուին հիմնական ծանօթութիւնները, պիտի սորվի յատկաբանութիւնները: Պիտի կատարէ վոխադարձ քարգանակութիւններ:

Դասարանողդիկն առաջին ջանքը պիտի ըլլայ տղան վարժեցնել ըստ առողջութեան: Ուսուցիչը ըստ հնչելու է, սխալ հնչում մը ապագային շատ դժուար կը սրբագրուի: Հնչումը կը ստացուի վոխ տարբերակներէ՝ երբ յիշողութիւնը քարտէ է եւ նմանողութիւնը գորտար: Ուշադիր պիտի ըլլայ լեզուի յատկ շեշտին եւ իրաբանելի վանկի տուած յոյաւորումին, երկուսն ալ խնամելու է սկիզբէն: Էստ է նախապատրաստութեանը արտասանել քարտէ, նախապատրաստութեանը յատկ շեշտին վրայ: Յոյց տալ հնչումին եւ ուղղագրութեան տարբերութիւնը:

Չորագրութեան համար սախակիկ վրայ գրելու է կտոր, որոշ կերպով կարդալ յետոյ դժուար բաները կարդալ, որոշ կերպով կարդալ յետոյ դժուար բաները կարդալ, որոշ կերպով կարդալ յետոյ դժուար բաները կարդալ:

ընդերմի՝ գրուցագրելու է: Ընդօրինակութիւնը սրբագրելէ ետք՝ տղայ յիշողութեամբ կը գրեն անբողջ կտորը:

Նախակրթարանի աշակերտը ժամափաճառ ըլլալու չի բառարան գործածելով: Լեզուի փոխակցեալ գործարանը լեզուն է: Տղան նախ շէշու է յետոյ տեսնելու բառը, յետոյ կարդալու, այնուհետեւ գրելու է:

Մասնակցելու համար ժողովուրդի մը յառաջդիմութեան, հաղորդակցելու համար անոր մտաւոր կեանքին հետ, հասկնալու, խօսելու, գրելու է այդ ժողովուրդի լեզուն: Իպրոցը, մանաւանդ նախակրթարանը, չի կրնար հասնիչ այս նպատակին, լեզուին նախասարեւերք ստովեցնելէ անդին չ'անցնիր: Երկրորդական վարժարաններու մէջ ալ 5 եւ 6 տարիներ աշխատելէ ետք՝ տղան անկարող է արտայայտելու օտար լեզուով:

Ինչո՞ւ այս ողբալի արդիւնքին կը հասնի իպրոցը, միևնչյեւ տղան անգամ անգամ լեզուն կը ստովեցնէ տղուն եւ թրամիտ մեկն անգամ 6 կամ 7 անգամ կը թոթոյի օտար լեզուն՝ երբ այդ միջավայրին մէջ կը գտնուի: Լեզու մը ստովիլը ինքնակամութեան բարձրութեան նշան մը չէ, յիշողութեան գործ է: Պզտիկ մը անելի դիւրաւ պիտի ստովի եւ հնչի քան ծնողը՝ երբ զայրեն օտար երկիր մը:

Ուսուցման մեթոտները խեղճ են: Հոյակապ զարկեր մեթոտով ծախսեցնելու կը ստովեցնեն մեկ քանի լեզուներ: Զուիցերիացիները յիշողութիւն չունի դիւրութեամբ երեք լեզուով արտայայտելու, Նաբոյի Լաճարոնիներն անգամ առանց իպրոց տեսած ըլլալու՝ կը խօսին տարբեր լեզուներ:

Այս ողբալի արդիւնքին պատճառներու հետազոտութիւնը կատարուած է անցեալ դարուն: Գերման Հենրիխու Պեր

1875 ին հրատարակեց առաջին բողոքը հիմնած մեթոտներու դեմ: Թեւ բողոքը շատերէն ուսուցման մեթոտին մասին չէր, բայց նմանողաբար կը պատշաճիր կենդանի լեզուներու մեթոտին ալ, որովհետեւ մեթոտը կոչու էր: Կենդանի լեզուն խօսելու համար էր, շատերէն միայն հասկնալու համար:

Այնուհետեւ կուն Ֆայլ անելի որոշ առաջարկներ դրաւ: Բրոք. Վիկտոր 1882 ին ուժգնորէն ֆինարպստեց ֆերակական մեթոտը — ֆերակականութիւնով լեզու ստովեցնելու մեթոտը — պարտաւար սովորանալութեան դեմ: Երեք ֆինարպստներն ալ հարեալայն էին թէ 1. Թարգմանութիւնները դարձոցին մէջ գոյութիւն ունենալու չեն, 2. քերականութեամբ, բառեր ստովեցնելով լեզու չուսուցուիլը, 3. ստովեցնելու է լեզուն ինքնիրմով, առանց մայրենի լեզուին դիմելու: Ուսուցման նպատակն էր օտար լեզուն կարդալ եւ հասկնալ, լսել եւ հասկնալ, օտար մը հետ խօսելու կարող ըլլալ:

Կենդանի լեզուները ստովեցնելու համար առաջարկուած էր կիրարկուած ալ են բազմաթիւ մեթոտներ:

1. ՏԻՊՈՐ ԽՕՍԲԵՐՈՒ ՄԵԹՈՏԸ

Շուշար Գերմանիայ եւ Պրէշալ Ֆրանսայի մէջ ջատագովեցին այս մեթոտը: Սորպոնի մէջ բանաստեղծեամբ մը Պրէշալ կը բացատրէր հետեւեալ կերպով.

«Ուսուցչը քերականութիւն կը ստովէին, յոգնակիի կազմութեան կանոններ, սոնուններու սեփին, ածականներու համաձայնութեան վրայ գիտելիքներով կը սկսէին: Աշակերտը հիանալիօրէն գիտէր քերականութիւնը, բայց բառամեթոտը չունէր, կամ բառեր գիտէր սրտեք կը մնային կղզիացած, առանց կապակցութեան: Արդ

անջատ բառերով մարդ կարող չէ խօսելու: Բառերը կը կուտակուին յիշողութեան մէջ՝ առանց գաղափար մը արտայայտել կարենալու, հարցու՛մ մը բանաձևելու: Ուրեմն ուսուցումն սկսելու է նախադասութիւնէն: Տը-
զուն փոխ տալով մտածումի անցք մը նախադասու-
թիւնը կը հրաւիրէ գործածելու սորված բառերը:»

Նախ ընտրելու է տիպար նախադասութիւններ, յետոյ խօսքեր: Ուսուցիչը կրկնել տալու է զանոնք իւրաքանչիւր տղու, մինչև որ ամէնը կարենան արտա-
սանել առանց վարանելու: Յաջորդ դասերուն ուսուցիչը կրկնել պիտի տայ զանոնք: Բառերը սորվեցնելու հա-
մար, հեղինակը կը յանձնարարէ նիւթի կարգով դա-
սաւորումներ: Խմբելու բոլոր բառերը, որոնք առնչու-
թիւններ ունին, ընտանիքի, դպրոցի, արհեստի վերա-
բերեալ բառեր: Նախադասութեան կամ պարբերութեան
մէջ դնելու է բառը, բարձրաձայն կրկնել տալու է նա-
խադասութիւնը, յետոյ գրել տալու և գոց սորվեցնե-
լու է բառը:

Այսպէս աղան կը սորվի թէ խօսիլ և թէ քերակու-
նութիւն: Դիւրինէն դժուարը երթալու է, մայրինի լեզ-
ուի կազմութեան մօտ նախադասութիւններէ անցնելու
է տարբեր ձև ունեցողներուն և յետոյ յատկաբա-
նութիւններու: Պրէալ կ'աւելցնէ՝ օգտակար թելադրու-
թիւններ ամէն մեթոտի յարմար. սկիզբը՝ լաւ հնչելու և
հնչել տալու է, քերականութիւնը զուգահեռաբար սոր-
վեցնելու է նախ ամփոփ, յետոյ ընդարձակ: Հրահանգ-
ներ տալու է և մասնաւոր պատրաստուած ընթերցում-
ներ: Ուսուցիչը խօսելու է սովորական, աւօրեայ պէտ-
քերուն վրայ, յառաջանալու է հետզհետէ, առանց ա-
ճապարանքի, միշտ կրկնելով:

2. ԿՈՒԷՆԻ ՄԵԹՈՏԸ:

Կուէն 1880 թուականին հրատարակած է L'art
d'enseigner et d'Etudier les langues (Fischbacher
գրաւ. Բ. տպ. 1894 ին) գործը: Ոչ մէկ գրավածառ հը-
րատարակիչ յանձն առած էր հրատարակել զայն: 9 տա-
րիներ ետք սոյն հրատարակութիւնը անգլիացի
եղբորդագէտի մը Hovard Swan ի ձեռքը կ'անցնի և
պատահմամբ կը ծանօթանայ նաև Բարիզի մէջ Կուէնի
չերմեռանդ աշակերտներէն մէկուն, Վիքթոր Պէթիի հետ
Երկուքը միասին անգլերէնի կը թարգմանեն զայն: 1892ին
կը գտնեն վերջապէս հրատարակիչ մը: Գործը 7րդ-
տպագրութեան կը հասնի քիչ ատենէն: Rewiew of
Rewiewsi իմրապիւր Sted համակրանքով կ'արտայայ-
տուի, կը հիմնուին դպրոցներ Լոնտոնի և Բարիզի մէջ:
Ինչ էր այս հրաշալի մեթոտին հիմը: Գրքին մէկ ծայ-
րէն միւսը կարելի չէ գտնել ուղղութեան գաղափարը,
մեթոտին հոգեբանական հիմը և զայն կիրարկելու ե-
ղանակը: Երկարաբանութիւններ, կրկնաբանութիւններ,
ուսուցիչ ինքնագովութիւններ իրարու կը յաջորդեն:
Գրութիւնը միտակաւ է մեծ մասամբ, կը քննադատէ
բուն կերպով հին մեթոտները, մանաւանդ դասականը:
Յառաջաբանին մէջ կօրելի է գտնել գ. զարիարներուն
ամփոփումը:

«Լեզուի ընկալուչ գործարանը աչքը չէ, այլ ա-
կանջը, ուստի լեզու մը սորվելու համար զայն խօսող
ուսուցիչ մը ունենալու է: Ուէն ուսուցիչ չի կրնար սոր-
վեցնել, այլ մեր մեթոտին տեղեակ ըլլալու է, կի-
րարկելու վարժ: Հեղինակը յետոյ կ'աւելցնէ որ կրնան
դասաւանդել միայն իրմէ վկայուածները, կը նշանակէ
որ գիրքը կարգաւոր կարելի չէ մեթոտը սորվել և կիր-

արկել: Այս յայտարարութիւնը կը ցուցնէ հեղինակին աղքատ մտահոսութիւնը:

Կուէն իրաւունքով օտար լեզու մը սորվեցնելուն անյաջողութիւնը կը գտնէ բնական ճամբայէն հեռա- նայուն մէջ: Ահա թէ ինչպէս կուէն կը գտնէ իր մե- թոսը: Երկար ատեն կը դեղերի Համպուր', Պերլին և կը փորձէ ընթերցման, թարգմանութեան միջոցաւ գա- նազան մեթոտներ՝ Օչլէ'տորֆ, Եակօթօթ, Ռուպերթսըն: Գոյ գրեւէ 3⁰,000է աւելի գերմաներէն բառեր: Գաղիա կը վերագառնայ յոգնած, յուսահատ: Օր մը քրոջը կ'այցելէ: 4 տարեկան քիտորգին ջաղացքի մը քով կը խաղայ, տպաւորութիւններ կ'իւրացնէ և խաղալով կը վերարտայրէ: Կուէն յանկարծ կը յղանայ լեզու մը սորվելու ճշմարիտ մեթոտը: «Տղուն խաղալը դիտելով հասկցայ թէ ինչպէս կ'իւրացնէ մայրնի լեզուն նա- խաղապրութեամբ և ոչ թէ բառերով և ըմբռնցի բային մեծագոյն արժէքը:» Բնութեան դպրոցին մէջ տղան անջատ բառեր չի սորվիր, կը ճանչնայ իրերը, կը խօ- սի նախադասութեամբ: Ամէն սուսնձին բառ վերացում մըն է, տղան վերացումներ չի հասկնար: Տղան չունի ո՛չ քերականութիւն, ո՛չ ալ բառարան: Ականջով լսած էր նախադասութիւններ, լսոհր և սորված էր: Կուէ- նի պատճառաբանութեան համեմատ ականջն է ընկալուչ գործարանը հետեւաբար ականջին դիմելու է, լեզու մը սորվելու համար:

Բայը հիմն է ուսուցման և ականջով կը սորվի լե- ղու մը, ահա կուէնեան մեթոտի սկզբունքները:

Գործի մէջ հրահանգներու, նկարագրութիւններու շարքեր կան, որոնք միեւնոյն եղելութիւնները կ'ար- տայայտեն նոյն բայով: Վարժութեան իւրաքանչիւրը կը պարունակէ 18—27 պարբերութիւն, սերտօրէն

կապուած իրարու հետ՝ ժամանակի յաջորդութեամբ: Վարժութիւնները կը կրկնուին նախապէս բերա- նայի: Ականջը լսելու է, յետոյ տղան ներքին յայտ- նատեսութեամբ (intuition) պիտի տեսնէ եղելութիւն- ներու շարունակութիւնը: Այնուհետեւ պիտի սրտա- յայտէ առանց թարգմանութեան: Ուսուցիչը նախ կը յիշէ հրահանգին բայը, կը հասկցնէ շարժումներով և օւրիշ միջոցներով, շատ քիչ անգամ դիմելով մայրնի լեզուին: Նոյն միջոցներով կը հասկցնէ բառերը: Երբ աշակերտը կրկնէ, ուսուցիչը կ'ընդմիջէ, այդպէս է, ճիշդ է ըսելով: Դասին մնացած մասը քերականական վարժութիւններ ընելու է, առանց կանոններու դիմե- լու, մեքենական կրկնութիւններ ընել տալով: Դասը լրացնելու համար տղան կարողալու և գրելու է գոյն:

Կուէնի դպրոցը չի ճանչնար գրաւոր պարտականու- թիւններ, թարգմանութիւններ, որով ուսուցիչը կ'ա- ղատի տետրակներ սրբագրելու բիւռն:

Որպէսզի օտար լեզուով մտածելու վարժութիւն ստանայ տղան՝ մէկ անգամէն մէկ լեզու սորվելու է:

Յայտնի է որ համբերող, վարժ ուսուցիչ մը շնոր- հիւ տղան արագ յառաջդիմութիւններ կրնայ ընել: Բայց գծուար է խօսիլ գլխացող և մանաւանդ լաւ հըն- չում ունեցող ուսուցիչներ գտնել, որոնք միանգամայն համբերատար ըլլան: Բայց միակողմանի մեթոտ մըն է. Անկարելի է արտայայտել, հասկցնել շատ մը բառեր շարժումով, փորձառութիւնը ցոյց կուտայ որ բառերը դիւրաւ կը տպաւորուին լսելով, տեսնելով, գրելով, կարդալով, այսինքն զգայարաններուն մեծ մասը շարժ- ման մէջ գ'ելով: Հետեւաբար միայն ականջին դիմե- լու է, եթէ մայրը խօսելով կը սորվեցնէ լեզուն և և մանուկը լսելով միայն կը սորվի, յայտնի է որ մանկան

մէջ լսողական կեդրոնը աւելի գործօն է և յիշողութիւնը թարմ: Կարելի է բոլոր հրահանգները շարքերով վերածել, միօրինակ կերպով պարբերութիւններ կսզմել:

Կուէնի մեթոտը սպասուած արդիւնքը չէ տուած և արդէն մոռցուած է:

3. ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԵԹՈՏԸ

Այս մեթոտը 4 հիմերու վրայ հաստատուած է 1. կարդալ (հասկնալ գրուած լեզուն).—2. լսել (հասկնալ խօսուած լեզուն).—3. խօսել.—4. գրել: Առաջին երկուքին մէջ տղան կամ անհատը կրաւորական է, միւսներուն մէջ ն'րգործական: (Marcel, La Raison contre la routine p. 2)

Օգտակարութեան տեսակէտով Մարսէլ կը դասուորէ սապէս. կարդալ, հասկնալ որովհետեւ հաղորդակցութիւններու դիւրութեան պատճառով միշտ իրազիկ ըլլալու ենք օտար երկիրներու ժաւորական, տընտեսական, քաղաքական շարժումին մինչդեռ հազիւ երբեք տոխթը կ'ընենանք խօսելու, գրելու: Կարդալով կրնանք զարգանալ, խօսելով լեզուն անգամ կարելի չէ սորվիլ:

Օգտակարութենէ դատ կարդալու արուեստը դիւրին ալ է, լսելու արուեստը յետոյ կուղայ: Երբ մէկը բազմաթիւ ընթերցումներ ըրած է և լսած է երկարատեն ընտ. դժուարութիւն պիտի չունենայ ուղղադրելու, խօսելու և գրելու:

Կարդալ սորվելու մեթոտն է հետեւեալը. առնել սորվելիք լեզուն ընագիրը, քովը դնել թարգմանութիւնը: Նախ կարդալ թարգմանութիւնը, յետոյ ընագիրը դիմելով ծանօթէն անծանօթը: Բարանի և քերականութեան դիմել, ժամավաճառութիւն է, քերական

նութիւնը կարեւոր է անսխալ գրելու և խօսելու համար: Անհրատեչտ է սորվիլ միայն բայերու ժամանակները, պոյականներու հորվները աւելի դիտելով քան թէ թութակի նման կրկնելով:

Հեղինակը պատրաստած է անգլիերէնի համար դասագրքեր, որոնք հետաքրքրական պատմուածքներ ունին և գործածական բառացուցակներ: Մէկ էջին վրայ ընագիրը, դիմացը թարգմանութիւնը կայ:

Պատմուածքները գործնական կիանքէ առնուած են, այնպէս որ կարդացողը շուտով կ'ընտելանայ խօսակցութեան, թղթակցութեան, բառերուն և սացուածքներուն: Նախ տարտամօրէն կը հասկնայ բառին իմաստը, յետոյ ճշմարիտ արժէքը: Յատկաբանութիւնները վերլուծելու չէ, կրկնելու է ընագիրը մինչեւ որ առանց թարգմանութեան դիմելու հասկցուի:

Այսպէս 1. Առաջին ընթերցման գրքին տօլ կարելի եղածին չափ շատ ժամանակ. 2. Բազմաթիւ անգամներ կրկնել նոյն կտորները. 3. Լուսանցքին վրայ գրել դժուարութիւնները և ընդգծել դժուար բառերը. 4. կրկնել սորված ընագիրները:

Կիւսթալը Պօն կենդանի լեզուներու և էտօն Տէմոլէնա լատիններէնի համար կը յանձնարարեն կարգալու այս մեթոտը: Գերմաներէն, իտալիէն և լատիններէն սորվելու համար նոյն մեթոտով գիրքեր կան: (Հր. Լաուուս դրատան), Հայէթ գրատունը հրատարակած է լատին հեղինակները դէմ առ դէմ թարգմանութեամբ:

Մտիկ ընելու մեթոտը.— Կարդալ հասկնալու մեթոտը կարելի է կիրարկել առանձնապէս, առանց ութնութիւն կարեւոր է ականջը վարժեցնել հնչումներուն, սուցչի: Կարեւոր է ականջը գործածելով աւելի շեշտըրուն: Կարդալ և լսել միասին գործածելով աւելի

օգտակար են, իրարու կ'օգնեն: «Ուսուցիչը կը կարգայ յամբօրէն բնագիրը, որուն թարգմանութիւնը ծանօթ է ուսանողին, յետոյ վերստին կը կարգայ աւելի արագ: Այս ընթերցումէն ետք ցոյց տալու է քերականական տարբերան գիտելիքներ: Այս վարժութիւններու աստիճանաշարը մտիկ ընելու է և հետեւելու բնագրին»:

Սօսելու մեթոտը.— Ուսուցչին ջանքը ըլլալու է ուղիղ արտասանել տալ: Աշակերտը հնչելու է՝ բազմաթիւ անգամներ լսելէ ետք: Ուսուցիչը կարգալու է 2 անգամ նախապէս ուսուցնալիքս կտորը, առաջին յամբօրէն և փոքրիկ կտորներով, աշակերտը կը կրկնէ յետոյ առանց բնագիրը կարգալու, երկրորդը կանօնաւոր կերպով, աշակերտը մտիկ ընելէ ետք կը կարգայ անգամ մըն ալ: Վարժութիւնը ծանօթ կտորի մը վրայէն ընելու է միշտ:

Բայը նախագոտութեան իսկութիւնն ըլլալուն խոնարհել տալու է զանազան ժամանակներն և ձեւերը (ներգործական, կրաւորական, չէզոք) ամբողջ նախադասութիւններով: Քերականութեան ուսումը շարունակելու է գործնականէն կանոնը հանելով:

Ուսուցիչը հարցումներ ուղղելու է աշակերտին առարկաներու ձեւերուն, գոյներուն, յատկութիւններուն, օգտակարութեան նիւթին վրայ:

Գրելու մեթոտը.— Քիչ անգամ անհատ մը առիթ պիտի ունենայ օտար լեզուով գրելու: Երբ մէկը միւս շրջաններէն անցած է, գիտէ կարգալ, լսել, խօսիլ, շատ գիւրիւն է գրել: Արտաոց է ստիպել գրելու երբ աշակերտը կարգալ ու լսել չի գիտեր: Նմանողաբար գրելու է, առնել կտոր մը կարգալ և անոր նման գրել ջանալ: Նմանելու լաւագոյն մեթոտն է կրկնալ թարգմանութիւնը, նախ մայրենի լեզուին դարձնել, յետոյ բնագ-

րին:

Մարտէլ ալ կը պնդէ որ իր մեթոտը բնական է և որքան որ բնական մեթոտին կը մերձենայ այնքան աւելի վստահ է յաջողելու: «Տղուն յառաջդիմութիւնները օրինակներէն են և ոչ թէ կանոններէն: Գործնականը տեսականէն աւելի օգտակար է և ասիկա է բնութեան մեթոտը, պարզ և անսխալ»:

Հեղինակը պատահական փաստերու վրայ կը յենու ցոյց տալու համար մեթոտին օգտակարութիւնն և առաջին մէն տարիքի կիրարկելի ըլլալը: Ի տալացի հեղինակը Ալֆրէրի 48 տարեկանին յունարէն սորվեցաւ և իբրեւ հելլենարան հաշակաւոր եղաւ: Կիկերոն յունարէնէ թարգմանութիւններ ընելով լատիներէնը կատարելագործեց և արուեստին տիրացաւ:

Քերականութեան ուսուցումը շատ ուշ սկսելու է: Վոլթէն երիտասարդներուն կը յանձնարարէր ժիրարի քերականութիւնը չսորվիլ, թէեւ ժամանակին ամէնէն լաւն էր, «որովհետեւ վնասակար է ոճին»: Կոնտինէն աք կ'ըսէ թէ «կանոններով սխիւր ամենամեծ սըխախ է»:

Մարտէլ կ'աւելցնէ իրաւամբ. «Քոռնէյլի, Մոլիէռի, Պակալի աստիճան քերականութիւն չի կար: Կիկերոն, Վերգիլիոս, Որաոիոս, Տանդէ քերականութիւն չեն կարգացած: Շատեր քերականութեամբ կը սորվեցնեն որովհետեւ լեզուն չեն գիտեր»: (L'Étude des Langues p. 149 Borrani 1867):

Մարտէլի այս բաժանումներն արուեստական են և կամաւոր: Օտար լեզու մը չենք սորվիր միայն կարգալու համար և միայն այդ մեթոտով, այլ աւելի խօսելու համար, գործածելով լսելու, կարգալու, խօսելու մեթոտները միասին: Կարելի չէ կարգալ առանց հնչումի,

մաքով թէ՛ բարձրաձայն հնչելու ենք: Մեռեալ լիզուռի մը համար առանց հնչման կարգալու մեթոտը թերեւս բաւ է, բայց կ'հղանի լիզուռի մը համար բաւական չէ: Մարսէլ բնական կը կարծէ մեթոտը, կը սխալի. մայրը տղուն կարգալով չի սորվեցներ մայրենի լիզուն, օտարը տարբեր երկրի մէջ լսելով կը սորվի: Ականջը մեծ դեր ունի լիզու մը սորվելու մէջ: Մարսէլի և աշակերտին թէոտորի գիրքերը կրնան օգտակար ըլլալ: Այս մեթոտը կը յարժարի մանաւանդ չափահասներու, որոնք յառաջացած են մայրենի լիզուռի մէջ:

Այս մեթոտով Պլուտարքոս լաս ինքեհն սորված է և Թէմիստոկլէս յառաջացած տարիքի մէջ պարսկերէն:

4. ԴԷՄ-ՅԱՆԴԻՄԱՆ ՄԵԹՈՏ

Այս մեթոտին մայրական անուն տրուեցաւ նախապէս: Մայրը ցոյց կուտայ տղան շրջապատող իրերը, տղան կը լսէ անունները, կը տեսնէ առարկաները, կը կրկնէ անունները: Հոս անջատ բառերը նախադասութիւններ են, դասողութիւն են: Անունին հետ պատկերը կը սպաւորուի տղուն մտքին մէջ և զուգորդութեամբ անունէն կը յիշէ պատկերը, կամ առարկան տեսնելով կը յիշէ անունը:

Դէմ-յանդիման ուսուցումը ուղղակի կամ անուղղակի է:

Ուղղակի է երբ աշակերտին կը ներկայացուի զինք շրջապատող առարկաները, անձերը, դասարանական իրերը, զգեստեղէնը, յատկութիւնները, դոյնները, ձեւերը: Նախադասութեամբ բառերը հիմնապէս կը սպաւորուին: Տղան կը տեսնէ, կը լսէ և կը կրկնէ նախադասութիւնը կամ կը կատարէ գործը միեւնոյն ատեն կուտայ անունը: Աթոտը դնել քովը, առջելը, ետելը, ևն :

Յետոյ կուգան բայերը, որոնք տեսանելի գործեր կը ցուցնեն ինչպէս բանալ, տալ, կտրել եւայլն: Գերման ուսուցիչներ բնագիտական պարզ փորձեր կը կատարեն օտար լեզուով:

Անուղղակի դէմ-յանդիման ուսուցումը առարկաներու պատկերները կը ցուցնէ, որովհետեւ անկարելի է ամէն բան գտնել դպրոցին մէջ: Այս մեթոտը բաւական հին է: Կոմենիուս, մանկավարժութեան Կալիլէն, «Orbis pictus» գործով կը կիրարկէր այս մեթոտը: Ռուսոյ և Բեսթալոցցի գնահատեցին պատկերներու դեռ ուսուցման մէջ: Պաղէսով (1723-1790) Philanthropinum de Dessau գործով կը բանար նոր ճամբայ մը «3 անգամ աւելի կարճ և 3 անգամ աւելի հաճելի» տղոց ներկայացնելով առարկաներ և անունները տալով: Յաճախ ըսած է. «100 անգամ դիւրին է սորվիլ լիզու մը վարժութեամբ՝ առանց քերականութեան, քան թէ քերականութեամբ՝ առանց վարժութեան»:

Երկար ատեն մոռցուեցաւ այս մեթոտը: 1858ին վերստին հրապարակ եկաւ Քարլ Կրիբի «Քաղաքն ու դիւրը» գործով: 1856ին Լուվիէ, Համբուրկի աղջկանց վարժարանի ուսուցիչը, հրատարակեց զասագրքեր: Հեղինակը կը հետեւէր բնական մեթոտին՝ դիւրինէն դժուարը, պարզէն բազադրեալը, թանձրացեալէն վերացեալը անցնելով:

1868ին ալ Ֆրիպուրկցի մանկավարժ մը, Քոսովիէ Տիլքթեր հրատարակեց գրքոյկ մը, բացատրելու համար դէմ-յանդիման ուսուցման կիրարկումը Ֆրանսիայի: Կը թելադրէ ցցնել, շօշափել տալ առարկան, յետոյ անունը տալ: Աշակերտն երուն կամ աշակերտի մը կրկնել տալ բառը, յետոյ կարգալ և կարգացնել դասին վերեւ գտնուած բառերը: Սկիզբները զբառախ-

տակին վրայ գրելու է դանոնք:

Նախագառութիւն մը ամբողջացնել տրուած ըլլալով մէկ մասը:

Հարցումներու միջոցով նախագառութիւններ եւ պարբերութիւններ կազմել տալ:

Դէմ-յանդիման ուսուցման ջիւղ մ պաշտպաններն եւ զան Ս. Կալի աղջկանց վարժարանին ուսուցիչ Ալիէ եւ Յիւրիկայի ուսուցիչ մը, Տ'էկլիւ: Ուսուցման համար գործածուած պատկերներն են Հէօցէլի տախտակները (ՅՉս. 140) որոնք կը ներկայացնեն 4 եղանակները, անտառ, լեռ, քաղաք: Անոնց փոքրադիր տպագրութիւններն ալ կան ֆրանսերէն բնագրին ընկերացած և խօսակցութիւններ պարունակող: Բառացուցակին մէջ հետզհետէ կը մատնանշեն իրերը, բոյսերը, կենդանիները, անձերը, պատկերներու ձևերը, յաւկութիւնները, ձայները:

Կը պարունակեն բաղձաթիւ գրաւոր և բերանացի վարժութիւններ: Գիրքը կը վերջանայ գլխաւոր բառերու բացատրութեամբ:

Վարժութիւններէն ետք պիտի համնի համառօտ քերականութեան մը: Տղան գործնականապէս պիտի դիտնայ զայն երբ անոր համնի: Տղոց տարիքին եւ զարգացման աստիճանին համաձայն քերթուածներու հաւաքածոյ մըն ալ կայ գրքին ետին:

Հեղինակը կը յաւձնարարէ տախտակներու բացատրութեան ընկերացնել արտասանութիւն մը, պատմել առարկաներ, հէքիաթներ և երգել քերթուածները:

Հէօցէլի տախտակները կը գործածուին Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Պելճիոյ, Տանըմարքայի, Շուէտի մէջ: Հալպվաշ և Վէպէր քերականութիւններն ալ բաղձաթիւ պատկերներ ունին: Անգլերէնի ուսուցման համար նոյն մեթոտով պատրաստուած են Alice in England և The

Girls own, the boy's own Book և Tom in England

գործերը պատրաստուած M. et Mme Camertynck ա-

մօլին կողմէ, հրատ. Didier գրատան:

Ամիսիկով զանազան եղանակները կարելի է յանձ-

նարարել:

Տարրակն ընթացի համար ուսուցիչը առարկաներ ցոյց տալով, շարժումներով, ձևերով տալու է անունները. յիշելու գործողութիւնը՝ ինքզինք հասկցնելու է: Գասը սկսելու է հարցումներով, կրկնելով նոյն բառերը: Երբ բաւական յառաջացած են պզտիկ գոցեր կարելի է տալ:

Միջին ընթացքին մէջ կամաց կամաց կ'օրդալ հէքեաթ մը, առակ մը. բացատրել այդ լեզուով, կարգացընել տալ և բաղձաթիւ հարցումներ ընել նիւթին շուրջ, զժուտը և նոր բառերը կրկնելով: Արձակի վերածել տալ, գոցեր քիչ մը աւելի երկար: Բառերը արտասանել, գրել և գրել տալ միշտ:

Քերականութիւնը վերապահելու է բարձրագոյն ըն-

թացքին: Տղան բաղձաթիւ ընթերցումներ ըրած ըլլա-

լու է:

Պերլից մեթոտն ալ դէմ-յանդիման, ուղղակի ուսուցում մըն է, հսկայական է շուտով խօսիլ սորվեցնել, Պերլից փորձեց նախ Պերլիի մէջ, յետոյ Սմերիկայի, ուր ընդունուած մեթոտն է 1878էն ի վեր: Աշխարհի ամէն կողմ այս մեթոտով կենդանի լեզուներ սորվեցընող դպրոցներ կան:

Պերլից կը դատապարտէ թարգմանական մեթոտը, որովհետեւ.

1. — Ժամանակի կորուստ է մայրենի լեզուին դիմելը
2. — Այս մեթոտով սորվեցնողը խօսելու գըժւարտութիւն կը կրէ.
3. — Բաղձաթիւ բառեր, յատկա-

բանութիւններ համադր չունին մայրենի լ'զուի մէջ.
 4. — Պղտիկ մը, ճամբորդ մը տարբեր միջավայրի մէջ
 քիչ ժամանակէն կը սորվին տեղական լեզուն, մինչդեռ
 թարգմանութեան մեթոտով տարիներ պէտք էն կար-
 դալու և հասկնալու համար. 5 — Թարգմանութեան
 մեթոտով սորված քերականութիւնը կը մոռցուի չու-
 տով, այս մեթոտով գիւրութեամբ կը սորվի և միշտ կը
 յիշէ:

Սորվեցնելու մեթոտն ալ շատ հեշտ է, բառը գրե-
 լու է արտասանելէ ետք, Տղան արտասանելու է լսել
 և տեսնելէ ետք, որպէսզի մայրենի լեզուն ձայներով
 չնչ է սա, յետոյ կը պատասխանէ ինք և հարցու՞մը
 կրկնելով պատասխանը կրկնել կուտայ տղուն:

Ա. Դասին կը ճանչցնէ գոյներն ու իրերը. Բ. ին՝
 տարածութիւնները. Գ. ին՝ դրեւանները. Դ. ին՝ տեղն ու
 դիրքը. Ե. ին՝ շարժումները. Զ. ին՝ թիւերը: Շարժում-
 ներով կը սորվի բայերը:

Այս մեթոտին կողմնակիցները կը պնդեն որ տղաք
 օրը 1 ժամ յատկացնելով 6 ամիսէն կը սորվին խօսիլ
 և գրել: Անշուշտ տարրական խօսքեր ըլլալու են բայց
 ստացած պիտի ըլլան հնչման, արտասանութեան վար-
 ժութիւններ: Սահուն կերպով արտայայտուելու համար
 տարիներ անհրաժեշտ են: Այնուհետեւ կարող է գիմել
 գրական լեզուն լաւագոյն գործեր կարգալով և հա-
 րըստանալ բառամթերքով:

Ուղղակի մեթոտին վրայ հիմնուած է Carréի մե-
 թոտն ալ: Հեղինակը կը գրէ. «Եթէ մայրը 2-3 տա-
 րեկան տղուն կը սորվեցնէ լեզուն, նոյն արդիւնքին
 կարելի է հասնիլ նոյն մեթոտով: Անհրաժեշտօրէն հա-
 մակարգեալ, յառաջդիմական և մեթոտաւոր ըլլալու է

գործածուած եղանակը: Սորվելու է կարգալ և գրել
 միանգամայն խօսիլ: Բառերը ընկերանալու են մարմ-
 նամարդի, հաշուի, գծադրութեան, երգի, ձևերու:»

«Նոր դպրոցներու մէջ կը հետեւին բնական մե-
 թոտին: Օտար լեզու սորվելու համար տղան կը զրկը-
 լի այդ երկրին մէջ, ուր կը մնայ մինչև որ տարրա-
 կան խօսակցութիւններ կարենայ արտայայտել: Յետոյ
 կը վերագտնայ դպրոց՝ այդ լեզուն սորվելու ուղղակի
 մեթոտով:

Ուելլորդ է ժամավաճառ ըլլալ քերականութեան
 կանոններ սորվեցնելով, սակայն երբ տղան յառաջա-
 ցած է, երբ գործնականապէս գիտէ կանոնները, կրնայ
 սորվիլ ձևերը, նրբութիւնները: Սոսելով և կարգալով
 տղան կը սորվի քերականական հոլովները, խոնարհու-
 ները, նոյն իսկ համաձայնութիւնը:

Քերականութիւն սորվեցուցած ատեն ալ տախտա-
 կին վրայ գրելու է օրինակը և անկէ հանել տալու,
 գիտել տալու է կանոնը: Ընթերցումի դասերուն հե-
 տըզհետէ գիտել տալու է հանդպած կանոնները վերլու-
 ծումներով: Քերականական նրբութիւնները պիտի սոր-
 վի ապագային՝ եթէ կ'ուզէ մասնագէտ մը դառնալ այդ
 լեզուին մէջ:

Տղան յառաջանալէն ետք կազմել տալու է բառե-
 լու ընտանիքները. մատնանշելով բարդութիւններն ու
 ամանցումները, հոմանիշներ, հակահիշներ, յատկաբա-
 նութիւններ:

Գրաւոր պարտականութիւնները կը կայանան նա-
 խադասութիւններ ամբողջացնելուն մէջ, տրուած
 ըլլալով բառերը՝ ձևափոխութիւններ ընել դէմ-
 քերու, բայերու, ժամանակներու, ենթակայի: Կարելի
 է վերջին տարիներուն շարադրութիւններ ընել տալ
 նիւթն ու ատագըր տալով:

Մէկ քանի տարիէն ուղղակի մեթոտին դերը վերջացած է, աղան գիտէ գործածական բառերը, քերականութեան անհրաժեշտ կանոնները, գիտէ հասկնալ եւ արտայայտուիլ էական կէտերու մէջ: Այնուհետեւ ուսուցիչը ուժ տալու է ընթերցման որուն նիւթը կրնայ ծառայել ուղղագրութեան, խօսակցութեան, պատմել տալու եւ շարադրելու:

Ասով մէկտեղ լքելու չէ բոլորովին թարգմանութիւնը: Կարելի է երբեմն թարգմանութիւններ ընել տալ իմաստին ղիւրութեամբ թափանցել տալու համար: Բայ Պասի կ'ըսէ որ թարգմանութեան տեղը վերջն է ոչ թէ ուսուցման սկիզբը:

Թարգմանութիւնը մտքի մարզանք մըն է, մինչդեռ դէմ-յանդիման մեթոտով ուսուցումը մեքենական է: Ուսուցչին կը մնայ կրթիչ եւ շահեկան դարձնել դասը: Բոլոր մեթոտներուն արժէքը կախում ունի ուսուցչին եւ աշակերտին մտքի տարողութիւնէն: Դէմ-յանդիման ուսուցումը աւելի հոգեբանական է, որովհետեւ լեզուի փոխանցման գործարանը լեզուն է, կենդանի լեզուն, ոչ թէ մեռեալ լեզուն, գրքին լեզուն:

4. Պատմութիւն

Պատմութեան ուսուցումը կը կրթի մտքին կարողութիւնները, յիշողութիւն, երեւակայութիւն, դասողութիւն եւ կը նպաստէ բարոյական դաստիարակութեան:

Պատմութիւնը հետազոտութիւնն է նշմարութեան, դասուն է հայրենասիրութեան: Կ'ուսումնասիրէ պատմական իրողութիւնները, ժամանակամիջոցն եւ միջավայրը, ուր տեղի ունեցած են առնել: Ազգային պատմութիւնը ցոյց պիտի տայ անցեալի եւ ներկայի համեմատութիւնը, անցեալի փառքերն ու անարարները, անցեալը փառաւորելու,

ներկան միախառնելու գնեղու եւ ապագային վրայ հաւատք ունենալու համար:

Ընդհ. պատմութեանը տղան պիտի սորվի միշտ ազգերու մարդկութեան ընծայած ծառայութիւնները, կատարած փառաստուծները:

Պատմութեան դասը վերջում է նախ.ի ծրագրէն, որովհետեւ փոփոխները ժամանակի եւ միջոցի մասին գաղափար տունին սակարին: Վարի երկու դասարանները կը սորվին Ա.զգ. պատմութիւնը: Վերի ցորս դասարանները ժամանակագրական կարգով հիմնէն նորը կը յառաջանան ազգային պատմութիւնը կապելով ընդհանուր պատմութեան հետ: Չկայ կողմացած, անցու պատմութիւն մը, այլ շրջանում պատմութիւններ որոնց միացումը կը կազմէ մարդկութեան վերելքը փայտներու կեանքէն ներկայ փայտակարութեան քանդարները:

Ուսուցիչը նախորդ դասը հարցախնդիր յետոյ յասակ եւ պարզ կերպով կը պատկերէ նոր դասը ծանօթի կապելով սորվելիքը: Երբեմն կը հարցնէ աշակերտին անցեալը դասէն դէպք մը, կարեւոր անձնաւորութիւն մը: Երբեմն կը կարդայ դասը աշակերտներու մասնակցութեամբ: Կաւրեւոր քուսակ մը, գլխաւոր դէպք մը կը գրէ խօսակցի ընդմէջ: Պատմելէ կամ ընթերցումէն յետոյ՝ ուսուցիչը կ'ամփոփէ դասը, վեր հանելով գլխաւոր գաղափարը, կը միացնէ պատմութեան մասերը: Դասը սպասուող ընկերու հարցերէ պատմութեան վերաբերող պատմութիւն, մար ցոյց տալու է ժամանակին վերաբերող պատմութիւն, դասակներ, յիշատակարաններու շուսակներ: Պատմական փաստներու եւ անձերու գծագրութիւնը, պատմական ընթերցումները, յերեւակայ յանձնարարելի են վերի դասարաններուն համար:

Մտնաբերելու չէ ցոյց յիշողութիւնը յատուկ անուններով: Միտք պահելու են միայն գլխաւոր դէպքերը եւ

կարեւոր քուսկանները.

5. Աշխարհագրութիւն

Աշխարհագրութիւնը հետզհետէ կարեւորութիւն ստացած է Եւրոպայի դպրոցներուն մէջ: Նախակրթարաններու ծրարագիրը կը պարունակէ աշակերտին հայրենիքին մասերամասն աշխարհագրութիւնը, աշխարհի հիւնդ մասերուն համառոտ նկարագրութիւնը եւ գլխաւոր ֆազիսները միայն: Մեր ծրարը շայն տեղ կուսայ ընդհանուր աշխարհագրութեան: Բ.ին եւ Ե.ին մէջ կ'ուսուցակէ Ստորին աշխարհագրութիւնը, Զ.ին մէջ՝ ուսումնական եւ բնական աշխարհագրութեան տարրերը եւ Եւրոպան:

Աշխարհագրութիւնն ալ կը մարդէ միտքը, պայտանաւոր ակուններու քուարկութիւն մը ըլլայ, այլ աշխարհագրական իրողութիւններու պարզ բացատրութիւնները եւ ակունց հետեւակերպ: Ուստի երկու գլխաւոր բաժանում ունենալու է, 1.) երկրի մակերեսին նկարագրութիւնը, յետոյ իրողութիւններու բացատրութիւնը 2.) բնակչութեան յարաբերութիւնը տեղոյն հետ (բնակչութիւն, երկրագործութիւն, ճարտարարուեստ, պէտական կազմակերպութիւն եւլն.):

Այսպէս՝ աշխարհագրութիւնը շատ շայն է: Ընտրութիւն ընելու է նիւթերէն եւ յիշելու՝ որ նախակրթարանը ստոյգեցընելու է ինչ որ մարդ ակցիտանալու չէ: Հարեւոյնակցիտական ուսուցում մը ժամադիտանութիւն է: Ստոյգեցընելու է ամէնէն կարեւոր յատուկ ակունները, ծանոտանալու է միշտ երկրի մը արտադրութեան վրայ, արդիւնք կլիւնայի, աշխարհագրական դիրքի եւայլն: Տոյց տալու է մասնաւոր քի ազգի մը նիւթական կարողութիւնը, ազդեցութիւնը, բարեկեցութիւնը բարոյական յատկութիւններէ - նախաձեռնութիւն, կորով, հետեւողական ոգի ամէն ձեռնարկի մէջ, հաներաշխոյթիւն - կախում ունի, Զուիցերիա, Պելճիֆա, Հոլանտա ակնատու օրինակներ են:

Աշակերտներուն ներկայացնելու է միշտ աշխարհագրական աշխատներ: Տեսնելու է ծոցի, նեղուցի պարսկոցի պատկերներ եւ գծելու է զանոնք: Շատ մը դպրոցներու մէջ աւագով լին, նեղուց եւլն. շինել կուսան վոնֆրիկներուն: Վարժեցնելու է ֆարսկա մը կարդալու յետոյ գծելու: Նախապէս ուրուագիծեր անելու են եւ հետզհետէ գծելու գետերը, լեռները, դաշտերը: Յիշողութեանը գծելու են տարածական վրայ պարզ ֆարսկներ: Այսպէս՝ դասը տարւորիչ կ'ըլլայ եւ ֆենտրեան յարող օրը չի մոռցուիր:

6. Թուաբանութիւն

Ուսողութիւնը վերացական գիտութիւն կոչուած է. ուսուցման մեթոտն ալ վերացական եղած է երկար ատեն: Միւնչեւ քուաբանութեան եւ երկրաչափութեան ուսուցումը բանձնացեալ ըլլալու է:

Զանազան վարժութիւններով իւրացնել տալու է գործողութիւնները, այնուհետեւ ակցնելու է տեսականին. Փոֆրիկները անարկաներ հանախակելու եւ բաժնելու են: Ահապարելու չէ նպատակին հասնելու համար. Թուաբանութեան ամէն դասի ատեն տղայ մտաւոր վարժութիւններ ընելու են:

Նախակրթարանի ուսողութեան ուսուցման նպատակը հաշուել, արագօրէն եւ ճշգրտութեանը հաշուել տալու է:

Տրուած ինդիքները գործնական ըլլալու են: Վարժուելու են լոժեղմ տեղական պէտքերուն յարմար ինդիքներ: Բոլորն ալ շանկեկանութիւն մը ունենալու են եւ սարկաններու գետնակ, անտարտի, երկրագործութեան, հաշուականութեան վրայ ծանօտութիւններ տալու են:

Մրթագրութիւնները բացատրուած ըլլալու են, շիտակ լոժողները հասկնալու քի ինչպէս ճիշդ պատճառաբանած են, միտները քի ինչո՞ւ սխալած են: Բարդաշտը

ե այնուհետև սարքեր լուծումները:

Կարևորագույնը 3 կես շիր կար ուներ մեկ ամսակին մեջ, 5 կես շիր ալ միւս ամսակին մեջ, քանի՜ շիր ուներ = 8 կես շիր = $8/2 = 4$ շիր: Առօրեացեղուն հաւա՞ր կոտորակին միւս մասերը կը դիմե նարինջի մը, լուցիկներու եւայլն: Լուցիկներով կարելի է երկրաչափական պատկերներ կազմել սալ, երեք լուցիկով շինել եռանկյան մը, աշակերտը պիտի տեսնէ որ հաւասարակողմ է, կազմել սալ ուրիշ մը կրկնակ լուցիկներով, աշակերտը պիտի տեսնէ որ սսացում եռանկյանին կողը առաջինին կրկնակ է:

Շինել սալու է խորանարդներ, բուրգեր, գլաններ: Տղան կը հաւերէ կողերը, երեսները, անկյունները, կ'ըմբռնէ ստորաքաճակումներուն իրարմէ քանակական անգամ մեծ ըլլալը:

Մերական դրոշմները ստիւգուն է նոյնպէս տեսնելով, շոյախելով, չափելով:

Դժագրութիւնն ալ կ'օժանդակէ երկրաչափութեան ուսուցման: Մասնաւորաբար վերի դասարաններուն մէջ երկրաչափութիւն եւ երկրաչափական գծագրութիւն հանրապարար ուսուցուելու են:

7. Գիտութիւններ

Երե վերացական կոչուած գիտութիւնները քանձարացեալ մեթոտով աւանդուելու են, ապա ուրեմն փորձառական կոչուած գիտութիւնները ուսուցուելու են մի միայն դիտել սաղով եւ փորձերով:

Նախալրբարանի վարի դասարանները պիտի ստիւգուն իրենու գիտութիւնը, վերինները միայն պիտի մօտեման գիտութիւններու արտերին: Գիտիչ հոս երկրորդական է: Ուսուցիչը պիտի ցցնէ առարկան, պիտի փորձէ եւ փորձել պիտի սալ ստիւգական առարկաներով: Տղան ստիւգա՞ծը,

դարձը տեսածը պիտի բարդա՞ծ: Սկզբունքներէ աւելի գործնական կեանքի կիրարկումներ ստիւգուելու է:

Չեսեւարար գիտութիւններու ուսուցումը յիշողական ըլլալու չէ: Գործը մարզելու է դիտողութիւնը, իրողութիւններն իրարու հով քերելու եւ դասաւորելու վարձեցնելու է: Օտար համար անհրաժեշտ է որ դպրոցն ունենայ փոքրիկ աշխատանոց մը, քանզորան մը ուր աշակերտը զրտնէ դասին վերաբերեալ առարկաները գործիքները:

Գիտութիւններու մէջ կարեւոր տեղ մը տուած է առողջապահութեան: Թէ բարոյախօսութեան եւ քի բնախօսական սարակական ծակօրութիւններու կարգին առողջապահական ծակօրութիւններ ալ դրուած են, որպէսզի աշակերտը ստիւգուն եւ գործարի առողջ սպրեղու կստանաներ:

Գիտութիւններու մաս կը կազմէ նաեւ սոսկին տեսնելու, որ նոյնպէս գործնական ըլլալու է, բայց ցաւալի է որ ներկայ պայմաններու սակ տեսական, գրքունակ ըլլալի անկին չ'անցնիր: Ամերիկեան վարժարանները «սոսկին օր» ունին. այլ կես օրը աշակերտահիները գործնական աշխատանքներ կը տանին խոհանոցին մէջ, սակ մէջ: Ֆրանսայի 1920 ի մանկավարժական ժողովները նոյնը պահանջեցին նախալրբարաններու աշակերտահիներուն համար:

Ամեհեհ աւելի գիտութիւններու ուսուցման մէջ կրկնուելու է գրայապաշտ խօսքը. «ոչ մեկ քան մեքին մէջ կը սպարորդի որ նախապէս գրայարաններուն մէջ չէ եղած»:

8. Զեռքի գործեր

Ոգգ. մանչերու վարժարանները բոլորովին զանց առած են ձեռնական աշխատութիւնները: Ֆրանսայի նախալրբարաններուն մէջ ներմուծուած է 1882 յունիս 27 ի հրամանագրով: Լոք եւ Ռուսոյ կը պահանջէին որ տղան

արհեստները սորվի ինչ դիրքի տեղ աչ որ ըրայ եւ Գրան-
ասյի երրորդ անուսպետութեան նախաւորութեան կազմու-
կնւոյողը կը ներշնչուի մանկավարժներէ, «Սգգ. փար-
ժարանը, կ'ըսէր Ժիւլ Գերրի. մերիկին նման աշխատանք-
ներու նախաւարութեան մը մեջ աշխատութեան դպրոց մը
ըրայուն է իսկապէս»:

Մանկավարժացի աշխատանքները շարունակուելու եւ
նախաւորութեան մեջ աչ: Միացած ըրայուն եւ գծագրու-
թեան դասերուն եւ գուգընթաց երկրաչափական ծանօթու-
թիւններու ուսուցման: Մեկը միւսը ըրացնելու է միջոց,
մեկը միւսին օժանդակելու է յանախ: Իրագիտական ա-
նարկաներ, գիտական պարզ գործիքներ պատրաստել թէ օգ-
տակար է դասին ուսուցման համար եւ թէ հանելի տղան
համար: Ուսուցչին կը մնայ տղոց անարարութեան, տեղա-
կան սովորութիւններու համեմատ աշխատանքներ տալ:

Չեռական աշխատանքները ձեռքի անարարութեան կը
փարձեցնեն, դիտողութիւնը կը կրթեն եւ համբերութեան կը
փարձեցնեն:

Դպրոցն ունենալու է մասնաւոր աշխատանք մը
որ տղայ կարենան աշխատել եւ սովորական գործիքներ
գործածել սորվիլ: Նպատակը արհեստաւոր մը հասցնել չե-
ոչ աչ նախապատրաստել արհեստի մը: Արհեստը սիրցնել
տալ, արհեստներն արհամարհելով՝ նիւթական ու ինձնական
կարողութիւններէն վեր սպարեկներու չձգել, այս ըրա-
յուն է դպրոցին նպատակը մեզի նման արհեստաւոր ժողո-
վորդի մը համար:

Աղջիկներու բաժնին ձեռնական աշխատութիւններն եւ
ձեռագործ անէն դասարաններու համար եւ կար ու ձեռ-
երկու դասարաններու համար: Ուսուցչուհին ջանալու է
փարձեցնել աշակերտը ինքնուրու գործ մը առաջ բերելու,
կարգաւորութիւն տալու, ուշադրութիւնը մարդելու եւ յա-

րատելութեան ոգի ներշնչելու:
Ուսուցչուհի կրնայ հաւատարման կամ անհասկան ըր-
չալ: Ուսուցչուհին անհնուն կը թացարե կատարուելի
աշխատանքը եւ կը կատարէ անհրաժեշտ շարժումները:
Յետոյ դասարանին մեջ շրջելով կը դիտէ իրաւականի
կատարած գործը, կը արթարե, կ'ուսովի: Երբեմն հասկցող
աշակերտունի մը կ'օգնէ յիսակցողին կամ միասին կը
կատարեն նոյն գործը:
Չեռագործի համար աչ անհրաժեշտ է մասնաւոր դա-
սարաններ:

Օտարականներ այցելելիցին նշանաւոր Հերակլիտէսի:
Մեծ եղաւ իրենց դարձացումը՝ երբ տեսան որ կերակու-
րը պատրաստելու զբաղած էր, յանձնուած ուսման աշ-
խատանքի մը: Հերակլիտէս ժպտեցաւ և պատասխա-
նեց. «Հող անդամ չատուածներ կան»: Յոյն մտածողը
գիտէր ազնուացնել ամէնէն համեստ զբաղումը, յարգել
և սիրել կեանքը:

Մարդկութեան երախտադիտութեան արժանացող
մեծ դէմքեր չարձամարհեցին ձեռական աշխատանքը,
պատուաւորապէս շահեցան իրենց սպորտստը համեստ
արհեստներու հետեւելով: Թաղէս և Սոլոն պարզ առե-
տրականներ էին, Պլատոն ձիթաւիղ կը ծախէր: Սբի-
նոզա հայելագործ մըն էր, Լիւննէոս կոշիկակար, Նեոտոն
ատաղձագործ:

Լուդեր, Ռապըլէ, Մոթէններ յայտարարեցին թէ
տեսական ուսումները միացած ըլլալու են ձեռական
գործերու հետ: Կոմենիոս (1592—1671) իր Didactica
magna գործին մէջ արհեստներու կարեւորութիւնը
չեղտեց: Լոք նոյնը պաշտպանեց Անգլիոյ մէջ, մեծ կա-
րեւորութիւն տալով երկրագործական աշխատանքներու

և փայտի վրայ կատարուած գործերու՝ քննելով խնդիրը մտաւոր, ֆիզիքական և բարոյական երբեակ տեսակէտներով: Ռուսոյ կը վաժարէր որ էմիլ արճեստ մը սորվի: Իր ներբողականը ներշնչեց Պաղէտով (1723 — 1790) և Բեյթալոյցցի: Վերջապէս Ֆրէսուպէլ (1782 — 1852) ձեռական աշխատանքները մտցուց մանկապարտէզներու մէջ:

Տանիմարքայի մէջ Գաաու և Ռոմ բացին 1873 ին ձեռական աշխատութեան առաջին ընթացքը: Շուէտի մէջ Օթթոյ Սալոմոնն հիմնեց Naâs ի վարժապետանոցը արճեստներու համար: Շուէտի մէջ մուսքի տարիքն է 10, Առաջին տարին աշակերտը փայտ, երկաթ, թուղթ խաւաքարտ կը գործածէ, ձեռքը կը մարդէ, ճաշակը կը բանայ և կը պատրաստուի արճեստի մը ընտրութեան: Երկրորդ տարւոյն սկիզբը տղան կ'ընտրէ արճեստ մը: Ռուսոյցումը կ'աւարտի 14 տարեկանին:

Մասնագիտական ուսուցումը յանձնուած է գործաւոր ուսուցչին: Ամէն տարւոյ վերջ աշխատութիւնները կը ցուցադրուին և կը վարձատրուին:

Ֆինլանտայի նախակրթարաններուն մէջ ձեռական աշխատութիւնները պարտաւորիչ են:

Ձեռքի գործերու ուսուցումը երկու դրութիւններու մէջ կը տարբերի, տնտեսականը, որուն համեմատ նախակրթարանը պատրաստելու է արճեստաւորներ կամ զարգ սցնելու է տղոց ձեռքի ճարտարութիւնը, այնպէս որ դպրոցէն վկայուելուն՝ կարենան օրապահիկին ճարել, և մանկավարժական դրութիւնը, որ ձեռքի աշխատանքները կը նկատէ դաստիարակչական միջոց մը՝ գործնական կ'անքի զանազան պարագաներուն կիրարկելի ընդհանուր յարմարութիւն մը զարգացնող:

Այս վերջին դրութիւնը դերադաս է առաջինէն և ընդհանրապէս ընդունուած բոլոր նախակրթարաններէն: Ձեռքի աշխատութիւններն առիթ պիտի տան կիրարկելու բազմաթիւ տեսական ծանօթութիւններ, որոնք բաւուր ըլլալէ պիտի դադրին, պիտի զարգացնեն դիտողութեան ոգին, զօրացնեն պատճառաբանութեան կարողութիւնը: Պիտի նպաստեն նաև բարոյական դաստիարակութեան. տղան պիտի ունենայ իր գործիքները, իր աշխատելիք նիւթերը որոնց համար պատասխանատու է: Գործ մը պիտի արտադրէ և այդ դործը համեմատական է իր ճիգերուն, պիտի գիտակցի իր ուժերուն: Սովորութիւնները կը ստացուին միեւնոյն գործերու կրկնուումներով: Պիտի կրկնուին՝ երբ տղան կը զանուի ընական պայմաններու տակ, Սրբ ձեռքի գործերը և անոնց լրացուցիչ արճեստները տղուն կուտան կարգի, խնայողութեան, ճշգրտութեան, ճշգրտաբանութեան, կորովի, յարատեւութեան յատկութիւններ, աշխատուկութեան սէր, յատկութիւններ՝ որոնք ունէ ուսումով չեն ստացուիր: Վերացական ուսուցումներով սնած տղուն համար ընտրութիւնը փակուած է իր հարուստ գանձերով, իր բոլոր գեղեցկութիւններով:

Երկու դրութիւնները հաշտեցնելու է իրարու հետ նախակրթութեան նպատակը արճեստները, գործնական արաստել չէ, այլ սիրցնել արճեստները, գործնական ասպարէզները: Ձեռական վարժութիւններով, մտքի կարողութիւնները մշակելով՝ լուրջ անհատներ պատրաստել է: Միջակէն վեր եղողներ կրնան ազատական ասպարէզներու հետևիլ, եթէ նիւթական պայմանները ձեռնառու են: Բայց խիստ մեծամասնութեան համար, որոնք են Բայց խիստ մեծամասնութեան համար, արհեստաւորի կեանքն է վիճակուած: Միջակորեար դասակարգի դաւակները պաշտօնէութեան մղել կը նշանա-

Կէ այդ դասակարգի փճացման աշխատիւր Արհեստները ընկերային ճշմարիտ առողջապահութեան միջոցներ են, Ճանաւանդ մեզի համար:

9. Մարմնակրթանք

Մարմնակրթի կարեւորութիւնը ակարհին ընդունըւած չէ մեր մեջ: Աւելորդ գրադում մը կը նկատուի շատերէն՝ քան որ աշակերտները պատեհութիւն ունին սպաս խաղեր կազմակերպելու պարոցին դուրս:

Մարմնակրթը կը կրթէ մկանները, կը վարժեցնէ մկանունքան, կը կազմէ ուշն ու կամքը:

Մարմնակրթանքի ուսուցիչը նկատուի ունենալու է որ տղան անման սարիքին մեջն է, անեկ շարժում անեկ սարիքի չի պատշաճիր: Շարժումներուն նպատակն ըլլալու է դիւրացնել արեան շրջանը, գորացնել քոֆերը, իւրացնել տղասացած սնունդը:

Ճրակակազմ վարժարաններու մեջ օրական կիս ժամ կը յատկացնեն մարմնակրթանքի, առաւօս կամ կիս օրէ յետոյ՝ միշտ նաչերէ քաւական ետ: Տկար չեղող նեւէ տղայ մասնակցելու է մարմնակրթանքի դասերուն:

Պզտիկներուն համար պահերու տեւողութիւնը քառորդ ժամը անցնելու չէ, մեծերու համար 25 եւ 45 վայրկեան տեւելու են:

Օտար վարժարաններու մեջ աշակերտութիւնը մարմնակրթի յատուկ զգեստներ ունի, սպորային վարժարանի մը համար ասիկա անկարելի է: Կը քաւէ որ տղայ հագուած ըլլան շարժումներու արգելք չեղող զգեստներ:

Իսար քեթէ շարժումներով սխալու է, յետոյ քուն դասը գործարարելի է ետեւեւէ հանրատրտեան առաջնորդելու է: Անմիջապէս քունն շարժումներ ընել տղայ գորշակալու է:

Մարմնակրթանքի մաս կը կազմեն խաղերն ու պրոտոցները: Խաղերու եւ պրոտոցներու ասեկ ուսուցիչը պիտի վարժեցնէ դժուարութիւններու յարդերու, իրերօգտութեան եւ անհասական ձեւերեղութեան:

Անդրիկ իմաստասէրը, Սրէնսըրը, Դաստիարակութիւնն դասական գործին մէջ ըսած է. «Կեանքի մէջ յաջողելու առաջին պայմանը լաւ անասուն մը ըլլալն է»: Ամէնօրեայ դիտողութիւններով կրնանք հաստատել լաւտիւն երգիծաբանին տողը. «Առողջ միտք առողջ մարմինի մէջ»: Կարելի չէ ժխտել հետեւաբար մարմնակրթանքի օգտակար գերը:

Հիւսիսային երկիրները կը գործադրեն Լինկ Շուէտացին մեթօտը: Ֆրանսայի մէջ Ամորոյի մարմնակրթանքի դրութեան կը հետեւէին հախապէս, որ ըմբիշներ պատրաստելու մեթօտ մըն էր:

Շուէտական մեթօտը կը հիմնուի կազմախօսութեան եւ բնախօսութեան վրայ, հետեւաբար գիտական մեթօտ մըն է: Բայց Ֆրանսացի մարմնակրթիչ Տրմընի Փրանսական սովորութիւններուն յարմար չէ գտած:

Ֆրանսացին ժորժ Հեպեր ներշնչուելով աժողիւն մարմնակրթանքի գրութեանն բնական մեթօտը կը կիրարկէ Ռէնտի ըմբիշներու գործին մէջ: Այս մեթօտը կ'աշխատցնէ ըլլոր դնդերները, ոչ թէ չուէտական մեթօտին նման այս կամ այն դնդերները: Ամէն տարիքի կը յարմարի եւ ամէնուն հաճելի է բնական մեթօտը, բայց յարմար խաղալայրեր ունենալու է:

Ֆրանսայի ըլլոր դպրոցներուն մէջ այժմ կը կիրարկեն մարմնակրթանքի պաշտօնական մեթօտ մը, որ միւսերուն համագրունն է պարզուած Manuel d'exercices physiques et de jeux scolaires ի մէջ հրատարակուած 1909 ին:

Մարմնակրթանքի օժանդակներ են բաց օդի դըպրոցները, արձակուրդի դադութները: Առաջին դադութը կազմակերպեց Յիւրիսցին Բլոն 1876 յն: Այսօր ընդհանրացած է Եւրոպայի զանազան կողմերը: Լէյ հաստատեց որ 3 շաբաթ արձակուրդի դադութներուն մասնակցող իւրաքանչիւր տղայ 1 քիլո 280 կրամ աւելցած է և կուրծքն ալ 1 սանթիմեթր լայնցած է:

Ամէն դպրոցի մէջ ընդհանրացած սովորութիւն մըն է նաև բժշկական քննութիւնները: Բժիշկը պարբերական այցելելով պիտի հետաքրքրուի դպրոցի ֆիզիքական դաստիարակութեամբ, առողջութեամբ, նոյն իսկ պիտի օժանդակէ ուսուցչին դասարաններու համասեր վիճակ մը տալու:

Պեւծիքայի Հէնոյ դաւառին մէջ ընդունուած է առողջութեան տեսրակ մը, ուր կը նշանակեն տղուն.

Ա. 1. Ժառանգական նախընթացները (ծնողական ժառանգութիւններ, քոյրեր, եղբայրներ), 2. Անձնական նախընթացներ (հիւանդութիւններ, հասակ, ծանրութիւն), 3. Մննդատուութիւն, 4. Բժշկական քրննութիւն մանրամասնօրէն:

Բ. Կուրծքին տարողութիւնը (ներշնչումէ և արտաշնչումէ յետոյ). Գանկին պարունակութիւնը.

Գ. Ուժին չափը. Ծնչառութեան ուժը (խորունկ արտաշնչումէ մը և ընականոն շարտաշնչումէ մը յետոյ բուն ներշնչումով առնուած օդին ծաւալը):

Դ. Զգայարաններու վիճակը:

Ե. Ընդունակութիւններ (յիշողութիւն, պատճառաբանութիւն, իմացականութիւն, ուշադրութիւն):

Նման ցուցակներ պատրաստել դժուար գործ է եւ յաճախ անկարելի: Անկարելի է այսպէս ժառանգականութեան մասին ճշգրիտ տեղեկութիւն հաւաքել տը-

դոցմէ և ծնողներէն: Գործնական դժուարութիւն մըն է նաև ճշգրտօրէն կատարել չափումները: Մարմնական վիճակը, կենսական գործարաններու գործունէութիւնը, մտաւոր աշխատութեան մարմին վրայ ունեցած ազդեցութիւնը հասկնալու համար կը չափեն գանկին պարունակութիւնը կուրծքին տարողութիւնը. իրանին երկարութիւնը, թեւերուն և սրունդներուն երկարութիւնները և համեմատութեան կը դնեն թեւերը: Պարբերաբար կը կատարեն նոյն չափումները տարբերութիւններ գտնելու համար: Տ. Գրանչէ 36 ժամէն կրցած է քննել Բարիդի 438 տղաքը, այն ալ բժիշկներու օժանդակութեամբ:

40 տարիներու բնախօսական հետազօտութիւններէն՝ տարիքներու մասին հետեւեալ դասաւորութեան եկած են մասնագէտներ.

	մանչիք	աղջիկներ
երախայտութիւն մինչև 7 տարեկան,	7 տարեկան,	մինչև 6 տարեկ.
մանկութիւն	7 էն 12	6 էն 10
պատանութիւն	12 էն 15	10 էն 13

Տ. Գոտէն 30 ի մօտ օրէնքներ կը հաստատէ աճման փոփոխութիւնները ցոյց տուող. Յրդ օրէնք՝ ոսկոր մը 6 ամիս աւելի կ'երկնայ քան թէ կը լայննայ, միւս ամիսն աւելի կը լայննայ քան թէ կ'երկըննայ:

Ուստի դաստիարակը նկատի ունենալու է տղուն աճման օրէնքները: Մարմինը միևնոյն աճումը չունի ամէն ատեն նոյն աշխատութիւնը չի կրնար քաղաղրել: Երբ մարմինը սրազ աճում ունի մտաւոր ծանր աշխատանք կարելի չէ պարտադրել տղուն: Աճման գլխաւոր ժամանակներն են մանկութեան անցնելը — 7 տարեկանին — և արբունքի մուտքը:

Բազմաթիւ փորձեր կատարուած են նաև աշակերտին ժառանգոր յոգնութիւնը չափելու համար, որպէսզի կարելի ըլլայ մանկավարժական հիմերու վրայ դնել ուսուցումը, նոյն իսկ ժամանակացոյցի պատրաստութիւնը: Գործածուած են դանդաղան մեթոտներ:

1) Մանկավարժական Միջոցառումի ներդրումութեան մեթոտը, որով հաստատուած է թէ անուստեան աշխատանքն աւելի արդիւնտրեր է: Կէսօրէ յետոյ տղան ուղարկուած կը տկարանայ:

Բերդէրութեանի Հաշիւներու մեթոտը: Տղոց կը տրուի պարզ հաշիւներու շարք մը, դուժարումներ, բազմապատկութիւններ: Տղաք պիտի կատարեն գործողութիւնները արուած ժամանակի մը մէջ, կարելի եղածին չափ շուտ: Սրբագրողը նկատի պիտի առնէ աշխատանքին արագութիւնը, սխալներուն քանակը: Փորձերը հաստատուած են ուղղագրական մեթոտով ստացած արդիւնքը:

Հոգեբանական 1) Ուժաշարական մեթոտով Կրտսիէն հաստատուած է որ ժտքի յոգնութենէ յետոյ ֆիզիքական ոյժը կը նուազի: Այսպէս՝

	աշխատութիւնէն առաջ,	յետոյ
Ա. աշակերտը	43,5 քիլո ճնշում,	36,2
Բ. »	33,4 » »	27,3

2) Մտաւոր յոգնագրական մեթոտով և Գրիգորի յոգնաչափական մեթոտով հասած են նոյն եղրակացութիւններուն:

Սաքաքի ցոյց տուաւ որ նախակրթարանի մէջ հաշիւ, բնութեան, ևւղղագրութիւն, շարագրութիւն աւմէնէն աւելի յոգնութիւն կը պատճառեն, ուստի անուստեան դաստանդուելու են: Նոյն մանկավարժը կ'եզրականագին սա ուսողական կանոնը. «Կէսօրէն յետոյ մէկ

ժամուան աշխատանքը նախակրթարանի աշակերտին մօտ կէսօրէ առաջուան երկու ժամուան աշխատանքի դէմ է:»

Յոգնութենէն կը կազդուրուի տղան քնանալով: Փորձերը ցոյց տուած են որ 5 էն 8 տարեկան տղան 11 էն 12 ժամ քնանալու է, 9 էն 10 տարեկանը՝ 10 էն 11, 11 էն 13 տարեկանը՝ 9 էն 10, 14 էն 15 տարեկանը՝ 9 ժամ: Ծնողք ուղարկող ըլլալու են որ ամէն օր նոյն ժամուն և կանուխ քնանայ տղան և որոշ ժամանակ, որպէսզի հանգիստը բաւական ըլլայ:

Բունի պէտքը աւելի զգալի է ձմեռը, քան թէ ամառը, ուստի ձմեռը ուշ սկսելու է դպրոցը, մանաւանդ փոքրերու համար:

Բունի անողութիւնը միայն բաւական չէ: Անհրաժեշտ է որ տղան օդասուն սննտակ մը ունենայ և պէտք եղած քանակութեամբ մաքուր օդ չնչէ: Բազմաթիւ տղաք, բազմանգամ ընտանիքներու զաւակներ, կը պակկին ապականուած մթնոլորտի մէջ, անհրաժեշտ հանգիստը չեն գտներ: Մանկավարժական հարցը հոս ընկերային հարց մը կը դառնայ և մինչև որ մէկը չըլուծուի անկարելի է լուծել առաջինը:

Տղան կը ներշնչէ օդին թթուածինը և օդին կը փոխանցէ բնածխային թթուն (CO2): Երբ 0,2 ին ծաւալը կը հասնի 4 առ 1000), օդը ապականուած է, երբ 7 առ 1000) է՝ վնասակար է: Պոլ Բեր, Բրաուն Սեքսը, Կ'Արտոնովալ ապացուցին որ արտաշնչուած օդը թունաւոր է, ուշը կը նուազեցնէ, սնունդի իւրացումը կը դանդաղեցնէ:

Սքարլինի բազմաթիւ փորձերով հաստատեց որ 10 տարեկան 23 քիլո ծանրութիւն ունեցող աղջիկ մը մէկ ժամուան մէջ 9,6 լիդր բնածխային թթու կ'արտաշնչէ, 9 տարեկան 22 քիլոնոց մանչ մը՝ 10,3 լիդր:

Արդ, եթէ դասարան մը իւրաքանչիւր աշակերտի համար 5 խոր. մթ. օդ ունի, մէկ ժամ ետք բնածխային թթուի քանակը 25 առ 10000 է: Ամերիկեան դպրոցական կանոնադիրը կը պարտադրէ որ դասարանի մը օդը նորոգուի ժամը 8 անգամ, ֆրանսականը՝ 3 անգամ:

Ֆրանսական կանոնադրով դասարան մը պէտք է ունենայ իւրաքանչիւր տղու համար 1,25 քառ. մետր տարածութիւն և 4 մետր բարձրութիւն, այսինքն իւրաքանչիւր տղայ 5 խոր. մետր օդ ունենալու է: Պելճիքականը կը պարտադրէ 1.50 քառ. մթ. տարածութիւն, 4,5 մթ. բարձրութիւն, այսինքն 6,75 խոր. օդ: զուիցերիականը՝ 6,90 խոր. մթ. օդ:

Մեր վարժարանը նուազագոյնն անգամ չի ներկայացներ. Աղջիկներու բաժինին դասարաններն ունին յաջորդաբար վրայի սենեակները 46,11 խ. մ. 116,14 խ. մ. 57,31 խ. մ. 117,61 խ. մ. և 98,01 խ. մ.

Վարի սենեակներն ունին նախ. 118,43 խ. մ. 59,06 խ. մ. և 56,06 խ. մ.:

Բակին տարածութիւնն ըլլալու է 4 քառ. մթ. իւրաքանչիւր աշակերտուհիի համար.

Աղջիկներու բակին տարածութիւնն է 135½ քառ. մթ. այսինքն 34 աշակերտուհիի համար:

Մանկապարտէզի նոր սրահին ծաւայն է 540 խ. մ. հին սրահինը՝ 623 խ. մ. այսինքն 103 և 124 տղու համար:

Մանչերու բաժինին դասարաններն ունին վերինները՝ 113,03 խ. մ. 85,90 խ. մ. 150,23 խ. մ.

Վարինները՝ 169,63 խ. մ. 97,96 խ. մ. 325,12 խ. մ. 185,62:

Բակին տարածութիւնը իւրաքանչիւր մանչու համար ըլլալու է 5 քառ. մթ. նուազագոյն տարածութիւնը 200 քառ. մթ. ըլլալու է:

Հայկազեանի մեծ բակին տարածութիւնն է 275 քառ. մթ. փոքր բակինը՝ 94,5 քառ. մթ. վերի բակինը՝ 68,32 քառ. մթ.

զուար 437,82 քառ. մթ. անբաւական 100 աշակերտի համար:

Որպէսզի դասաւանդութիւն մը օգտակար ըլլայ դասարանին հարկ է որ այդ դասարանը ներկայացնէ մերձաւոր համասերութիւն մը (homogénéité) այսինքն աշակերտներու մտքի մակարդակը մօտենայ նոյնութեան: Բացարձակ համասերութիւն մը կարելի չէ անչառաւ Արդ, դասարանին մէջ միջինէն աւելի վար աշակերտներ չին օգտուիր դասաւանդութենէն, ուստի աւանձին դասընթացքի մը հետեւելու են:

Այս կարգի տղաք կը կոչուին անբնականոններ, յետաձեռններ և անստատոսներ (instables): Նախորդ դարուն սկիզբը Իդար, յետոյ Վուազէն և Սեկէն հետաքրքրուեցան ատոնց վիճակով: Բրուսիոյ Հալ քաղաքին մէջ բացուեցաւ առաջին դպրոցը 1863 ին, Գերմանիա և Շուէտ հետեւեցան իր օրինակին: Այսօր բազմաթիւ դպրոցներ կան անբնականոններու համար դրեթէ ամենուրեք: Ֆրանսական 1909 օգոստոս 19 ի հրամանադիրը կը պարտադրէ նման վարժարաններ ամէն գաւառի մէջ ուր պէտք կայ:

10. Սերտողութիւն

Դպրոցը զուարթ միջավայր մը ըլլալու է: Արեւոս եւ պարտեզով շրջապատուած շէնք մը ուսուցման սարքեր միջավայր մըն է բանի և անտող դպրոցական շէնքերէն: Ներքին կեանքն ալ ըլլալու է եռանդուն: Զինուորական կարգապահութիւնը հիմնած դրոյքեան կը պահպանի: Աշակերտապահութիւնը սրանարդարեալ աշխատելու է: Բարոսը միշտ ուրախ սրանարդարեալ բաւելու է դասարան մը գործի յալան հեղինակութիւնը բաւելու է դասարան մը գործի մեղելու համար, պահժները հազուադէպով կիրարկուելու մեղելու համար, պահժները հազուադէպով կիրարկուելու մեղելու համար մը մեղ. Ուսուցիչը սիրով, ոչ քե վախով եւ վարժարանի մը մեղ. Ուսուցիչը սիրով, ոչ քե վախով կը ստանայ ամենեւեկ կանոնաւոր եւ արտարող աշխատողը:

սանկը:

Տղան կասարեալ է առօրեայ ձիգ մը հետզհետէ յա-
նադիմեալու համար եւ այդ ձիգը կասարեալ է հաճոյնով:
Գորոքը ոչ բան մը ըլլալու է, ոչ ալ խաղախաղ մը, այլ
բառին սահմանունում ուսուցչի մը առաջնորդութեան սակ
իրենց դաստիարակութեան աշխատող տղոց միտքիւն մը:

Դաստիարակը ծանօթանալու է տղոց գործունէութեան
շարժառիթներուն: Անկարգապահութիւնը սովորաբար
դաստիարակին գործած սխալէն է, նկատի ունենալու է տղ-
ան առողջութիւնը, ուշը կերրունացնելու կարողութիւնը:
Այսօրի աշակերտ մը քանի մը վայրկեան ուշադիր կրնայ
ըլլալ, 7էն 12 տարեկան տղա մը ուշադրութիւնը 20էն 25
վայրկ. կը տեւէ, 12էն 16 տարեկանիւնը միայն կիս ժամ:
Դասապարտէջի է հետեւաբար երկար սերտութիւնները
մանաւանդ երեկոյեան դիմ: Տան մէջ կասարեալիք պար-
սականութիւնները երկար ըլլալու չեն: Վարի դասարան-
ներու աշակերտները սան մէջ պարսաստէիք պարսականու-
թիւններ ունենալու չեն:

Մայրեր ցոյց տուաւ որ դպրոցի մէջ կասարեալած պար-
սականութիւնները շաւաղոյն են տունը պարսաստէաւորներէն,
որովհետէ տղոք միասին աշխատելով աւելի յար կը պար-
սաստէն քան թէ առանձինն: Նոյն եզրակացութիւններուն
էլիս են նաեւ Շմիտ եւ Միտան: Ետեր սան մէջ դաս
պարսաստէալու պատեհութիւն չունին: Ուսուցչին հսկողու-
թեան սակ, դպրոցին մէջ դիւրութիւններ ունին:

Ուսուցիչը պիտի հսկի տղոց աշխատութեան վրայ:
Աշխատելու մեթոտ պիտի սայ, վարանները պիտի քաջալե-
րի, սխալողներուն ցոյց պիտի սայ թէ ո՛ւր սխալեալ են: Տը-
ղան ժամապահաւ պիտի ըլլայ ապարդիւն աշխատակցով:
Քերականական սխալ մըն է գործածը, ուսուցիչը քանակ
պիտի սայ քերականութիւնը եւ գտնել պիտի սայ կանոնը:

հետեւի մը կը լռէ եւ սխալած է. ուսուցիչը պիտի ուղ-
ղել սայ գործողութեան մը սխալը: Տղոք որքան պիտի
քաջալերուին երբ տեսնեն որ ուսուցիչը կը հետաքրքրուի
իրենցով եւ պիտի օգտուին ուսուցչին խորհուրդներէն:

Աշակերտին իր յանադիմութիւնը ցոյց տալու համար
նադիմութեան մղել է, համար ձիգի մը կարող ընել է: Աշա-
կերտն օգնականի պէտք ունի, ուսի ուղղակի օգնելու է:
Աշխատակցի առանձնակի ուղղութեան ստեղծ ուսուցիչը պի-
տի գտնէ տղան գործելու քերիւն, պիտի վարձեցնէ ժամանա-
կի խնայողութեան: Բայց աշխատակցին ուղղել տղան տեղ
պարսականութիւնը կասարեալ ընել չի: Տղան ձիգը քաջալե-
րու է, ձիգ ընելը խնայել ուղղելով՝ կանխը կը ջրասուի: Ան-
միջապէս շփելու չի սխալ մը, սանմիջապէս պարսաստէ-
նելու չի հարցումի մը, հարցումներով սխալը գտնել տալու
է, հարցումին պարսաստէնը գտնելու է ինքը, տղան:

Միկ խօսքով ուսուցիչը սերտութեան պահուն սոր-
վիչ սորվեցնելու է, զարգացնելու է տղան ձեռներեցութի-
ւնը, գիրքը գործածել սորվելու, աշխատութեան սեր ու-
նենալու եւ կեանքի մէջ ալ ինքնին աշխատելու համար:

= ՎԵՐՋ =

ԾԱՆՕԹ.— Գ. Բաժինին ճշգրտելը առանձին պիտի հրատարակ-
ուի:

Վ Բ Ի Պ Ա Կ

Էջ	sted	պիտի ըլլայ	Stead
103			
"	104	Օչինտորք	Օլլենտորք
"	105	intuition	intuition
"	129	Երբ տող	Կուրծքին
"	129	վարէն Պրդ տող միւս 6	ամիսն աւելի
"	130	վերջին տողը կարդալ	կ'եղրակայնէ

Ց Ա Ն Կ

Աշխարհագրութիւն	31, 39, 46, 55, 65, 72, 118
Առանին Տնտեսութ.	66, 74
Արաբերէն	38, 45, 54, 64, 71
Բարոյախօսութիւն	23, 28, 36, 42, 49, 61, 68, 86
Գիր	27, 30, 44, 53, 63, 70
Գծագրութիւն	26, 33, 38, 40, 47, 57, 67
Դասագրքեր	27, 35, 41, 48, 57, 67, 74
Դպրոցները	3
Երգ	27, 33, 41, 47, 57, 67
Ընթերցում	58
Թուաբանութիւն	25, 32, 39, 46, 56, 65, 73, 119
Իրազխտութիւն	26, 32, 40, 47, 56, 66, 74, 120
Ծրագիր Սուրիոյ նախակրթարաններուն	79
Ծրագրին կիրարկումները	85
Կենդանի լեզուներ	98
Կրօն	23, 28, 36, 42, 48, 61, 68
Համապատկեր դպրոցներու	10
Հայերէն	24, 30, 37, 43, 53, 62, 69, 90
Ձևագործեր	27, 34, 41, 47, 56, 67, 121
Մանկապարտէզ - Ծրագիր	11
Մանկապարտէզներու 1. Ծագումը 14, 2. Մեթոտները 14, 3. Կանոնագիրը 20, 4. Ժամանակացոյցը 21, 22	
Մարմնակրթանք	27, 34, 41, 47, 57, 67, 126
Նախակրթարան Ա. բաժին 23, Բ. բաժին 61	
Պահացոյցեր	76, 81, 84
Պատմութիւն	31, 39, 45, 55, 64, 72, 116
Տումարակալութիւն	73
Ֆրանսերէն	31, 38, 44, 54, 63, 70

